

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36
26/2021
25. december 2021

Cena 0,80 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

HOSANA NA VÝSOSTIACH!

Ori vianočnej spovedi
Veľmi veľké
pochybnosti
mala
deva spanilá.
Neviedla, či sa
milovala,
a či smilnila.

Bezdomovec dostal
na Vianoce jablka
Do pachtly, na chrbtnej stôl
JEŽIŠKO mu ich priniesol!

Vianočné darčeky oľdý
Z parlamentu blahodárny,
významný
vianoč vane.
Blaha prišla
opäť s darom:
Bez si Pfizer,
zdravovanie!

LOCK
DOWN

Štedrosťová pohoda
V postelku bude fajr večera.
Ku pivu podaje Pfizeru.

Obkoj ľuďom dobre viete!

V internátni
kolaji
milenci jsoi
na pokoji,
mušeni byť
nechtěji.
Tak je nechte na pokoji.

Na Vianoce môžu jst'
a pit', kolko hrato ráci!

Tieto slova patelické
potvrdenaji
čudní maniere:
Namiesto gíl'
na jedlicke
vina iba
kolektívne papiere.

Glosoval: Andrej MIŠANEK

Nositeľ nádeje Juraj SARVAŠ

str. 8

Zvyky slovanských Vianoc

str. 11

Tematická príloha Rodina a škola

str. 17–20

3 OTÁZKY PRE: pre Ivetu DORČÁKOVÚ, hovorkyňu Slovenskej pošty, a. s.

Ježiško odpovie na všetky listy detí

• Už dvadsaťtri rokov prijíma Slovenská pošta pred Vianocami želania Ježiškovi. Koľko listov mu v tomto roku doručila do jeho oficiálnej poštovej schránky?

Do jeho oficiálnej poštovej schránky v Rajeckej Lesnej doručila Ježiškovi v tomto roku už vyše štyridsaťšesťtisíc pozdravov so želaniami od detí z celého sveta. Medzi najčastejšími prániami sú klasické hračky, mobily, tablety či živé zvieratká, ale objavujú sa aj nemateriálne želania, aby boli všetci zdraví a aby sa skončilo toto covidové obdobie. Deti posielajú Ježiškovi aj rôzne sladkosti a rúška. Svoju poštu si Ježiško preberá už dvadsaťtri rokov a práve pred Vianocami na ňu odpovedá.

• Z akých krajín okrem Slovenska mu deti píšú?

Štandardne najviac želaní posielajú Ježiškovi deti zo Slovenska. Zo zahraničia dostal v tomto roku už vyše dvetisícdesať pozdravov, pričom dominujú krajiny ako Taiwan, Rusko, Hongkong, Nemecko a Veľká Británia. Od nevdiacich detí dostal stopäťdesiatosem pozdravov. Ježiško odpovie na všetky listy, na ktorých je uvedená správna spätočná adresa, aj milý rozprávkový darček.

• Ako deti môžu Ježiškovi napísať?

Napísať Ježiškovi je veľmi jednoduché – svoje pránia, odkazy, obrázky môžu deti posielat' na akejkoľvek pohľad-

nici, prípadne môžu napísať list a poslať ho v obálke na adresu „Ježiško 999 99“. Pohľadnica sa dá poslať aj z mobilu či počítača cez internetovú aplikáciu. Tu možno vytvoriť originálnu pohľadnicu s vlastnými motívmi či fotografiami, prípadne zvoliť pohľadnicu zo šablóny. Následne treba napísať správu Ježiškovi a zadať objednávku. Slovenská pošta pohľadnicu vytlačí a doručí. Dôležité je uviesť aj spätočnú adresu, aby Ježiško vedel, komu má odpísať. Spoločne s listami môžu deti posielat' Ježiškovi kresby, tie však musia byť na samostatnom hárku papiera. Odborná porota zo všetkých kresieb vyberie tú najkrajšiu, ktorá sa stane námetom budúročnej vianočnej známky.

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2021030

ISSN 0862-8823
26
770862 882007

V SNN 1/2022
SI PREČÍTAŤE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín vyjde až s dátumom 10. január 2022

- Prínosy a zlyhania kontroverzného komunistického slovenského politika Gustáva HUSÁKA
- Prvé súťažné hokejové zápomenia na slovenských klziskách sa uskutočnili už pred sto rokmi

Podľa opozície je štátny rozpočet na budúci rok enormným zadlžovaním Parlamentné prekáračky na pokračovanie

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Národná rada SR v uzavrela „diskusiu“ k návrhu štátneho rozpočtu na budúci rok. Do rozpravy sa písomne prihlásilo šesť poslancov, ústne sa prihlásili piati rečníci. Nezujem o zákon roka je veľavravný, ale má svoje príčiny. Koalícia ignoruje pripomienky opozície, hoci až osemdesiat percent voličov odmieta koalíčnú moc ako takú. Po prerokovaní návrhu rozpočtu v pléne vystúpil sebavedomo a klasicky nekriticky submisívny premiér Eduard Heger, ktorý zagratuloval ministrom financií za „historicky expresné ukončenie diskusie k rozpočtu“.

Potvrdilo sa podľa neho, že ide o zodpovedný rozpočet. Argumentácia predsedu vlády bola viac ako infantilná: „Dokonce ani opozícia nenašla dostatok slov na to, aby túto pravdu o rozpočte vyvrátila,“ skonštatoval premiér Heger.

NEBEZPEČNÉ ZADLŽOVANIE

Poslanec opozičného Smeru – SD a bývalý minister financií socialistov Ladislav Kamenický vyhlásil, že návrh štátneho rozpočtu na budúci rok je rozpočtom „enormného zadlžovania a vydierania koalíčných partnerov“. Poslanec Národnej rady SR Richard Raši (nezaradený) predložil v pléne parlamentu pozmeňujúci návrh k štátnemu rozpočtu na budúci rok. Upraviť chce financie pre zdravotníctvo. „V pozmeňujúcom návrhu sa rezervy štátneho rozpočtu menia z dôvodu zníženia rezervy na negatívne vplyvy pandémie ochorenia COVID-19 a použitia na platbu za poisťencov štátu do verejného zdravotného poistenia vo výške päťsto miliónov eur a výdavky kapitoly zdravotníctva a kapitoly všeobecná pokladničná správa sa takisto menia z dôvodu krytia zvýšených výdavkov kapitoly ministerstva zdravotníctva. Zvyšujú sa o päťsto miliónov eur,“ uviedol Raši. Minister financií Igor Matovič reagoval tým, že Raši chce „čarovne presunúť pol miliardy eur do zdravotníctva“.

PREKÁŽKA KOLÍKOVÁ

Igor Matovič neváhal a v politicky vypätom období vyťahol svoje staré noty, hoci na úplne irelevantnú tému: „Koalíčná zmluva rieši, aký nárok má na ministerské posty každá strana na základe volebného výsledku, tomu nezodpovedá obsadenie kresla ministerky

spravodlivosti.“ Predseda OĽaNO opakovane kritizoval SaS aj pre „torpédovanie“ reforiem. „Nekorešponduje obsadenie ministerských postov s platnou koalíčnou zmluvou. Koalíčná zmluva je naďalej platná, nikto ju nevyviedol, len jeden partner ju nedodržiava,“ uviedol minister Matovič. Na otázku, či je podľa neho Mária Kolíková nelegitímne vo funkcii ministerky spravodlivosti, médiám odpovedal, že nie podľa neho, ale podľa koalíčnej zmluvy. Ozvala sa aj samotná ministerka Kolíková s tým, že vo vláde je nominantkou strany SaS. Kolíková tiež hovorí, že „cíti silnú podporu premiéra Eduarda Hegera (OĽaNO)“.

Igor Matovič v súvislosti s úpravou paragrafu 363 Trestného poriadku poznamenal, že najskôr treba vyriešiť dlhový brzdu, výdavkové stropy, dôchodkovú reformu, optimalizáciu siete nemocníc či reformu národných parkov. „Tákyto máme postup,“ potvrdil. Kritizoval zase SaS za to, že od septembra minulého roka „torpédie“ reformu rozpočtovej zodpovednosti,

„Teoreticky to môže takto torpédovať do konca volebného obdobia. Ale v tom prípade si myslím, že volebné obdobie sa skončí veľmi rýchlo,“ podotkol. Takže uvidíme, čo prinesie politický týždeň po uzávierke tohto vydania Slovenských národných novín na Slovensku. Ale možnosť, že by vládna koalícia napokon padla na Matovičovych podmienkach, je nereálna. Koalícia prežila omnoho ťažšie orasy.

KORUPCIA DŮCHODCOV

Ľudia nad šesťdesiat rokov budú mať nárok na finančný príspevok za očkovanie. Dostanú ho v hotovosti a použiť ho budú môcť ľubovoľne. Akurát hneď po zákaze stretávania najbližších na Vianoce budú musieť hŕfne utekať na pošty. Fajn. Dokonale vymyslené, ako v Kocúrke. Návrh zákona podporili poslanci OĽaNO, SME RODINA, SaS okrem štyroch, ale aj nezaradení poslanci pôsobiaci v Hlase – SD. Za hlasovali tiež nezavislí poslanci Jozef Šimko, Jana Žitňanská, Alexandra Pivková, Miriam Šuteková,

Ján Krošlák a Juraj Šeliga. Pri hlasovaní sa Smer – SD zdržal, ĽSNS bola proti, rovnako tak odídenci z ĽSNS združení v novej strane Republika.

Na Slovensku máme dve pandémie. Ak nerátame pandémiu mocskej svojvôle, potom sú to pandémie ochorenia COVID-19 a chudoby. A štát musí obe rovnako efektívne potláčať, vyhlásil bývalý minister práce a sociálnych vecí Ján Richter. „Aj COVID-19, aj zdražovanie a chudobu z toho vyplývajúcu, ktorá sa na nás valí. To nevidí takto opozícia, takto to vidia ľudia,“ konštatoval. Zároveň kritizoval vládu, že nezvládla tretiu vlnu pandémie nového koronavírusu. „Očkovanie je prostriedok, ako dosiahnuť cieľ, a to je zdravý občan. Preto odmietam delenie ľudí na zaočkovaných a nezočkovaných,“ doplnil Ján Richter.

Vláda neponúka okrem „šmýkania na toboganoch a pekných nechťov nič“, uviedol predseda opozičnej strany Smer – SD Robert Fico na tlačovom brífingu. Reagoval tak na to, že Národná rada Slovenskej republiky v utorok neschválila program dvoch opozíciou zvolaných mimoriadnych schôdzí – program schôdze o sociálnych dosahoch výrazného rastu cien energií a základných potravín a o stave zdravotníctva.

CHORÉ ZDRAVNÍCTVO

„Chceli sme na tejto schôdzi hovoriť o východiskách z hlbkej krízy, ktorá je v zdravotníctve. Ak vie niekto v tej prázdnej špajze, o ktorej sa toľko hovorí v súvislosti s našim vládnutím, najst' najskôr päťsto miliónov na poukazy, potom sto miliónov na podporu pri zdražovaní, nemal by mať problém najst' peniaze na stabilizáciu lekárov, zdravotných sestier a ďalších potrebných zdravotníckych pracovníkov, ktorí sú v prvej línii v boji proti pandémie,“ uviedol ešte pred definitívnym schválením peňazí pre očkovaných dôchodcov Robert Fico. „Toto bol náš piaty pokus dostať tému zdražovania na schôzdu NR SR,“ povedal predseda Smeru. Téma chudoby a zdražovania sa podľa neho dostáva do popredia pred pandémiu nového koronavírusu. Vládu to však zjavne nijako netrápi, nezaujímá a navyše chce chudobu znásobiť ešte viac – daňovým a odvodovým ošklbáním živnostníkov.

AKTUÁLNE

Po celoročných vládnych sporoch a krízach sa traja koalíční partneri OĽaNO, SaS a Za ľudí na konci parlamentnej schôdze postavili pred médiá a svorne si nahovárali, ako dokážu spolupracovať. Bolo to mediálne divadlo po schválení rozpočtu na rok 2022 a dvoch reforiem – zdravotníckej a zmien v správe pozemkov v národných parkoch.

Krehká jednota

Na jednej strane treba uznať slová ministra financií I. Matoviča, že spomínané reformy, ktoré posledné mesiace rozdeľovali nielen koalíciu, ale aj slovenskú spoločnosť, napokon vládni poslanci schválili. Prijali rozpočet a reformy povinné domáce úlohy. Na druhej strane treba zdôrazniť, že tak učinili bez hlasov Kollárovho hnutia SME RODINA. Kollárovci ostali v týchto otázkach konzistentní. Od začiatku s nimi nesúhlasili a politickú podporu boli ochotní dať, len keď sa reformy zmenia podľa návrhov lekárov v regiónoch a lesníkov hospodáriacich s drevom v národných parkoch, čo sa však nestalo. Boris Kollár bol a asi ešte aj je pritom najpevnejší prvok koalície. Názory jeho poslancov sa nemenia a sú straníckí disciplinovaní. A takmer vždy podržali práve ministra financií a jeho viaceré politické avantúry. Vynára sa preto otázka, či tákyto postup bez Borisa Kollára nie je pre neho jasným odkazom, že vládna koalícia dokáže prežiť aj bez neho v zložení OĽaNO, SaS a končiacej strany Za ľudí. Sice s hádkami a urážkami, ale predsa. Účel svätí prostriedky.

Premiér E. Heger hovoril na tlačovej besede o poslancoch „hrdinoch“, ktorí podporili Lengvarkého reformu. Podľa neho kollárovci v NR SR asi hrdinovia nie sú. Uvidíme, ako sa zachovajú, keď budú v budúcom roku potrebovať ich podporu. Lebo koalícia sa otriasala pre spory OĽaNO a SaS a procesom rozpadu Za ľudí.

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

VŠIMLI SME SI

Pamätáte sa na to slávne filmové Nepoviem! Neviem, kedy to bolo presne. Jožo Mičo nás tereniakom vyviezol kamsi vysoko do kopcov nad Terchovú. Nás, lebo vedľa mňa po výmolochoch a hrboľoch drglovalo auto aj s jeho ženou... Chcel nám ukázať, kde pod Pupovom nad sedlom Rovná hora postavil Šardulinu krčmu, v ktorej pandúri zlapajú Jánošíka.

Laz U Jánošov je odtiaľto na dohodenie kameňom. Zašli sme. To ešte žila jeho posledná obyvateľka Barborka Jánošíková. Starká zakrátko umrela a Terhovčania presunuli chalupu, kde sa rodili generácie Jánošíkovcov, na iné miesto – bližšie k cestovnému ruchu. Veď kto by sa trmácal až na Pupov...

Paľo Bielik v nezabudnuteľnom stvárnení Jánošíka.

Kuchta (1963/1963) – škoda rečí – dodnes zostali prototypmi slovenských zbojníckych kapitánov. Hollandovej štáb snímal deväťdesiat dní, minul šesť miliónov eur a nakoniec pre finančné suchoty film dokončovali sedem rokov. Do kin „babského“ Jánošíka uviedli v roku 2009... To bola Barborka Jánošíková už päť rokov po smrti.

O Jánošíkovi všetko vieme. O trojrochých lístočkoch: Traste sa kaštieľ! Bohatým bral a chudobným dával (vraj len dobré rady do života...). Zbiľal ľedva tri roky. Nikoho nezradil ani na mučení. Odsúdili ho dvadsaťpäťročného na šibenicu, kde odvisol za ľavé rebro na háku. Umieral tri dni. Zanechal ukryté poklady a košatú jánošíkovskú tradíciu. Začiatkom decembra pribudla k doterajším dvadsiatim šiestim prvkom Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska... Emil SEMANCO

Keď ste si ma upiekli...

Šéf miestnej stavbárskej firmy už vtedy staval kulisy pre filmárov bežne. Ale to by sme sa o tom dlho bavili. Tie na Jánošíka už boli dlho opustené. Filmárska perepúť Agnieszky Hollandovej a jej dcéry Kasie Adamikovej sa dlho neukazovala. Poľky sa v roku 2002 podujali na nakrútenie veľkofilmu o slávnom zbojníkovi podľa scenára Evy Borušovičovej. Vyberali ho spomedzi tristo adeptov v troch krajinách. Najviac im do babských predstáv pasoval „zženštilý“ český mladíček Václav Jiráček. To Pištek (1921) u blatníckych Siakelovcov bol iná figúra. A Paľo Bielik (1935) či bánovský fešák s doktorským diplomom František

O subtílny breze by sme nepovedali, že je to takmer zázračná drevina Ponúka vzácne kovy i železné zdravie

Kto zo starších by si nespomenul na básničku Márie Rázusovej-Martákovovej o ranenej breze, ktorú sme v škole recitovali spamäti, lebo bola v každej čítanke. Mesiacik veľký zlatistý bozkával v nej brezu na listy. A ona plakala, nariekala, lebo akési decká jej sekerou ťali do tela, krv sa jej zo žíl vylieva... Menej poeticky naladení by do brezy „zaľali“, že je silný alergén, ale milovníci prírody by po vzore našich politikov rýchlo oponovali, že úžitok z nej prevyšuje negatíva. A nemýlili by sa!

Možno by ste na prospech stromu s bielou kôrou hneď povedali čosi o brezovej vode, šampóne, brezových metličkách v saune alebo len o príjemnej vôni polienok praskajúcich v kozube či v kachliach. V prírode však rastie vyše sto druhov briez a nie všetky majú charakteristickú bielu kôru. Sú brezy žlté, ružové, višňovočervené, a dokonca aj fialové. Ale tie biele sú najtypickejšie a najznámejšie. Povestné sú najmä ruské brezové háje. Zažil som ich krásu aj rozľahlosť koncom osemdesiatych rokov na ceste motorkou z Kollárova do lotyšskej Rigy. Na Urale brezy vydržia aj štyridsaťstupňové mrazy a v Jakutsku znesú aj teploty ešte o tridsať stupňov nižšie. Odolnosť voči mrazu získava breza práve známou bielou kôrou, ktorá je nepriepustná. Sú v nej malé čierne otvory, ktorými strom dýcha. V zime sa tieto „priedušky“ nepriedušne uzavrujú a to chráni brezu pred mrazom. V miernych klimatických pásmach dorastajú brezy až do výšky tridsať metrov a dožívajú sa dvesto aj tristo rokov. Za polárnym kruhom sa vyskytujú

trpasličie brezy, ktoré neraz nie sú vyššie ako tridsať centimetrov. V Bulharsku odvarom z brezového listia liečia reumatizmus. Vo Fran-

ČO INÍ NEPÍŠU

cúzsku na rovnaký cieľ používajú odvar z brezových koreňov. Extrakty z briez sa uplatňujú v mastiach na kožné choroby a uhľíky z brezového

dreva poslúžia neraz pri zažívacích ťažkostiach. Na otravného človeka postačí dobrá brezová metla...

Rozsiahlejšie oblasti medzi horným tokom Dnepra a Volgy sa hovorievalo brezová Rus. Tunajší obyvatelia si z briez stavali obydlia, zhotovovali vozy, sane i lyže. Z brezových vetiev vypletali ploty a brezová kôra poslúžila na výrobu nádob, škatuliek i brezových džbánikov na mlieko, lebo v nich dlho nekyslo ani počas letných dní. Kus šikovne skrútenej brezovej kôry môže aj vám na vychádzkach v lese poslúžiť ako kornútik na lesné jahody, čučoriedky alebo brusnice.

Vedci zistili, že brezy v listoch hromadia striebro a nikel. Z tony listia možno získať až dva a pol kilogramu niklu. A ak sa po vzore severanov v saune vyteplíte a ešte otužite telo brezovými šľahmi a ľadovým kúpeľom či sprchou, potom už nič nechýba k zoceleniu imunity, zázračnému pocitu a železnému zdraviu. Práve v týchto dňoch ho všetci veľmi potrebujeme...

Text a foto: Michal BESKYD SITNIK

Minister financií pokračuje

Roman MICHELKO

Najmedializovanejšou politickou udalosťou predposledného týždňa rokovania parlamentu pred Vianocami bol „boj“ o očkovaciu prémie pre seniorov. Pôvodná idea Igora Matoviča bola nasledovná: dôchodcovia, ktorí sa dajú zaočkovať v istom časovom období, dostanú poukaz v hodnote päťsto eur, ktorý budú môcť využiť v postihnutých sektoroch národného hospodárstva. Teda budú ho môcť využiť na rekreáciu, na lyžiarske vleky, do wellness alebo v gastroprevádzkach. Čiže v službách, ktoré boli najviac reálne postihnuté protipandemickými opatreniami. Ako je zrejme, ešte ani dnes nemôžu byť otvorené reštaurácie alebo niektoré športové aktivity. Na okamžité a sčasti aj oprávnené výčitky, že toto nie sú práve prevádzky, v ktorých naši seniori zväčša utrácajú peniaze, iniciátor tohto „nápadu“ prišiel s ďalším návrhom – seniori môžu

svoj poukaz darovať napríklad svojim deťom. Predseda parlamentu Boris Kollár v rámci svojej emotívnej reči v parlamente tento nápad zdokonalil, keď navrhol, nech ho priekupníkom „strelia“ za štyristo eur a majú keš (v hotovosti) peniaze. Tento nápad ministra financií sa zrodil podobne ako aj mnohé ostatné z jeho dielne. Bez akejkoľvek konzultácie so svojimi koalíčnymi partnermi a, samozrejme, bez ohľadu na rozpočet. Skrátka, „špajza je vykradnutá“ len do času, nemalé zdroje sa nájdu. Potom žiadne rozpočtové bakchanálie nie sú problémom.

Veľmi skoro sa však ukázalo, že problém asi je. Koalíčná SaS jednoznačne odmietla podporiť tento návrh, bola ochotná súhlasiť maximálne so sumou stopäťdesiat eur. Minister Matovič stále nepochopil, že nestačí svojich partnerov vždy postaviť pred hotovú vec a mys-

lieť si, že zrazia opätky a poslušne zasalutujú. Takto to v koalíčných vládoch nechodí. Vláda síce tento návrh napriek odporu strany SaS odsúhlasila, ale hneď sa v parlamente ukázalo, že jeho presadenie rozhodne nebude ľahké. Parlamentná

KOMENTÁR

matematika jasne ukázala, že bez politickej dohody tento návrh nemá šancu prejsť. Len zhodou náhodných okolností ho parlament schválil a umožnil, aby bol prerokovaný v skrátenom legislatívnom konaní. Prešiel iba o jeden hlas z dôvodu štyroch absencií poslancov strany Smer na rokovaní, jednej absencie SaS a hlasovania zatiaľ nezaradeného poslanca Jozefa Šimka, ktorý kandidoval za Ľudovú stranu Naše Slovensko, ale nie je žiadnym verejným tajomstvom, že v krátkom čase

zamieri do klubu SME RODINA. Za daných okolností bolo jasné, že takýto návrh neprejde z prvého čítania do druhého. Paradoxne však predseda Hlasu Peter Pellegrini jasne dával najavo, že je ochotný princíp očkovacej prémie podporiť, ak sa modifikuje a ak časť sumy dostanú seniori v hotovosti. Konkrétne sa jeho návrh opieral o ideu, že tristo eur dostanú seniori v hotovosti a dvesto v poukaze. Namiesto rokovania sme sa v parlamente dočkali ohňa a sýry z úst Igora Matoviča, ktorý nevyberaným spôsobom útočil rovným dielom na opozíciu, ako aj na svojho koalíčného partnera stranu SaS. Medzitým vznikol ešte jeden kompromis, a to taký, že seniori dostanú päťsto eur v poukaze a sto eur v hotovosti, pričom tých sto eur nebude podmienené očkovaním, ale pôjde ako kompenzácia za zvýšenie cien energií.

Matovičov plán svätil prostriedky. Útočil na opozíciu s tým, že vinou svojej tvrdohlavosti ožobrácili seniorov aj o tých sto eur. Nakoniec všetko dopadlo inak. Dôchodcovia dostanú bonus v hodnote dvesto a tristo eur v hotovosti – podľa toho, či sa zaočkujú dvoma či tromi dávkami. Tento kompromis nakoniec podporila tak vládna SaS, ako aj opozičný Hlas a táto prémie nakoniec prešla

ústavnou väčšinou až deväťdesiatimi siedmimi hlasmi. Takto sa nakoniec skončil politický evergrin posledných týždňov. Matovič bol svojím okolím prinútený k bolestnému kompromisu.

No a noticka na záver. Po takýchto eskapádach ministra financií začala celá kohorta pravícových komentátorov vyzývať premiéra Eduarda Hegera, aby Igora Matoviča okamžite odvolal. Dôvody sú jasné: Prichádza bez varovania s návrhmi, ktoré s nikým nekonzultuje a ktoré majú obrovské rozpočtové náklady, takmer permanentne vytvára vnútrokoalíčné napätie, nerešpektuje pravidlá spoločného vládnutia, skrátka správa sa presne tak, ako sa správa v opozícii. Takže podmienky na jeho odvolanie sú úplne jasné, problém je v inom. Eduard Heger je premiérom len zo svojej funkcie. Nemá silné politické inštinkty, schopnosť narábať s mocou, politickú odvalu a ani víziu. Všetci sa pritom zhodnú, že ak by využil svoje ústavné práva, veľa by neriskoval, sotva by sa našiel relevantný počet poslancov v klube OĽaNO, ktorí by si kvôli svojmu predsedovi skrátili poslanecký mandát. Napriek všetkému toto je len akademická úvaha. Výmena ministra financií na Slovensku v najbližších dvoch rokoch najskôr nehrozi.

Rany slovenskému športu

Ivan KRAČOVIČ

Začiatkom marca 2020 vydal Ústredný krízový štáb nariadenie, ktorým na Slovensku zakázal všetky športové podujatia. Na dva týždne. Športové zväzy museli reagovať. Zrušili sa marcové majstrovstvá Slovenska v zápasení grécko-rímskym štýlom, Únia športových klubov prerušila futbalovú Fortuna ligu. Slovenský zväz ľadového hokeja všetky zápasy. O deň nato radšej predčasne ukončili ligu a majstra ani nevyhlásili. Rovnako sa rozhodli členovia Slovenskej basketbalovej asociácie, tí ale aspoň udelili tituly. Slovenská volejbalová asociácia ukončila súťaže bez udelenia titulov. Rovnako postupoval Výkonný výbor Slovenského zväzu hádzanej. Toto všetko sa udialo v marci 2020. Neskôr sa zrušili všetky futbalové súťaže mládeže, žien a dievčat do konca súťažného ročníka. Najvyššia slovenská futbalová

súťaž Fortuna liga odštartovala po vyše trojmesečnej pauze až v júni. Sekcia divokých vôd Slovenskej kanoistiky pre pandémiu prerušila reprezentačnú sezónu 2020 a rozhodla o neúčasti na medzinárodných podujatiach.

POZNÁMKA

Niko slovám politikov o dvojtýždennom prerušení športových súťaží neveril. Z dvoch týždňov je rok a pol. Časy, keď na štadiónoch mohli byť tisíc ľudí, sú preč. Ba ani len dvesto ako doteraz. Lebo lockdown. Lebo covid. Profesionálne športové súťaže môžu pokračovať bez účasti divákov. Pritom v zahraničí sú plné štadióny bez rúšok. Ale ešte v júli tvrdil premiér Eduard Heger, že sme „na tretiu vlnu najlepšie pripravený štát Únie, od ktorého sa všetci učia“. Tak kde sa stala chyba?

Najvyšší kontrolný úrad vydal v septembri tohto roka správu o kontrole na Ministerstve financií Slovenskej republiky a na Úrade vlády SR zameranú na transparentnosť pridelovania finančných prostriedkov na rozvoj a podporu športu. Musela to byť dôkladná kontrola, pretože sa zaoberala časovým úsekom 2018 do júna 2020. Kontrolou teda trvalo vyše roka, kým dáta spracovali... Kontrolóri konštatujú, že systém financovania športu z verejných zdrojov je na Slovensku rozdrobený, neprehľadný, bez koncepcie a netransparentný. Kontrolóri zistili, že na príprave kľúčových koncepčných materiálov nespolupracoval v minulosti ani splnomocnenec vlády pre šport, pričom jeho hlavnou úlohou ako poradného orgánu vlády bolo pripravovať návrhy strategických materiálov, analýz a podnetov

na zmeny v oblasti športu. Zarážajúca je tiež skutočnosť, že vláda v rokoch 2018 – 2020 neprerokovala správu, ktorá by sumarizovala činnosť a ročné aktivity splnomocnenca pre šport. Terajší splnomocnenec pre šport bývalý tenista Karol Kučera dostal v januári tohto roka nové kompetencie. Podpísaný je v tomto roku pod návrhmi štyroch zákonov – ani jeden sa netýka športu. V novinách sa objavuje v súvislosti s problémami pri kolaudácii svojho domu alebo keď gratuluje golfistovi Rorymu Sabbatinimu k zisku striebornej medaily, zlatu paracyklistovi Patrikovi Kurilovi, Jozefovi Metelkovi alebo trapistke Zuzke Rehák Štefčekovej, čo má aj na svojej oficiálnej stránke Úradu vlády SR. To je však dosť málo.

Vláda akoby sa predháňala, ktorý šport bude potopený skôr. Kluby tvrdia, že bez divákov neprežijú. Vláda síce odsúhlasila výnimky pre športové kluby na platenie odvodov za športovcov, no platia len do konca roka. Zväzy sa sťažujú, že vláda s nimi nediskutuje o opatreniach. Pre ich útechu treba dodať, že nediskutuje ani so živnostníkmi, s hoteliermi, so zamestnávateľmi, s cirkvami. A s vlastnými občanmi.

SPOZA OPONY

Slovenské príslovie Zide z očí, zide z mysle sa často týka ľudí, ktorí nám neraz boli veľmi užitoční, ale zabudli sme na nich. Tento rok sa to dá povedať napríklad o Wolfgangovi Rothovi, niekdajšom viceprezidentovi banky Európskej únie, Európskej investičnej banky, jednej z najväčších bánk sveta, ved' banka je jedným z najväčších nadnárodných poskytovateľov úverov na svete. Osemdesiatnik Roth zomrel a nenájdete nijaké veľké nekrológy či vyhlásenia ľudí, ktorí ho nielen poznali, radili sa s ním, ľudí, ktorých Wolfgang Roth na Slovensku podnecoval, inšpiroval. Neboľo ich málo.

Naposledy, keď som sa s ním stretol, bol v Bratislave na medzinárodnej konferencii. Sadli sme si na rannú kávu pred začiatkom konferencie v bratislavskom Starom Meste, aby som urobil rozhovor pre SNN. Pán Roth si vybral terasu oproti Starej radnici s úsmevom a poznámkou, ved' tam v tej radnici som sa ženil. Pani Hana pochádzala od Žiaru

nad Hronom. Roth bol studnica vedomostí a poznal obrovské množstvo ľudí. Tento vyštudovaný ekonóm a autor kníh o ekonomii bol dlhé roky nielen poslancom nemeckého spolkového snemu za sociálnych demokratov, ale

s hlučným mávaním ho zdravili: Dobrý deň, súdruh! (lebo doteraz sa sociálni demokrati SPD medzi sebou oslovujú súdruh, genosse). Roth sa s odstupom chladne pozrel a odvrkol: Aký som ti ja súdruh?! Ja som teraz ban-

medzi štyrmi očami. Okrem iného povedal, ved' by sme do vás doslova džgali peniaze, ved' nevidíte, ako to robia iní, mohli ste mať miliardové zdroje a už hotovú nielen železnicu cez celé Slovensko, ale pri šikovnosti a medzinárod-

Laluha: „Bohužiaľ, odchádza človek, ktorý nielen podporoval náš vstup do Európskej únie, ale bol znalec a stúpenec Slovenskej republiky, bol náš fanúšik, nová generácia v nemeckej politike už nemá také porozumenie pre nás ako Wolfgang Roth. Bol to veľký podporovateľ Alexandra Dubčeka a tento Nemec, sociálny demokrat a európsky bankár, bol aj autor návrhu, aby sme nestavali len busty Dubčeka, ale že našou slovenskou úlohou je vytvorenie súsošia roka 1968, teda zobraziť Dubčeka v súsoší ľudí symbolizujúcich ten obrovský pohyb európskeho významu.“ Nevie, ale asi bol pod vplyvom Štefánikovej Mohyly na Bradle a toho, čo vtedy pozdvihlo slovenské prostredie a vedelo urobiť pre veľikána.

Spomínam v krajine, kde ešte niet diaľnice do Košíc, a nielo na Ukrajinu, na Wolfganga Rotha a jeho vinnu pivničku na bonnskej ulici Koenig strasse 41 s otázkou: Kde je dnes osobnosť medzinárodného významu naliehajúca, aby sme mali program pre miliardy z Európskej únie? Do roka 2027 bude tých miliárd 33.

Prečo netreba zabúdať na užitočných ľudí

DUŠAN D. KERNÝ

aj predsedom veľmi vplyvného hospodárskeho výboru. Stal sa povestným svojim sarkastickým humorom, vtipnosťou.

Jedna príhoda ho doslova preslávila. V čase, keď už nebol poslancom, lebo Nemecko ho nominovalo do funkcie viceprezidenta spomínanej banky (teraz je zase Nemec jej prezidentom), sedel v peknom počasí pri pohárikú rýnskeho, ktorého bol špičkovým znalcom, a okolo šli bývalí kolegovia zo sociálnodemokratického poslaneckého klubu a hlasito

kár! A táto príhoda sa šírila ako oheň. Ved' Roth sa z nemeckého poslanca stal medzinárodnou veličinou.

Pri rannej káve sa netajil kritickým postojom k Angele Merkelovej, dal nahliadnuť do útrobov jej kritikov tak, ako sa to človek nikde inde nedozvie. Ale chcel aj vedieť, čo sa to deje na Slovensku, ako sa to správajú Slováci na vysokých postoch a ako mlčí odborná i laická verejnosť, keď ide o nevyužívanie európskych možností. Nevyberal slová, ved' sme boli

nej spolupráci aj novú rýchlostnú železnicu, nehovoriac o diaľnici od Bratislavy nielen do Košíc, ale rovno až na Ukrajinu! Ako to, že to neviete, že sa to nedarí, že to ide slimačím tempom? Ako to, že vaše vlastné firmy sa samy brzdia, blokujú a všetko trvá nekonečne dlho? Miernejšie sa vyjadril potom aj večer na recepcii, teda bolo to neoficiálne. Všimli si to v komentári len v jednom denniku.

Spomínam to najmä preto, že v Rothovi sme stratili priateľa, ako mi povedal prof. Ivan

SEBAOBRAHA

Prichádzajú možno rýchlejšie, ako by sa nám páčilo. A okrem každoročne zvyčajnej radosti už druhý raz po sebe sú aj dňami mnohých obmedzení. Pamätám si, ako pred niekoľkými rokmi v noci zo Silvestra na Nový rok som zrazu zacítil v byte zvláštny pach. Niečo laicky pomenované ako od „elektriky či umelej hmoty“. Kým sa našiel zdroj, cez vchodové dvere sa do bytu začal tlačíť hustý dym. Rýchlo namočiť uteráky, vypchať nimi spodok dverí, zamedziť prívod dymu. Bola pomerne mrazivá noc, tak druhú, čo prišlo na rad, bola rýchla príprava zimného oblečenia pre imobilného rodiča a postroj pre psika. Potom doklady a zopár platobných kariet.

Silvestrovské ratovanie

Pripravení a naobliekani sme išli na balkón. Jedenásť poschodí pod nami už hasiči rozbaľovali techniku, hadice, vydávali pokyny, z chodby paneláka jeden v dýchacom prístroji búchal na dvere a nariadoval vyjsť na balkón, kde už sme boli. To už horelo zateplenie pláštá bytovky na šiestom poschodí. Od siedmeho vyššie sa dom podľa noriem zateplil nehorľavým materiálom. Neskôr technici zistili – predstavte si, päť poschodí pod nami začal horieť od silvestrovského rána pustený televízor – prach v ňom nahromadený. Takže, ak ste to dávno nerobili, povysávajte aj tento prístroj, na konci roka zapnutý nonstop. Prach je veľmi významný iniciátor možného vzniku požiaru.

Potom je tu ďalšie poučenie, doklady a osobné veci majte vždy pripravené tak, aby ich stačilo schytiť a nemuseli ste ich v prípade ohrozenia zháňať po celom byte. A teraz už len k tradičným varovaniam – stromčeky, ktoré si kupujeme, sú často už takmer vyschnuté. V kombinácii so živou sú to veľmi dobré „zápalné šnôry“. Nemanipulujte v ich blízkosti s otvoreným ohňom a zväzťe, či na nich musia byť sviečky. Takisto odpaľovanie petárd, svetlíc či hoci iba prskaviek z balkónov je najlepšou cestou, ako podpáliť vlastný dom. Nikto nikdy nevie, na ktorom balkóne pod vami môže vplyvom prúdenia vetra okolo domu ešte horiaca svetlica pristáť a zapáliť tam napríklad kartónovú škatuľu. Ide doslova o ľahanie čerta za chvost. To isté sa týka otcov, ktorí nie celkom domysleli, že smerovať z trávnika vystreľovanie pyrotechniky k balkónu, kde bývame, „aby deti videli“, je naozaj nerozumné až riskantné.

Mimo chodom, na používanie pyrotechniky mnohé mestá a obce vydali obmedzenia a zákazy, ale to predsa nám nemôže prekážať! A tiež je zaujímavé, že popri tom všetkom, čo si v týchto posledných dňoch roka nesmieme kúpiť, pyrotechniku dostaneme doslova takmer všade a ťažko by sa dalo tvrdiť, že patrí (to je taký módný výraz) k „esenciálnym“ potrebám.

Uplne na záver – naozaj si myslíme, že mať v byte funkčný hasiaci prístroj je nezmysel? Že je to prehnané? Tak sa spýtajte inak – koľkí z nás ho vozia v aute? A čo je pre nás dôležitejšie – strecha nad hlavou alebo plechová škatuľa?

(ib)

Naša storočná čitateľka Vera LANGE zo zámoria odkazuje: Milujte svoju vlasť!

Románový životný príbeh a jeho hrdinka

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: rodinný archív V. L.

Slovenské národné noviny sú pevnou súčasťou nášho mediálneho priestoru. Prinášame vám rozhovor s našou pravidelnou čitateľkou Verou LANGE, ktorá 2. novembra 2021 oslávila storočnicu.

• **Patrite medzi najstarších pravidelných čitateľov matičného dvojtyždenníka Slovenské národné noviny. Druhého novembra tohto roku ste oslávili storočnicu. Napriek vysokému veku sa stále zaujímate o Slovensko. Kde ste prežili časť mladosti? Mohli by ste nám priblížiť tieto roky?**

Otec bojoval ako legionár v Rusku. Tam sa zoznámil a neskôr aj zosobášil s mojou matkou. Pochádzala z mesta Simbirsk rovnako ako Vladimír Iljič Lenin. Preto ho neskôr premenovali na Uljanovsk. Dodnes má tento názov. Narodila som sa v Prahe. Od malička ma vychovávali v pravoslávnej viere. Otcovi za jeho

• **Čo vás motivovalo na takéto zaiste neľahké rozhodnutie?**

Manžel bol členom protikomunistickej organizácie a bolo isté, že by ho odviekli na Sibír. Tomu sme chceli predísť. Istý čas sme pobudli v Spojencami obsadenom Nemecku. Pôvodne sme plánovali emigrovať do ďalekej Argen-

• **Napokon ste sa usadili v USA. Dvadsať rokov ste pôsobili na pôde OSN v New Yorku. Čo bolo náplňou vašej práce?**

• **Čo vás motivovalo na takéto zaiste neľahké rozhodnutie?**

Storočná slovenská čitateľka Slovenských národných novín žijúca v americkej Kalifornii Vera LANGE má reálnejšie pohľady na veci verejné ako mnohí politici.

INTERVIEW

zaslúhy v boji o česko-slovenskú štátnosť prideliť riadiacu funkciu v štátnej tabakovej výrobe vo Zvolene. Prestaňovali sme sa a ako rodina sme niekoľko rokov bývali v tamojšom zámku. Poviem úprimne, boli to krásne roky. Preto na Slovensko veľmi rada spomínam. Vývoj domácich i zahraničných politických udalostí nás však prinútil nedobrovoľne vrátiť sa späť do Prahy.

• **Počas pobytu v Prahe ste stretli životnú lásku. Kde a ako ste sa zoznámili?**

Môj budúci manžel sa narodil v Rusku. Ale vzhľadom na to, že jeho otec bojoval proti boľševikom, museli ako rodina emigrovať. Usadili sa v Prahe. S budúcim manželom sme sa zoznámili na výlete, ktorý v máji roku 1944 zorganizovali naši priatelia. Ospravedlnila som sa zo spevu v kostole, kde som každú sobotu a nedeľu spievala. Už v novembri toho istého roka sme boli zasnúbení. Tri a pol týždňa pred našou svadbou Američania bombardovali Prahu. Náš byt bol na treťom poschodí a bol značne poškodený. Svadba sa napriek tomu uskutočnila 11. marca 1945. Bol to náš najšťastnejší deň v živote. Pre blížiaci sa ruský front sme presne o mesiac 13. apríla 1945 Prahu opustili.

• **Čo vás motivovalo na takéto zaiste neľahké rozhodnutie?**

• **Čo vás motivovalo na takéto zaiste neľahké rozhodnutie?**

Pokrivený vianočný obraz

Ludovít ŠTEVKO

by malo byť naliehavou témou pre psychológov, sociológov a možno aj psychiatrov na odbornej konferencii dotovanej štátom aspoň tak, ako sa dotujú rozličné seansy mimovládnych organizácií o dodržiavaní demokracie a práv sexuálnych menšín.

Osobitným výrazom znepokojivého stavu spoločnosti je nevráživá komunikácia politikov medzi sebou na verejnosti, najmä zvolených zástupcov ľudu v parlamente, ktorí by mali byť vzorom kultivovaného spoločenského správania.

Firma, pre ktorú manžel pracoval, sa po šiestich rokoch pôsobenia v Iráne presídlila do New Yorku. Ponúkli mu, aby pre nich pracoval ďalej. Prijal to. Ja som sa zamestnala v OSN ako referentka v oddelení, ktoré administratívne zabezpečovalo zasadnutia svetových štátnikov v rôznych formátoch. S výnimkou čínštiny plynule ovládam angličtinu, francúzštinu, španielčinu, ruský a nemecký jazyk.

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

z dutého suda tá istá pesnička zloby namiesto vianočného posolstva pre ľudí. O deficite empatii a zranených egách takých politikov ako Igor Matovič či Eduard Baránik a pomstychtivých politikov ako Mária Kolíková radšej pomlčíme.

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

• **Udržovali ste vtedy kontakty s krajinami v Česko-Slovensku?**

Pandémia ochorenia COVID-19 diktovala noty politického života

Rok pretkaný koalíčnými spormi

Matej MINDÁR – Ilustrácie: Andrej MIŠANEK

Rok 2021 sa pomaly blíži k svojmu koncu. V tieni neutíchajúcej celosvetovej pandémie ochorenia COVID-19 sa slovenská politická scéna ocitla na rázcestí. Pod rúškom boja za tzv. očistu spoločnosti spod „štátnej mafie“ sa začali podkopávať základné princípy právneho štátu. Niektorí súčasní koalíční politici si zaumienili vziať spravodlivosť do vlastných rúk. Slovensko sa ocitlo v spoločensko-politickom marazme. Jeho výsledkom je dnes vzájomná nevráznosť politických a názorových skupín a, žiaľ, i medzi občanmi. Jediným riešením je návrat ku konštruktívnej politickej súťaži a dialógu.

Nešťastnou predzvestou pokračovania deformácie slovenskej politickej scény na začiatku roka 2021 bola správa o záhadnom úmrtí bývalého policajného prezidenta generála Milana Lučanského. Ako nominant predošlej vlády sa ocitol v nemilosti na základe svedectiev pochybných svedkov – tzv. kajúcnikov. Podľa ich výpovedí sa dopustil trestného činu korupcie a zneužitia právomoci verejného činiteľa. Nech už bola pravda akákoľvek, nie všetko sa zdá prebehať s kostolným poriadkom. Na základe medializovaných informácií sa totiž podarilo zistiť, že pri obvinení generála Lučanského neboli použité nijaké priame dôkazy, ktoré by ho jasne usvedčovali z trestnej činnosti. Počas jeho pobytu v kolúznej väzbe v Prešove sa odohrali nevysvetlené udalosti. Denno-denne vychádzali na povrch rôzne správy o jeho zdravotnom stave. Krátko po jeho smrti 30. decembra 2020 ministerka spravodlivosti Mária Kolíková (vtedy Za ľudí, dnes nominantka SaS) presviedčala slovenskú verejnosť, že zranenia, z ktorých sa zotavoval v ružomerskej a prešovskej nemocnici, si mal spôsobiť on sám. Nič z toho zrejme nebola pravda. Odpoveďou na jej slová sa stali spontánne akcie obyčajných ľudí, ktorí na jeho počesť pred budovami Policajného zboru SR po celom Slovensku zapalovali sviečky. Pod rúškom pandémie a prebiehajúceho lockdownu vláda „odporúčala“ uskutočniť jeho poslednú rozlúčku v rodnej podtatranskej obci Štrba výlučne v rodinnom kruhu. Opak bol pravdou. Početné zástupy ľudí z celého Slovenska prišli dať posledné zbohom človeku, ktorý vyčistil Slovensko spod vlády skutočnej mafie vrátane jej najväčšieho bossa Mikuláša Černáka. Od tohto momentu začala vládna

hádko a urážok. Kým Igor Matovič za každú cenu presadzoval pravidelné celoplošné testovanie obyvateľstva a zníženie jeho mobility, jeho náprotivok Richard Sulík videl ako vhodné riešenie okamžité zmiernenie protipandemických opatrení a vytvorenie spravodlivého kompenzačného mechanizmu pre dotknuté podnikateľské subjekty.

Čoraz viac sa začala otvárať otázka výmeny premiéra. Čakalo sa však na vhodnú zámienku. Prekročením rubikonu sa stala povestná Matovičova tlačová beseda na kočíkom letisku. Bývalý premiér na tomto mieste informoval o dovoze ruskej vakcíny Sputnik V a o neochote časti koalíčných partnerov umožniť pruský orientovanej časti obyvateľstva dať sa zaočkovať vakcínou vyrobe-

nou mimo euroatlantického priestoru, ktorá nebola doteraz schválená Európskou liekovou agentúrou. Spolu so SaS sa proti Igorovi Matovičovi postavila aj podpredsedníčka vlády a predsedníčka strany Za ľudí Veronika Remišová. Cieľom Richarda Sulíka bolo vylúčenie Igora Matoviča z vlády. Jeho sebavedomie a podpora veľkej časti koalíčných voličov postupne rástla. Kríza bola sprevádzaná viacerými demisiami ministrov za SaS a SME RODINA. Ako jediné možné riešenie zachovania koalície v jej pôvodnom zložení bolo vymenovanie nového premiéra nominovaného najsilnejšou vládou stranou OĽaNO. Stalo sa však nič, s čím nikto nerátal. Zmenou postaja Veroniky Remišovej voči Richardovi Sulíkovi bolo umožnené Igorovi Matovičovi ostať naďalej súčasťou exekutívy. Vo vláde Eduarda Hegera, vymenovanej 1. apríla 2021, zastáva funkciu podpredsedu vlády a ministra financií. Odídení ministri sa vrátili späť do svojich kresiel a vláda s kozmetickou zmenou pokračovala ďalej. Konflikty vo vnútri koalície sa však týmto ani zďaleka nevyriešili. Ba naopak. Ich následky sa dodnes prejavujú chaotickým a amatérskym štýlom vládnutia. Zo dňa na deň meniace sa rozhodnutia v súvislosti s opatreniami proti zamedzeniu šírenia ochorenia COVID-19 spôsobujú celospoločenský chaos a vypovedanie poslušnosti časti obyvateľstva.

■ ZATKNUTIE ŠÉFA SIS

Nástupom nového šéfa Špeciálnej prokuratúry Daniela Lipšica sa zintenzívnili hon na nepohodlných a vopred odsúdených nominantov predchádzajúcich vlád Smeru – SD. Ako bývalý dlhoročný politik získal tento post po jeho predchodcovi Dušanovi Kováčikovi, ktorého na jeseň v roku 2020 zadržali príslušníci Národnej kriminálnej agentúry. Ako sa neskôr ukázalo, aj jeho obvinenie stálo len na výpovediach pochybných kajúcnikov. Prednedávnym ho Špecializovaný trestný súd odsúdil trestom odňatia slobody na štrnásť rokov za údajnú podporu zločineckej skupiny takáčovcov a z iných trestných činov. Vráťme sa však k Danielovi Lipšicovi. Vzhľadom na to, že nikdy predtým nepôsobil ako prokurátor, vládni poslanci mu ušili na mieru zákonné ustanovenie umožňujúce uchádzať sa o túto funkciu. Jeho pôvodným plánom bolo pravdepodobne obsadiť post generálneho prokurátora. Po odmietavom vyjadrení štátu Zuzany Čaputovej, že osobu Daniela Lipšica nikdy nevymenuje za šéfa všetkých prokurátorov, sa rozhodol zamerať svoju pozornosť na špeciálnu prokuratúru. Vyplatilo sa. Krátko po jeho zvolení ho predseda Národnej rady SR Boris Kollár 15. februára 2021 vymenoval za predsedu Špeciálnej prokuratúry v Pezinku. Stalo sa však nič, s čím nikto nepočítal.

V skorých ranných hodinách 11. marca 2021 Národná kriminálna agentúra zadržala riaditeľa Slovenskej informačnej služby Vladimíra Pčolinského. Podľa začiatkových správ čelil obvineniam z korupcie. Rovnako ako v predchádzajúcich prípadoch aj jeho obvinenie stálo na výpovediach kajúcnikov, teda profesionálnych udavačov. Pod tlakom koalíčného hnutia SME RODINA, ktoré ho nominovalo na tento post, a opozície sa dnes už známy systém dohodnutých výpovedí začal postupne rúcať. Potvrdila to aj medializovaná utajovaná správa Slovenskej informačnej služby, podľa ktorej niektorí vyšetrovatelia Národnej kriminálnej agentúry, pravdepodobne pod tlakom niekoho z politického prostredia, dohodovali s vopred dohodovými svedkami výpovede v neprospech obvinených bývalých nominantov Smeru – SD. Ako sme sa neskôr mohli dozvedieť, za zatknutím šéfa Slovenskej informačnej služby stáli jeho zistenia o týchto skutočnostiach. Na základe toho sa generálny prokurátor Maroš Žilinka rozhodol preskúmať odovodenosť jeho trestného stíhania. Po dôkladnom preskúmaní prípadu

svojich kolegov z Národnej kriminálnej agentúry v prípade možného ovplyvňovania svedkov, na čo údajne poukázala aj správa Slovenskej informačnej služby. Až neoprávnený a nezákonný zásah aktuálne už bývalého a trestne stíhaného prezidenta Policajného zboru Petra Kovaříka zastavil snahu Santusovej tímu zistiť skutočnú pravdu o možnom ovplyvňovaní svedeckých výpovedí. Dočasné väzobné stíhanie vyšetrovateľov Národnej kriminálnej agentúry, ktorých predseda Národnej rady SR Boris Kollár nazval čurilovskou mafiou, postupne ukázalo na svetlo sveta možné nekalé a zrejme aj nezákonné praktiky týchto vyšetrovateľov za každú cenu dostať za mreže niektorých bývalých politických nominantov. Vyhýbavý postoj ministra vnútra Romana Mikulca (OĽaNO), neprofesionálne vyjadrenia špeciálneho prokurátora Daniela Lipšica a postupné prepúšťanie časti prominentných obvinených z kolúznej väzby len potvrdzujú podozrenia z krivých výpovedí, na ktoré poukazovala pred pol rokom Slovenská informačná služba a predseda Smeru – SD Robert Fico. V polícii sa rozpútala vojna elitných vyšetrovateľov NAKA proti vyšetrovateľom inšpekcie. Odvážna vyšetrovatelka D. Santusová skončila na východnom Slovensku.

mu Generálna prokuratúra SR podľa paragrafu 363 Trestného poriadku 31. augusta 2021 zrušila jeho obvinenie. Okamžite sa spustila vlna kritiky zo strany vládných politikov

– s výnimkou hnutia B. Kollára. Ich nepresvedčivé vyjadrenia na adresu generálneho prokurátora sa stali terčom kritiky nielen zo strany opozície a čoraz väčšieho počtu nespokojných občanov, ale i z radov prokurátorskej obce. Istou výpovednou hodnotou je aj zistenie, že veľká väčšina prokurátorov stojí na strane Maroša Žilinka. Dôrazne odmieta oklieštenie právomoci Generálnej prokuratúry SR v rámci paragrafu 363, ako aj svojvoľné komentovania živých prípadov politicky motivovaného špeciálneho prokurátora Daniela Lipšica. Týmto sa však spor generálneho a špeciálneho prokurátora ani zďaleka nekončí.

■ VOJNA V POLÍCII

Vďaka podpore Generálnej prokuratúry SR sa časť vyšetrovateľov Úradu inšpekčnej služby Ministerstva vnútra SR pod vedením Diany Santusovej rozhodla posvietiť na

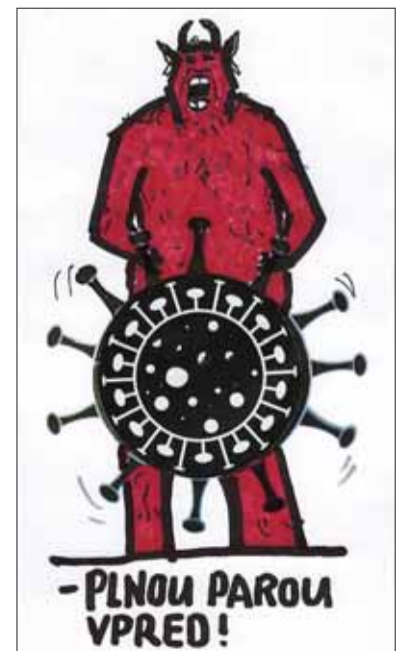
podobné hlasovanie o tejto otázke sa uskutočnilo v rokoch 2000 a 2004. Mnohí občania si preto kladú otázku, do akej miery je Zuzana Čaputová prezidentkou všetkých občanov Slovenska. Je veľmi málo pravdepodobné, že poslanci koalície budú súhlasiť so zmenou Ústavy SR zadefinovaním presných podmienok, za akých okolností môže byť skrátené štvorročné volebné obdobie.

■ ZNOVA PANDÉMIA

Najaktuálnejšou udalosťou je vrcholiaca tretia vlna pandémie ochorenia COVID-19. Napriek tomu, že je zaočkovaná takmer polovica slovenskej populácie, sa vláda rozhodla zaviesť opätovný lockdown pre všetkých, čím porušila svoje pôvodné sľuby, že už k ničomu takému nikdy nepristúpi. Dôvodom, prečo sme v rovnakej, ak nie v horšej situácii oproti minulej zime, je viacero. Tým najhlavnejším sú nesplnené finančné záväzky slovenským zdravotníkom z predošlých dvoch vln. V systéme chýba okolo tisícpäťsto lekárov a zdravotných sestier. Nemocnice sa preto dnes pasujú s nedostatkom zdravotníckeho personálu. Druhým dôvodom je zanedbaná ambulantná starostlivosť pre pozitívnych pacientov s covidom. Posledným tretím dôvodom sú zvyšujúce sa očkovaní. Očkovanie nemá slúžiť ako nástroj slobody, ale ako ochrana pred ťažkým priebehom ochorenia. Za zmienku tiež stojí aj nedávne rozhodnutie Ústavného súdu SR vo veci povinnej štátnej karantény počas prvej vlny. Podľa jeho názoru bola protiústavná. Preto aj aktuálny zámer uzákoníť povinné očkovanie experimentálnou vakcínou vybraných skupín obyvateľstva je s veľkou pravdepodobnosťou rovnako protiústavné.

Počas roka viacerí koalíční poslanci opustili svoje poslanecké kluby z opozície i koalície. Odídení z ĽSNS si založili nový subjekt Republika na čele s poslancom M. Mazurekom. Z OĽaNO odišiel Ján Krošlák a Martina Čepčeka vylúčili. Rozpadom strany Za ľudí odišli viacerí poslanci s ministerkou spravodlivosti M. Kolíkovou do SaS, čím má strana spolu devätnásť poslancov a troch ministrov a je druhou najsilnejšou stranou v koalícii. Od Remišovej odišiel aj Miroslav Kollár do strany Spolu a Tomáš Valášek do Progresívneho Slovenska.

S veľkou pravdepodobnosťou aj nasledujúci rok 2022 bude sprevádzaný turbulentným vývojom na slovenskej politickej scéne. Spolu so zdravotným a s ekonomickým dosahom tretej vlny pandémie ochorenia COVID-19 sa vláda bude musieť popasovať aj s pravdepodobnou vlnou zdražovania základných životných potrieb obyvateľstva. Či to ustojí, ukáže až čas. Je však viac ako isté, že bude čeliť obrovskej tlaku nielen zo strany opozície a slovenských občanov, ale aj zo strany zahraničia.

koalícia postupne strácať dôveru tých občanov, ktorí nevedomky uverili predvoleným sľubom a vyhláseniam jej predstaviteľov.

■ PREMIÉR MINISTROM

Jej ďalším veľkým problémom v prvom štvrtroku tohto roka bola nezvládnutá druhá vlna pandémie ochorenia COVID-19. Dnes už bývalý premiér Igor Matovič, súčasný minister financií, sa so svojím koalíčným partnerom predsedom SaS a ministrom hospodárstva Richardom Sulíkom ustavične sporili o spôsobe manažovania pandemickej krízy. Výsledok bol takmer trinásťtisíc obetí. Namiesto spoločného postupu sme boli svedkami neustálych vzájomných

BESEDNICA

Kultúra je na lopatkách – počúvame zo všetkých strán. No, ako ktorá. O tom, ako ministerstvo kultúry zasadilo ranu matičnej kultúre počas ťažkého pandemického obdobia, sme už písali dosť. Minus štyristotisíc eur z 1,8-miliónovej štátnej dotácie pre celoslovensky a širokospektrálne pôsobiacu Maticu nebolo objektívne. Prekvapivo, iní si počas pandémie poriadne prílepšili, a to ani nemuseli predstierať, že robia nejakú kultúru. Začiatkom decembra priniesol Nový čas informáciu, že mediálne známy komik Ján Gordulič, ktorý sa zviditeľnil ako poštár Janko v relácii Pošta pre teba v RTVS, získal vyše 120-tisíc eur.

Krčmové reči za 120-tisíc eur

Mohla by to byť jeho osobná vec, keby táto štedrá dotácia nepochádzala z peňazí daňových poplatníkov. Samotný rezort kultúry sa na svojom fejsbúkovom profile 6. decembra pochválil, že jednoosobovým eseročkám prikľepol takzvané covid dotácie vo výške 15 miliónov eur. A že celkovo vynaložil na kultúru a kreatívny priemysel až 111 miliónov eur.

Kde sa v týchto ťažkých miliónoch nachádzajú matičiari, ktorých kultúru rovnako zasiahla pandémia ako aktivity ostatných? Nikde. Štátne kultúrne inštitúcie sa museli uskromniť a na pomoc sa útekalo neštátnej, vraj živej kultúre. Ako keby tá národná, reprezentatívna kultúra bola mŕtva. Ako keby vôbec nepotrebovala podporu v období pandémie. Vlastne, mohli by sme to vnímať aj naopak. Poskladala sa aj Matica slovenská na finančnú pomoc takým nekultúrnym projektom, aké produkuje Ján Gordulič? Aby toho nebolo málo, dobre zadotovaný autor si v roku 2017 nevkusne, priam primitívne kopol do Matice slovenskej vo svojom internetovom videu pod názvom Ťažký týždeň s Jánom Gorduličom. Jeho krčmové stand-up komediálne vystúpenia nehodno ani rozoberať. Ak je toto skutočne tá nová kultúrna úroveň Slovenska, ktorá si podľa štátu zaslúži stotisícovú podporu, tak platia slová Williama Shakespeara – niečo je zhnité v štáte dánskom.

Bolo by urážkou všetkých ľudí so zmyslom pre kultúru, estetiku a morálku položiť na misku váh matičnú činnosť a krčmové reči Gorduliča. Len v poslednom období a napriek finančnému hrdlačeniu vyšli vo Vydavateľstve MS hodnotné knihy ako Čestná stráž prezidenta SR, Neuveriteľné dobrodružstvo grófa Beňovského či Slovensko-maďarské storočie. A hoci deti raz chodia, raz nechodia do školy, matičiari nezrušili súťaž ako Šaliensky Mat'ko J. C. Hronského či Svätoplukovo kráľovstvo oživa. Aj študentom dali šancu publikovať svoje básne na počesť P. O. Hviezdoslava. A Gordulič? Sice zavrel svoju stand-up krčmu, na účet mu pristálo pekných 120-tisíc eur zo štátnej kasy. Ak ešte nemáte dosť, radšej si sadnite. Podľa najnovších informácií vraj chcú úradníci Maticu slovenskú finančne potrestať, lebo robí v regiónoch národnú kultúru a osvetu. Nonsense? Vitajte na Slovensku vo verzii 2021.

Zuzana DVONČOVÁ

Vodiči na uliciach musia dodržiavať odstup pri predbiehaní cyklistov Na cestách má pribudnúť ohľaduplnosť

Miloš SVRČEK, predkladateľ novely zákona o cestnej premávke – Ilustračné foto: (se)

Poslanci NR SR na novembrovej schôdzi odhlasovali zmenu, ktorá má vodičov prinútiť dodržiavať odstup pri predbiehaní cyklistov. Novela nezáväzda povinnosť, ale žiada, aby motoristi „spravidla“ dodržiavali odstup. Pri rýchlosti do 50 km/h by mal byť jeden meter, pri vyššej 1,5 metra. Prioritným cieľom novely je jasne definovať a spresniť bočný odstup pri predbiehaní zraniteľných účastníkov cestnej premávky. Konkrétne ide o predbiehanie cyklistov, ale aj chodcov či užívateľov kolobežiek.

Najčastejšou príčinou smrteľných nehôd cyklistov je zrážka zozadu, zachytenie z bočnej strany vozidlom pri nedodržaní dostatočného bezpečného odstupu pri predchádzaní cyklistu.

NEJASNÉ PODMIENKY

Podmienky bezpečnej jazdy na bicykli sú dnes na Slovensku nejasné. Nový zákon by mal byť prvým krokom na postupné zlepšenie situácie. Keďže cyklisti sú najzraniteľnejší účastníci cestnej premávky, primárna požiadavka bola čo najskôr prijať opatrenia na zvýšenie ich bezpečnosti. Žiaľ, väčšina vodičov pri predchádzaní cyklistu nepoužije smerovku a obchádza ho s malým odstupom. Práve na túto problematiku by sa okrem iného mal prioritne zamerať nový zákon. Definovať by mal po novom, že vodič je povinný dodržať dostatočný odstup pri predchádzaní, a to najmenej meter pri rýchlosti do 50 km/h a 1,5 metra pri vyššej rýchlosti. Navrhovaná úprava nebude mať významný vplyv na plynulosť cestnej premávky, keďže spomalenie vodičov o niekoľko sekúnd je bezvýznamné vo vzťahu k ochrane zdravia a životov tých najzraniteľnejších účastníkov cestnej premávky.

Bočný odstup teda závisí najmä od rýchlosti (iný odstup sa vyžaduje pri rýchlosti 30 km/h a iný pri rýchlosti 90 km/h), vozidla (je rozdiel, ak motocyklista predbieha osobné vozidlo a je rozdiel, ak kamión predbieha cyklistu), poveternostných podmienok (slnčné počasie vs. hmla, poľadovica, mokrý a od

Cyklisti sú až príliš zraniteľnými účastníkmi cestnej premávky na to, aby sa im nevenovala aj patričná legislatívna pozornosť a ochrana.

stavu a charakteru vozovky (je rozdiel predbiehať na dvojpruhovej smerovo rozdelenej vozovke a na úzkej ceste s rozbitou krajnicou). Je tam vzájomná tolerancia, vzájomná ohľaduplnosť, a keď vodič obchádza cyklistu, tak ho obchádza v proti-

smere v protismere, nie v rovnakom pruhu.

BEZPEČNÁ ZÓNA

Cyklisti by tak mali byť uznaní za zraniteľnejšiu skupinu účastníkov cestnej premávky a vytvorí sa bez-

pečná zóna pre cyklistov vymedzená zákonom. Okrem iného šoféri budú mať jasne stanovenú normu, čo by im uľahčilo rozhodnúť sa správne. Po rokoch tak z parlamentu jednoznačnou zhodou prichádza skutočné zlepšenie podmienok v pešej a cyklistickej doprave.

A čo sa okrem bočného odstupu ešte mení? Ruší sa napríklad paušálne povolenie parkovať na chodníku, okrem miest, kde to povoľuje značenie. Toto nezmýselné opatrenie, ktoré malo Slovensko v zákone ako jediná európska krajina, výrazne znižovalo bezpečnosť aj dôstojnosť pešieho pohybu. Chodníky sa vrátia chodcom a na miestach, kde parkovanie skutočne nikomu neprekáža, ho bude môcť samospráva stále povoliť.

Tiež osoby, ktoré sprevádzajú na bicykli alebo vezú v sedačke deti do desiatich rokov, budú môcť bicyklovať aj na chodníku, pokiaľ tým neobmedzia ani neohrožia chodcov. Upravuje sa tak doterajšie nelogické znenie, keď malé dieťa mohlo ísť po chodníku, ale jeho rodič už len vedľa na ceste. Do zákona sa dopĺňajú nemejné významné pravidlá premávky na bicyklovej ceste, ktorá je v zákone novinkou. Z plánu obnovy na podporu cyklotransportu, napríklad budovanie cyklotrás, vláda vyčlení až sto miliónov eur. Potrebné je však pracovať aj na zmenách legislatívy, ktoré urobia rozvoj cyklotransportu jednoduchším a rýchlejším. Zároveň ide o jasný signál pre samosprávy, ktoré by si mali vyčleniť kapacity venované cyklotransportu a zvyšovať svoju pripravenosť na čerpanie týchto prostriedkov.

Autor je poslancom NR SR.

Ad: Ján Bobák, Memorandum a Matica slovenská na rázcestí, Kultúra

Nijaká zákopová vojna sa nekoná!

Spracovala: redakcia SNN – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Kde sa nachádza hranica medzi zdravou kritikou a poškodzovaním dobrého mena na verejnosti? Odpoveď by sme mohli hľadať u Jána Bobáka, autora nedávneho článku o Matici slovenskej (MS) a iniciátora takzvaného Memoranda. Namiesto analýzy vety po vete sa pýtame staré známe rímske: Cui bono?

Teda v či prospech nakoniec poslúžili „memorandisti“ svojimi radikálnymi vyhláseniami, ktoré len deň pred Valným zhromaždením MS v Liptovskom Mikuláši zaslali médiám? Ak tým chceli dosiahnuť víťazstvo Štefana Martinkoviča nad dovtedajším predsedom MS Mariánom Gešperom, a tým sa po dlhých rokoch dostať späť do matičných funkcií, tak to nevyšlo. Matičiari sa s ich agresívne zvoleným tónom nestotožnili. Skôr to považovali za nehodné predvolebné praktiky, typické pre stranícku politiku, a nie pre slávnostný charakter najvyššieho orgánu MS.

Ak ich zámerom bolo podporiť kandidátov na členov Výboru MS z vedeckých odborov MS, na ktorých absenciu vo výbore sa roky sťažujú, mali by si radšej položiť otázku: a ktorých vlastne? Prečo sme v októbrových matičných voľbách nenašli našich dobrovoľných odborníkov na kandidačnej listine? Kde sú všetci tí historici, literáti a umelci, ktorými sa autor tak rád „oháňa“? A prečo sa ani on sám neobjavil ako kandidát do Výboru MS, keď tak vehementne bojuje

POLEMIKA

politickým perom (vraj) v prospech Matice?

Možno chceli „memorandisti“ vyvolať diskusiu o súčasnom smerovaní a stave Matice slovenskej. Úplne legitímne. Diskusia pred

tvorbou Programu MS na konkrétne obdobie by mala byť dlhodobá, hĺbková a pluralitná. Veď ho schvaľuje Snem MS, a nie úzke vedenie v Martine. Sú však politické metódy, pamflety a osočovanie vo verejnom priestore tou správnu cestou, akó majú matičiari hovoriť o Matici? Médiá sa bleskovo chopili tzv. Memoranda a pred valným zhromaždením zverejnili obraz na smrť rozoštvaných matičiarov, ktorí sa na voľbách „idú asi do krvi pobiť“. Radoví matičiari a matičiarky vedeli, že ten obraz bol klamstvom. Mnohí si Memorandum ani nestihli prečítať. Zato široká verejnosť sa dozvedela o zákopovej vojne v národnej ustanovizni.

Signatári tzv. Memoranda – autor Ján Bobák, ale aj ďalší ich známi i neznámi podporovatelia, zrejme pracovali so všetkými tromi scenármi. Neuvedomili si – či v tom horšom prípade si to uvedomovali – že z tohto konfliktu nemôže mať Matica slovenská ošoh. Potvrdila to už 11. novembra 2021 ministerka kultúry Natália Milanová. Pre liberálny denník sa vyjadřila v súlade so zavádzajúcim a do veľkej miery

živým obsahom tzv. Memoranda. A len naivný človek by si myslel, že situáciu nevyužije na oslabenie činnosti a rozklad štruktúry Matice slovenskej cez zmenu zákona o MS, po ktorej volá aj Ján Bobák a ďalší.

Takzvaných memorandistov by sme dnes mali premenovať na hazardérov so slobodou Matice slovenskej. Zaslúpení osobnou nenávisťou, a možno i chuťou vrátiť sa na matičné stoličky, preukazujú ustanovizni obrovskú medvediu službu s nedozvednými dôsledkami na matičnú slobodu, samosprávu i celé hnutie. Medzi nimi sú dokonca historici, ktorí by nemali byť z podstaty svojich dejinných znalostí takí krátkozrakí. Ak si myslia, že z tohto konfliktu môže vziť niečo dobré, mylia sa.

Apropo, karhanie mladých matičiarov... Ak chcú skúsení matiční „memorandisti“ naozaj pomôcť tomu, aby bola Matica vnímaná verejnosťou bez kontroverzií, možno by mali začať svojimi spomienkami na Národný poklad či riskantné investovanie matičných peňazí do PDSI. To sú otázky o Matici slovenskej, ktoré verejnosť v prvom rade zaujímajú. Na mnohé odpovede sú zvedaví aj súčasní pracovníci MS z mladej a zo strednej matičnej generácie.

Predsedenstvo MS 16. novembra 2021 v Martine

Predsedenstvo MS v zložení:
Marián Gešper, Marek Smolec,
Marek Hanuska, Marek Nemeč,
Lubomír Kleštinec, Ján Seman
a Pavol Madura

Okrem propagandistického slovníka sa musíme spoliehať aj na zdravý rozum Kam sme dospeli po troch desaťročiach

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Na prelome rokov nevieme ani približne povedať, čo nás očakáva, a máme dosť roboty vytvoriť si spoločný názor na to, čím sme prešli. Nielen v tomto roku. V decembri uplynulo tridsať rokov odvtedy, čo sa rozpadla s rachtotom sovietska veľmoc a namiesto novej éry mieru tu teraz máme rinčanie zbrani. Ako sa orientovať v tej záfahe vojrovej propagandy, strašenia, že už-úž môže byť vojnový konflikt? Tentoraz nie kdesi na Blízkom východe alebo v Afganistane, ale rovno pri našich hraniciach. Okrem slovníka vojrovej propagandy, ktorú počúvame denne, sme odkázaní pomôcť si vlastným rozumom.

Značná časť toho, čo dnes môžeme sledovať, je vlastne úsilie o nové usporiadanie vzťahov medzi štátmi so slovanským obyvateľstvom. Nielen Ruskom a Ukrajinou či Bieloruskom, ale v širšom geopolitickom i dejinnom rámci aj s Poľskom. Je to aj dôsledok toho, ako došlo v decembri 1991 nielen k zániku, ale priam všetko zasahujúceho rozpadu jadrovej veľmoci – Sovietskeho zväzu. Nomenkláturou komunistické kádre troch republík – dnes sa prizvukuje že so slovanským obyvateľstvom, Bieloruska, Ruska a Ukrajiny, teda vtedy približne s dvesto miliónmi obyvateľov Slovanov – podpísali dohodu,

GEOPOLITIKA

ktorá bola nádejou, lebo ZSSR bol už v smrteľnej agónii.

■ SLOVENSKÝ PRÍNOS

Nám Slovákom to treba pripomínať, aby sme nepretržite zdôrazňovali, aký rozdiel je medzi rozpadom ZSSR či Juhoslávie a ústavným zánikom federácie našich dvoch slovanských národov, ktoré dnes majú vynikajúce vzťahy. Je to náš veľký príspevok do európskej politickej kultúry. Keby nebol potláčaný a nerešpektovaný, mohol byť nápomocný pri riešení v konfliktných zónach.

Treba si pripomínať, aké sme mali dejinné šťastie, že sme sa neocitli v mylne chaosu. Ale dnes akoby sme stáli na jeho okraji. Ako keby sme nevyužili možnosť prispieť k budovaniu mierových vzťahov v Európe

a začleneniu Ruska do európskej bezpečnostnej architektúry. Ako keby sme nerátali s tým, že Rusi, ktorí sami zhodili jarmo bývalého režimu bez cudzej pomoci, budú schopní za dve tri desaťročia tak sa v mnohom spamätať z rozpadu. Západ v mnohom, a aj my s ním, zrejme prepásoval mierovú možnosť. Tak ako vojnami v Iraku či dvadsaťročnou vojnou v Afganistane. Tak aj dlhodobým vytváraním hlbokého odcudzenia vo všetkých vzťahoch s Ruskou federáciou.

■ VZÁJOMNÁ BEZPEČNOSŤ

Rusi sa dnes hlasno dovolávajú vo vyhláseniach ministerstva zahraničných vecí (naposledy 10. decembra tohto roku) platnosti medzinárodných dokumentov. Helsinského

záverečného dokumentu z roka 1975, Parížskej charty pre novú Európu z roka 1990 alebo Charty európskej bezpečnosti z roka 1999. Tie všetky podpísali vrcholní predstavitelia európskych štátov. A tie obsahujú axiómu, že nemožno bezpečnosť budovať na úkor druhej strany, teda že porušenie bezpečnosti na jednej strane znamená pre druhú stranu hrozbu. Rusko poukazuje najmä na masívne rozšírenie Severoatlantickej aliancie NATO.

Pozrime sa, ako to dnes je v politike, diplomacii či médiách. Kto je za pozíciu sily, kto za rozhovory, dialóg či dokonca za kompromis?

Lakmusovým papierikom môžu byť vyjadrenia dlhoročných znalcov ruskej politiky v Nemecku. V dôle-

žitom ekonomickom denníku Handelsblat (5. decembra) sa nechal počuť Wolfgang Ischinger, medzinárodná autorita, bol veľvyslancom v USA, viedol strategické plánovanie ministerstva zahraničných vecí a trinášť rokov viedol prestížnu medzinárodnú bezpečnostnú konferenciu v Mníchove. Je jednoznačným stúpencom, aby Západ postupoval z pozície sily. Ale teraz neverí na vpád, vojenský zásah Ruska na Ukrajinu. Ukrajine by sa malo radiť a v dlhobehj perspektíve sledovať príklad Fínska rozvíjať vzťahy s EÚ a NATO bez priameho členstva. Rozvíjať dialóg na jednej strane medzi Ukrajinou, EÚ a NATO a na druhej dvostrannú spoluprácu s Ruskom. Západ by mal spolupracovať s Ruskom na vzájomne zdieľanom znížení nebezpečenstva konfliktu, krízy.

■ BUDE KONFERENCIA?

V nemeckom verejnoprávnom rozhlase Deutschlandfunk (11. decembra) bývalý vládny koordinátor pre vzťahy s Ruskom Gernod Erler povedal viac. Treba opäť vstúpiť do dialógu s Moskvou. Podľa neho takmer tri desiatky (27) vysokopostavených diplomatov a dôstojníkov navrhlo usporiadať na vysokej úrovni konferenciu v tradíciách konferencií o európskej bezpečnosti s cieľom revitalizovať, obnoviť európsku bezpečnostnú architektúru s účasťou Ruska. Konferencia by mala trvať dva roky a za ten čas by všetky strany zriekli akejkolvek vojenskej eskalácie.

Nová česká vláda vznikla po dlhých aj pandémie spôsobených prietahoch

Vládny kabinet u susedov povedie Petr Fiala

Radoslav ŽGRADA – Foto: agentúrny servis

Po dlhých prietahoch, spôsobených zdravotnými problémami prezidenta Českej republiky Miloša Zemana, došlo k vymenovaniu Petra Fialu za nového premiéra. Vymenovanie sa uskutočnilo koncom novembra na zámku v Lánoch za prísnych hygienických opatrení pre ochorenie COVID-19, ktoré sa preukázalo pár dní predtým u prezidenta republiky.

Fiala sa Zemanovi poďakoval za to, že ho v zložitej situácii na základe výsledkov volieb do Poslaneckej snemovne vymenoval za predsedu vlády. Premiér okrem toho odovzdal prezidentovi zoznam kandidátov na ministerské posty. Po vymenovaní samotného premiéra začal Miloš Zeman rozhovory s jednotlivými kandidátmi v abecednom poradí.

■ PODVOD NA VOLIČOCH?

„Tento seriál sa skončí 13. decembra a odvtedy bude možné pripravovať utvorenie vlády ako celku,“ vysvetlil prezident. Dovtedy bude mať Česko dvoch premiérov – úradujúceho Andreja Babiša a dezignovaného Petra Fialu. Hlava štátu pôvodne neprejavovala nadšenie z víťazstva pravicových koalíčných blokov, ktoré považuje za „podvod na voličoch“. Novú vládu môžeme očakávať v polovici decembra.

Petr Fiala je jeden z lídrov koalície Spolu, ktorú vytvorili jeho ODS so stranami KDU-ČSL a TOP 09. Tá začiatkom októbra vyhrala voľby do Poslaneckej snemovne. Tieto tri strany sa dokázali rýchlo dohodnúť na zostavení vlády so Starostami a s Pirátmi, ktorí do volieb tiež vstupovali na jednej kandidátke. Celkovo bude mať päťkoalícia v dvestočlennej Poslaneckej snemovni

Nový český premiér Petr FIALA navštívi ojedlného Slováka.

pomerne pohodlnú väčšinu 108 hlasov. Účelové spojenectvo vzniklo na odstavenie Andreja Babiša od moci. Budúcnosť ukáže, ako tento stmelujúci prvok pred voľbami bude v pestrej koalícii fungovať aj počas vládneho funkčného obdobia. Do parlamentu sa týmto spôsobom dostali všetky relevantné antibabišovské sily. Jednotnosť bola účelová, čo dokazuje, že hneď po voľbách si v Parlamentnej snemovni zriadili samostatné poslanecké kluby.

■ REKTOR A POLITOLÓG

Nový premiér Petr Fiala je profesor politológie a predseda ODS. V minulosti pôsobil ako rektor Masarykovej univerzity v Brne, kde tiež založil a viedol katedru politológie. Vo vláde Petra Nečasa zastával post ministra školstva. Fiala je konzervatívny politik, ktorý kla-

die dôraz na tradičnú rodinu. Dlhodobou kritizuje nárast štátneho dlhu rovnako ako zvyšovanie inflácie, ktoré považuje za dôsledok zlého hospodárenia štátu. Podporil návrh na zrušenie superhrubej mzdy a všeobecne podporuje znižovanie dani, vďaka ktorému očakáva oživenie ekonomiky. V minulosti sa vyjadril kriticky k migračnej politike EÚ alebo utečeneckým kvótam a podporil vojenské invázie na Blízkom východe. V jednej z predvolebných debát vyjadril názor na Zelenú dohodu pre Európu, keď kritizoval najmä plánovaný zákaz áut so spaľovacími motormi. Podporuje zotrvanie Českej republiky v NATO a Európskej únii.

■ ŠTVRTÝ Z ODS

Nový predseda českej vlády je od vzniku samostatnej Českej republiky v roku 1993 už štvrtým premiérom z radov ODS. Pred ním krajinu riadili občianski demokrati Václav Klaus (1993 až 1998), Mirek Topolánek (2006 až 2009) a Petr Nečas (2010 až 2013). Jeho vláda bude musieť zápasíť so zúriacou koronavírusovou pandemiou či s rastúcimi cenami energií, a to všetko v čase, keď krajina je výrazne zadlžená.

Spojenie pravicových strán pre nízkoprijímové skupiny nikdy nevyšlo

nič dobré. V čase ekonomickej krízy, rýchlo raste cien, najmä energií, to nemusí byť najlepšia voľba pre radových občanov. Budúca vláda sľúbila ušetriť najmenej osemdesiat miliárd korún oproti rozpočtovému „rozhadzovaniu“ končiacej vlády. Mieni to urobiť aj zrušením zliav na cestovné pre seniorov a študentov. Zatiaľ čo v čase koronakrízy sa chystá investovať do armády – ako to môžeme vidieť u nás v rezorte Jaroslava Naďa.

■ OSEMŇAT KRESIEL

Vláda obsadí osemnásť kresiel, teda o tri viac ako súčasná vláda ANO a ČSSD. Pribudnú tri ministerské posty – pre legislatívu, pre európske záležitosti a pre vedu, výskum a inovácie. Všetky však budú bez rezortu, takže sa pre nich nebudú vytvárať nové úrady. Jednotlivé ministerky a ministrov musí ešte vymenovať prezident, ktorý má voči jednému menu výhrady (špekuluje sa o Jánovi Lipavskom, nominantovi Pirátov, za šéfa rezortu zahraničia). Aspoň tak to bolo v čase uzávierky nášho čísla SNN. Ministrom financií sa má stať prvý podpredseda ODS Zbyněk Stanjura. Ďalšie významné rezorty majú obsadiť Vlastimil Válek (TOP 09) na ministerstve zdravotníctva, ministrom spravodlivosti sa má stať Pavel Blažek (ODS), ministrom vnútra Vít Rakušan (STAN); na poste ministerky obrany tradične – ako to v našom geografickom priestore býva – silne atlantisticky orientovaná Jana Černochová (ODS), ministrom práce a sociálnych vecí Marian Jurečka (KDU-ČSL), ministrom dopravy Martin Kupka (ODS), ministrom priemyslu a obchodu Jozef Síkela (za STAN), ministrom školstva Petr Gazdík (STAN) a ministrom zahraničia už spomínaný Jan Lipavský (Piráti), ktorého nominovanie je najviac neisté.

NA MARGO

Vzájomné obhadzovanie špinou medzi našimi politikmi opozície a koalície naberá na obrátkach. Okrem tradičných granátov typu korupcia, rodinkárstvo, servilnosť, amaterizmus, sexizmus či nekompetentnosť sa objavila novinka – závislosť od drog, kokainové „snehové“ večierky. Pritom Svetová informačná agentúra Statista označila krajinu strednej Európy za centrum pašovania a obchodovania s kokainom. Ich analytik Zandt v súvislosti so zatknutím manželky jedného z mexických drogových bossov uviedol, že podnikanie drogového kartelu z mexického

Drogové počty

štátu Jalisco nie je obmedzené na Ameriku, ale prostredníctvom gangov z Južnej Ameriky dodávajú kokain a amfetamin aj do Európy. Ak by sme hodnotili smerovanie dodávok podľa množstva kokainu, zachyteného colníkmi v Európe, za rok 2019 vysoko vedie Belgicko so 65 tonami. Na druhom mieste bolo Holandsko, kde colníci zhabali kokain v množstve 44 ton. Rumunsko obsadilo tretiu priečku so 16 tonami, len o málo menej zachytili vo Francúzsku. Z východoeurópskych krajín na siedmom mieste je Poľsko s dvoma tonami a Lotyšsko tiež s dvoma tonami. Podľa množstva zachytených drog v kilogramoch je na Slovensku na prvom mieste marihuana, na druhom metamfetamin a na treťom práve kokain. Samozrejme, neznamená to, že uvedené krajiny sú v takomto poradí aj v spotrebe kokainu. Skôr to ukazuje, kde sú hlavné centrá obchodu. Holandsko a Belgicko sú medzi prvými desiatimi krajinami s najväčšími problémami s užívaním drog. Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť EMCDDA uviedlo, že z liečených pacientov na drogovú závislosť bol podiel závislosti od kokainu 4,8 percenta. Podľa štatistiky Národného centra zdravotníckych informácií v roku 2020 bol podiel závislých od kokainu v rámci Slovenska približne tri percentá z celkového počtu 2 927 osôb liečených z užívania drog. Od kokainu boli najviac závislí muži vo veku okolo 30 až 32 rokov a ženy 20- až 29-ročné. Podľa trvalého bydliska vedie u liečených na drogovú závislosť Bratislavský kraj, kde sa eviduje 142 závislých na stotisíc obyvateľov, z toho väčšina je závislá od heroínu. Druhý Trnavský kraj je na tom o polovicu lepšie (73 pacientov na stotisíc obyvateľov). Treba zdôrazniť, že ide o údaje len o liečených pacientoch. Podľa údajov Ministerstva vnútra SR z miest je najviac závislých a najväčšia spotreba kokainu v Bratislave, nasleduje Nitra a Trnava pred Košicami a Banskou Bystricou. Do tejto situácie koalíčné strany predložili do NR SR novelu Trestného zákona, ktorá má umožniť zníženie trestov za trestné činy spojené s drogami a tiež možnosť pre sudcov udeliť iný trest, napríklad tzv. ochranné liečenie. Pri súčasnom počte hlasov koalície v parlamente novela takmer určite schváli. Jej prínos pre spoločnosť, pozitívny alebo negatívny, vyhodnotí zrejme už nová vláda.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Osobnosť slovenskej kultúry Juraj SARVAŠ pre vianočné matičné noviny Štedrý večer môže byť aj pri prázdnom stole

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Tohtoročný čas vianočný je spojený s mnohými neistotami všedného dňa či vyhlídkami do budúcnosti. Sústreďujeme sa na prekonávanie príkory aj každodenného nepohodlia, ako sa vyrovnat' s tlakom spotrebnej spoločnosti, so zápasom s chorobou či udržaním zdravia alebo hrozbu schudobnenia. Prišli sme o mnohé ilúzie. Ako hľadať zdroje nádeje? Jedným z nositeľov slova nádeje je aj výnimočná osobnosť – Juraj SARVAŠ.

Tento rok sme si pripomenuli jeho deväťdesiaty aj ako príklad muža, ktorý si udržal obdivuhodnú duševnú vitalitu previazanú s udržaním fyzického zdravia a skvelej pamäti. Je priam stelesnením významu zdravého ducha pre zdravé telo. To mu pomohlo, vedno s početným ožarovaním na prahu jubilea, prekonať aj takto pred rokom prejavy zákernej choroby. Zhovárať sa s ním v tomto čase je ojedinelý zážitok. Docent Mgr. art. Juraj SARVAŠ je aktívnym svedkom desaťročí slovenského života a stále sviežich spomienok aj na čas vianočný.

• Čo tento sviatočný čas v tebe vyvoláva?

Vianoce sa pre mňa už ako malého chlapca začínali prvého decembra. To preto, lebo kostolník ma vybral ako jedného z tých, čo sme roznášali vianočné oblátky. Niečo sme si pri tom, pravda, aj zarobili. Potom to pokračovalo na ďalšie dni sviatkov... Bol som z chudobnej rodiny, veď práve preto ma kostolník vybral. Krstili ma v tom istom kostole, odkiaľ na poslednú cestu odchádzal Andrej Sládkovič.

• Pôvodne vás bolo osem detí...

No dvaja zomreli. Matka sa o nás šiestich musela starať sama. Narodil som sa ako pohrobok. Otec zomrel na následky zranení prv, ako som prišiel na svet. Neraz sa vraciam do detstva. Do tých čias v Radvani a v Bystřici. Dodnes aj vďaka poézii, protivojnovým mierovým básňam z čias prvej svetovej vojny. Tie pre mňa do dnešného dňa nestratili na sile, na pôsobivosti a neraz som ich recitoval aj v kostoloch.

• Vždy hovoríš, že treba rozumieť ich podtextu, zmyslu, čo nám chcú povedať...

Spomením aspoň veľmi úryvkovite len zopár slov napríklad z Vianočnej od Rázusa: Zvonja, počujete? Zvonja! / Podťe v chrám, neostaňte doma, čujte! / Zvučí v pravou chorál' novej viery, ktorá sa už nebude hádať o litery... Podťe vsietci, podťe! / Verím, že ten útlý v jasliach zvládne Herodesa.

Alebo z básne Janka Jesenského: Štedrý večer nechod mimo, zastav sa u našich dverí / ... kde je viera, tam je ohlásený pokoj medzi ľuďmi dobrej vôle / tam je Štedrý večer aj pri holom stole.

Spomínam to aj preto, že Rázusovu Vianočnú som mohol po recitácii dať Mons. Viliamovi Judákovi, nitrianskemu diecézemu biskupovi, po stretnutí v Čičmanoch. Rád si to pripomínam. Protivojnová poézia dodnes predsa nestratila na význame. Ba nadobudla viac naliehavosti. Keď som prednával som recitoval v Rimavskej Sobotě Mor ho! Sama Chalupku, bolo to zrejme zo živej odozvy masy ľudí. Je úplne iný svet, iné pomery, ale poézia si udržiava svoj význam, je zrejme, že prehovára k ľuďom, že je potrebná...

• Dnes už len pamäť tých, čo to zažili, pripomína, terajším jazykom by sme povedali rehabilitáciu matičnej hymny Kto za pravdu horí Karola Kuzmányho, tej básne, čo prvý raz vyšla v roku 1848 pod názvom Sláva šľachtným v prílohe Slovenských národných novín Orol Taranský...

Moja najživšia spomienka sa viaže k roku 1965 k bratislavskej Redute, vtedy sme vytvorili skupinu Intergenerácia, šlo o pásmo poézie.

Kuzmányho verše Kto za pravdu horí v svätej obeti / kto za ľudstva práva život posväti, boli ak nie priam potláčané, tak neboli vyhľadávané, uprednostňované. Neboli želateľné. Boli sme tam okrem iných aj vedno s Evou Kristinovou a jej emocionalitou a pátosom. V publiku v prvom rade sedel Alexander Dubček. Po prvých slovách Kto za pravdu horí vstal. Postavil sa ako vtedy protokolárne najvyššia šarža, nastalo

INTERVIEW

zdesenie, ale také milé, a všetci začali stávať. Na javisku sme boli aj so Zmiešaným zborom bratislavských učiteľov, dirigent bol pán Jozef Potočár, rodák zo Skalitého, spomínam si na Jána Valacha, organistu. Bola to hymnická pieseň, ale ako sa ukázalo, mala silu hymny, a myslím si, že ju má doteraz.

• Zlom pomerov, ktorý spôsobilo slovo, patrí aj dramatické pásmo o Vladimírovi Clementisovi, ako vzniklo a čo predznamovalo?

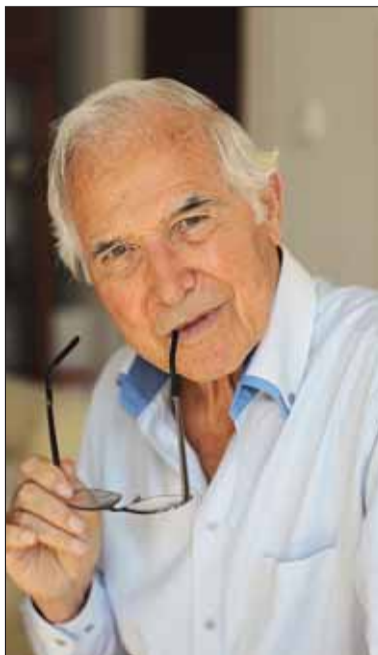
To už bolo na hlavnej scéne národného divadla – v Divadle Pavla Országha Hviezdoslava, vtedy ešte bolo mnoho nerehabilitovaných, medzi nimi ešte stále aj všetko, čo spadalo pod termín buržoázny nacionalizmus, ten bol, samozrejme, slovenský. Jednou z popravených obetí procesov v päťdesiatych rokoch, a to v roku 1952 v predvianočnom čase, bol tísoský rodák Vladimír Clementis. Dnes je to všetko, myslím si, jasné, všetko sa povedalo, je to prebádané a zdokumentované. Ale vtedy v roku 1967 to tak nebolo. S Intergeneráciou sme využili pomoc Štefana Druga – jeho Nedokončenú kroniku na scenár dramatického pásma Otvorená kronika. Bolo to pamätné témou, ako i účasťou, bol tam Laco Novomeský, bývalý väzeň a aj niekdajší predseda Matice slovenskej, tiež pani Lída Pátková, manželka popraveného Clementisa. To pásmo malo veľikánsky ohlas. Veľký, ale skromný človek Laco Novomeský poslal ďakovný list.

• Toto je neoddeliteľná súčasť celého toho veľkého pohybu, ktorý vyústil do roka 1968. Hovorí to veľa o tom, ako sa menila atmosféra, ako objasňovanie udalostí, ktoré sa týkali slovenských dejín, menili tak spoločenskú, ale i politickú atmosféru v celom štáte. Ty si tejto téme zostal vlastne verný aj pri tohtoročnom výročí – storočníci Alexandra Dubčeka.

K nedožitým stým narodeninám Alexandra Dubčeka, politika humanistu, sme pripravili v Poetickom štúdiu literárno-hudobnú kompozíciu Nevyschne čistý prameň. Za motto som si ako autor scenára zvolil slová samotného Dubčeka: „Mojím hriechom bolo a je, že som vtedy aj teraz chcel ísť inou cestou, preto ma očierňujú a ohovárajú. Náš národ však vie najlepšie, kto v našej krajine má pevné názory. Nikdy sa natrvalo nepodari skryť pravdu. Myslím si, že Východ a Západ musia nájsť k sebe cestu. Je to v záujme a pre dobro celého ľudstva.“

• Dubček to vyslovil v roku 1988, to bolo na prahu jeho návratu do politiky, prečo si si vybral v roku 2021 práve tento citát?

Nuž azda aj preto, že aj dnes ide o dobro celého ľudstva, je to v jeho záujme, veď vieme, denne vidíme, v akom období a v akom svete sa nachádzame! A to prešlo iba dvad-

Stretnutia s Jurajom SARVAŠOM prinášajú milovníkom poézie, divadla a hereckého umenia nezabudnuteľný zážitok.

Majster prednesu slovenskej poézie Juraj SARVAŠ nezabúda ani na význam Matice slovenskej v tejto ťažkej dobe globalizácie.

saďdeväť rokov od toho hrozného dňa, keď Dubček smrteľne havaroval, a sto rokov od jeho narodenia. Naliehavá je otázka: Ako by sa pozeral na dianie v roku 2021 vo svete, ale najmä u nás doma. Politik humanista, predseda sociálno-demokratickej strany, ktorá už neexistuje. Prečo by aj, veď v názve má aj sociálno aj demokratické, a ten, ktorý to symbolizoval, ktorý to mal v srdci, už tiež neexistuje.

• Si jeden z tých, ktorí ho roky poznali, takže pri storočníci, a iste nielen vtedy, si predstavuješ, akú asi politiku by robil dnes, myslíš si, že by bol morálnou autoritou?

K Dubčekovi som mal vzťah okrem iného aj preto, že sa narodil v tom istom roku a v tom istom mesiaci ako môj starší brat Andrej...

• Tvoj starší brat popritom, že už počas SNP v roku 1944 pracoval v bystrickom rozhlasu, je spojený okrem iného aj s tým, že stihol presadiť stavbu nového rozhlasu, dnešnej pyramídy, prv ako doplatil na svoje postoje v roku 1968 – na to, že v auguste '68 dal príkaz na protiokupačné vysielanie ...

... a s Dubčekom ma viaže aj spomienka na vystúpenie v bystrickom Robotníckom dome, keď hovoril o tom, čo sa dozvedel pri práci na rehabilitáciách. Sedel som v druhom rade a uprostred argumentačného zápalu Dubček o potrebe rehabilitácií nespravodlivo stíhaných, hľadajúc súhlas ukázal na mňa prstom s vtedy zá-

živaným oslovením: „Je tak, súdruh Sarvaš?!“ To je moja súkromná nezabudnuteľná epizóda. Ale keď sme mali poetické vystúpenia – či už v Beckove, rodisku Jozefa Miloslava Hurbana, či v mieste jeho pôsobenia v Hlbokom, Dubček tam prišiel. Ale najpamätnejší zážitok mám, a ten je aj súčasťou môjho vystúpenia v programe Nevyschne čistý prameň, z 30. augusta 1992. Bolo to v Uhrovci v Dubčekovom rodisku po oslavách SNP, už vtedy viacerí videli, aký razantný je jeho nový vodič, lebo z Jankovho vršku, miesta osláv, do Uhrovca vedie cesta plná veľmi prudkých zatáčok. Vtedy sme sa ľúčili s tým, že si zatelefonojeme, kedy sa stretne, zamával mi... A o dva dni sa to stalo. Na ten okamžik stretnutia, o ktorom som netušil, že sa stane posledným, nikdy nezabudnem...

• Svedkov tej éry – tých, čo to zažili z blízka, je čoraz menej, preto si myslím, že namiesto je otázka, ako si predstavuješ, čo by dnes robil Dubček, vlastne čoho je dnes nepatetickým, nemytologizovaným, ale politickým symbolom?

Nuž my, ktorí sme ho osobne poznali, si myslíme, ba ja viem, že by nikdy nedopustil, aby tu bolo bezprávie, aby sa rušili inštitúcie potrebné pre národ, aby kultúra bola na chvoste. Je tu strán ako maku, ale aj mak po čase zhorkne, ba aj tie strany už dávnejšie zhorkli. Na veľké osobnosti národa sa zámerne zabúda. Vzťahujú sa na tieto osobnosti nepravdy hádam preto, aby ich tvorcovia zakryli svoje nepravdy. Aj na históriu národa sa zámerne zabúda. Globalizácia potláča všetko, čo je dobré, čo je prospešné pre ľudí, čo dvíha dušu človeka ku kráse, k obetavosti, k láske. A zabúda sa aj na Alexandra Dubčeka. Ešteže sa jeho rodná obec stará o jeho pamiatku.

• Zabúdanie na osobnosti národa je náš odveký problém...

Už Hviezdoslav v básni Prolog, venovanej Bernolákovi, doslova kričí: „Však predka oslava je márna, podlá, ak nemá o nám ožiť za príklad.“ Dubček by mal ožiť za príklad, jeho čestnosť, pravdivosť, ľudskosť, obetavosť, pracovitnosť, nebojácnosť. Dúfam, že Spoločnosť Alexandra Dubčeka vydrží v neľahkých podmienkach okrem iného aj preto, lebo organizuje celoslovenskú súťaž pre mládež so zameraním na Alexandra Dubčeka, je to vlastná tvorba a texty či prednes, rétorika boli na vysokej úrovni.

• V pozvánkach na literárno-hudobnú kompozíciu Nevyschne čistý prameň, venovanú k nedožitým stým narodeninám

Alexandra Dubčeka, čítame pozoruhodné poradové číslo – 171...

Áno, s Poetickým štúdiom sme začali ďalšiu desiatku našich premiér. Želáme si, aby sa tahali k číslu stoosemdesiat. Tentoraz sme zaplnili Veľkú sálu Strediska kultúry Bratislava-Nové Mesto na Vajnorskej, pretože, žiaľ, opatrenia to neumožnili urobiť tam, kde sme to takpovediac šili na mieru – v Uhrovci. Takisto vianočný program s veľkou dlhoročnou tradíciou a masovo navštevovaný na domácej adrese Poetického štúdia v Stromovej na bratislavských Kramároch postihol ten istý osud.

• Uvedomujeme si, koľko energie a nápaditosti musíš ako recitátor, scenárista, režisér mať, keď doteraz bolo stosedemdesiatiden premiér, a to nerátame reprízy...

My v Poetickom štúdiu si vždy veľké osobnosti národa, ale aj historické udalosti pripomínáme dôstojným programom. Také boli predstavenia, premiéry o Bernolákovi, Štúrovi – s tým sme museli ísť na pôdu Radošinského naivného divadla, ktoré sme naplnili do posledného miesta, o Hurbanovi, Vajanskom, Vansovej, Sládkovičovi, Štefánikovi, Langsfeldovi, Matici slovenskej, ale aj o Milanovi Rúfusovi, Mirovi Váľkovi a mnohých ďalších. Len na okraj spomeniem, že pásmo o Štúrovi je dynamické predstavenie v jednom ťahu hodinu a dvadsať tri minút bez prestávky vrátane pôvodiny, prvom zhudobnení Štúrových textov. Na javisku v prudkej polemike vystupoval Štúr, vyslanec zvolenský, proti Košútovi, historická polemika aktuálnosťou zaujala dnešné publikum natoľko, že to malo tridsať repríz. A hlavných predstaviteľov angažovali do zvolenskej činohry. Vkomponoval som tam pre jednú scénu, pre jednu vetu aj lekára, ktorý liečil Štúra, na takéto postavy sa často zabúda. Keď Štúrovi navrhoval amputáciu nohy, čo ho mohlo zachrániť, Štúr to odmietol slovami: Nikdy som nechodil krivo!

Jednoducho, dramatické predstavenie Cestou života trnistou Orol tatranský bolo vyslovene aktuálne. Teraz sme vzdali česť Alexandrovi Dubčekovi, vždy sme mu hovorili, nikdy nie Saša. Dúfame, že osud bude k nám milostivý a Pán prajný. Na február zamýšľame pripomenúť slovenskú satiru, Jonáša Záborského či Ignáca Bajzu – ich dielo je plné humorného nadhľadu i sarkazmu, epigramov, ktoré akoby vznikli dnes. A zrkadlo satiry zdanlivo starej slovenskej tvorby zaujme aj dnes. Potrebuje úsmev, smiech či výsmech.

• Počas rozhovoru si neraz spomenul Evu Kristinovou...

To preto, lebo je nezabudnuteľná, vynikajúca recitátorka oddaná slovenskej veci, mám nemalo spomienok, povedzme na dramatizáciu poézie Jána Smreka Básnik a žena, premiéru sme mali v Nitre, malo to obrovský úspech, Eva Kristinová mala skvelú pamäť a pátos pri prednese, ovládala skvele množstvo slovenskej poézie, skvele zvládla Rázusa, bola to vzácna žena, je mi ľúto, že na konci nej život bol nespravodlivý, televízia ju nemala nakrúcať zblízka na lôžku v posledných chvíľach, veď to bola mimoriadne pekná žena a vskutku výnimočne oddaná slovenskej veci, veľmi si ju vážim.

• Sú Vianoce roku 2021, si matičiar, predplatiteľ matičných Slovenských národných novín...

Veľmi si spomínam, ako sme po roku 1989 oživotvorili Umelecký odbor Matice slovenskej, ako sme chodili po celom slovenskom juhu, Nových Zámkoch, Šuranoch... Dnes ma situácia veľmi trápi, Matica má svoje opodstatnenie, je to kultúrno-vedecká inštitúcia, ktorú potrebujeme zachovať, nemôžeme dopustiť jej obmedzovanie, veď bez nej, bez Matice by sme takrečne nevznikli. Je to ustanovenie potrebné, a takto by sa na to mali pozerat' a konať aj politickí činitelia.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2021031

SOCIÁLNA POLITIKA

Po roku zmrazenia platov a po dlhých mesiacoch kolektívneho rokovania o znení kolektívnych zmlúv vyššieho stupňa pre zamestnancov pracujúcich v štátnej službe a vo verejnom záujme pre rok 2022 sa napokon zamestnanci dočkali. Platy sa im na budúci rok zvýšia. Ale... Ale až od júla a len o tri percentá, ktoré mnohých z nich neuspokoja. Napríklad učiteľia už oznámili, že túto ponuku neberú a zvažujú štrajk. Ale... Ale aj keby radi štrajkovali, nie je na to vhodný čas. A tak chcú štrajkovať až po tom, ako sa deti vrátia do škôl. Čiže nás rodičov možno čakajú ďalšie týždne dilem, čo s deťmi. Ohodnotenie práce slovenských učiteľov je tak naďalej hlboko pod priemerom vyspelých krajín a atraktivita učiteľského povolania neustále prudko klesá. Za priemerom v slovenskom hospodárstve zaostáva plat začínajúceho učiteľa o dvestopäťdesiat eur.

Platy, platy, platy

Konfederácia odborových zväzov (KOZ) hovorí, že je to výhra a dobrá ponuka najmä vzhľadom na to, že pôvodne to vyzeralo tak, že ani na budúci rok sa platy týchto zamestnancov nebudú zvyšovať. A tak po nej odborári z KOZ siahli pri treťom kole rokovani. Škoda, možno mohli vydržať dlhšie. Najmä keď si spomenieme na to, čo pôvodne žiadali – 13-percentné navýšenie od januára budúceho roka. Aj preto som si nie celkom istý ich optimizmom. Zvýšenie o tri percentá od júla znamená v prepočte na celý rok valorizáciu o jeden a pol percenta. Aká je dnes inflácia? Tri percentá? Rekordná, keď mnohé služby a tovary zdražievajú priamo pred očami o mnoho percent?

No a potom tu máme jednorazový bonus, obľúbený nástroj súčasného ministra financií. Tristopäťdesiat eur k decembrovej výplate v januári. No neber to... Suma je zaujímavá predovšetkým pre tých, ktorí majú nižšie platy, pretože z ich miezd tých tristopäťdesiat eur tvorí väčší percentuálny podiel. Aké je však toto systémové riešenie? Prečo takto rozdávame halabala? Budúcoročný štátny rozpočet bude najzadlženejší v dejinách našich verejných financií. Súčasťou kolektívnych zmlúv sú aj takzvané sociálne benefity, ako je priaznivejšia úprava oproti platnej legislatíve týkajúca sa pracovného času, dovolenky, odstupného, odchodného, príspevku na doplnkové dôchodkové sporenie a sociálneho fondu, úpravy pri dočasnej pracovnej neschopnosti.

Vráťme sa ešte k učiteľom. Lebo ich odborový zväz nielenže dohodu na budúci rok nepodpísal, ale stavia sa otvorene na zadné. Spolu so zdravotníkmi sú to dnes zrejme najnespokojnejšie profesie. Aj tu sa ukázala nálada z koalície, keď hneď po tom, ako minister školstva Branislav Gröhling lamentoval, že mu nechcú odklepnúť zvyšovanie platov učiteľov, vystúpil minister financií a povedal, že minister Gröhling za žiadnych učiteľov nebojoval a súhlasil s takým návrhom rozpočtu pre jeho rezort, aký mu minister financií Matovič ukázal. To zahreje, však, pán učiteľ?

Ludovít KUSAL

Revolúcia v daňovej oblasti bez reformy výdavkov ekonomiku nespasí

Živnostníci a drobní podnikatelia s dlhým nosom

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leynová v polovici tohto roka na Slovensku oznámila, že komisia schvaľuje predložený Plán obnovy v celkovom objeme 6,3 miliardy eura aj preto, že spĺňa kritériá zelenej ekonomiky a digitálnej transformácie. Plán obnovy vychádzal z celkového stavu slovenskej ekonomiky pred vypuknutím pandémie a charakterizovala ho orientácia na západné trhy, prevažujúci montážny charakter priemyslu s nižšou pridanou hodnotou aj s nižšou mzdou kvalifikovanej pracovnej sily ako inde v európskom spoločenstve.

SVET FINANCIÍ

Po vstupe do eurozóny sme až donedávna nemali problémy s dodržiavaním rozpočtových deficitných ukazovateľov k HDP. Dnes to neplatí. Predstava o postupnom dobiehaní životnej úrovne Západu sa po roku 2015 musela u nás zbaviť prílišného optimizmu, k čomu nabádal pokles HDP na obyvateľa. Keď sa pozrieme na demografické realie, starnutie obyvateľstva, ustavične narastajúcu migráciu, rast priemerných miezd a produktivitu práce, vidíme, že bez urychleného uskutočnenia zásadných štrukturálnych reforiem sa z terajších hospodárskych problémov nedostaneme. K tomu nám majú pomôcť aj peniaze zo schváleného fondu obnovy.

REFORMNÉ OBLASTI

K doteraz medializovaným nevyhnutným reformám, ktoré sa týkajú národných parkov, vysokoškolského zákona, súdnej mapy, zdravotníctva a najnovšie aj daňovo-odvodovej oblasti, boli a sú rozporné stanoviská, a to nielen od opozície alebo dotknutých organizačných štruktúr, ale aj v terajšej vládnej koalícii. Môžeme len hádať, či sú dôvodom stanoviská z jednotlivých regiónov, a tým aj straty voľickej základne, alebo financie, keďže každá zásadná organizačná zmena pýta peniaze navyše. Svoje zrejme zohráva aj obava zo straty zamestnania, najmä v štátnom a vo verejnom sektore, keďže viaceré reformy má sprevádzať aj znižovanie počtov zamestnancov. Pod reformou sa však nedá chápať len zvyšovanie miezd bez súladu s produktivitou práce. To v mnohých prípadoch vyvoláva odpor občanov s dosahom aj na budúce výsledky volieb.

Niektoré zo spomínaných reforiem už v parlamente prešli prvým čítaním, čo však najviac zaujíma

zamestnávateľov a zamestnancov, sú okrem reformy zdravotníctva a školstva aj zmeny v doterajšom daňovom a odvodovom systéme, o ktorých sa pred parlamentnými voľbami hovorí vždy najviac. Pred poslednými však nikto nepočítal s pandemiou. Tá popri niektorých očividných populistických finančných excesoch rozvrátila dovtedy naše stabilné verejné financie, ktorých príjmy závisia najmä od daní a odvodov. O tých sa dnes vedú rozporuplné diskusie.

CHOMÚT NA VÝDAVKY

Pre poriadok vecí si však treba pripomenúť, že obidva rozpočtové deficitné ukazovatele sa vždy porovnávajú k HDP, a preto by daňová a odvodová reforma mala byť nastavená tak, aby podporovala aj jeho rast, čo však nebude možné dosiahnuť bez reformy výdavkov vo verejných rozpočtoch. Za veľmi dôležité treba pokladať aj spôsob jej prezentácie, keďže väčšina dotknutých je proti akýmkoľvek zmenám.

Pozrime sa teda, s čím nás vo svojich medializovaných výstupoch „zaskočil“ minister financií Igor Matovič. Spoločným menovateľom ním navrhovanej daňovo-odvodovej reformy je zjednodušenie doterajšieho systému platenia daní a odvodov, ktorý je spojený so sociálnou rodinnou politikou. Lenže to predpokladá nezvyšovať doterajšie deficity verejných financií a dosiahnuť tak fiškálnu neutralitu.

ZJEDNODUŠENIE SYSTÉMU

Pokiaľ ide o zdaňovanie práce, navrhuje 39-percentný odvod z hrubej mzdy, ktorý zaplatí zamestnávateľ, a 19-percentnú daň, ktorú odvedie zamestnanec. Sem patrí aj zamestnanecký bonus pre nízkoprijmových zamestnancov. Aký to bude mať dosah na čistú mzdu zamestnanca, závisí od zrušenia celého radu výnimiek, ako aj od spôsobu výpočtu hrubej mzdy, kam by sa malo započítať stravné, sociálny fond alebo rekreačný poukaz. Právnickým osobám sa navrhuje zníženie dane z doterajších 21 percent na 19, nič sa nehovorí o dani pre menšie firmy s ročným obratom do 49-tisíc eur, ktoré doteraz platia 15 percent. Znižovanie daní minister navrhuje kompenzovať vyšším zdaňovaním dividend, čo sú podiely na zisku, z doterajších 7 na 9 percent. Úplnou novinkou má byť zavedenie skupinového zdaňovania firiem, pod ktorým sa rozumie vyrovnanie si ziskov a strát viacerých firiem tohto istého majiteľa. V návrhu je tiež možnosť uplatniť si aj flexibilný odpis z majetku, ktorý by sa netýkal budov a automobilov, čo podnikateľovi umožňuje znížiť si daňový základ. V návrhu na spomínané zmeny minister financií vymenoval zdroje, z ktorých by sa výpadky vo verejných financiách mali kompenzovať. Konkrétne zavedením vyšších daní pre banky, monopoly, vyššími daňami zo spomínaných dividend minimalizova-

ním doterajších daňových medzier či zrušením daňových a odvodových výnimiek.

DOPLATIA ŽIVNOSTNÍCI?

Navrhovaná reforma sa asi najviac dotkne živnostníkov, ktorí do verejných rozpočtov odvádzajú menej peňazí ako zamestnanci, a preto minister financií navrhuje celý rad zmien bez rešpektovania ich osobitostí podnikania, akými sú povinnosť viesť účtovníctvo či podať daňové priznanie. Živnostník totiž nemá nárok na odstupné ani na podporu v nezamestnanosti, zaplatenú dovolenku, dostáva nižšie nemocenské, ako aj materské dávky a má tiež nižší starobný dôchodok. Navrhované zmeny sa teda týkajú zavedenia paušálnej dane vo výške 29 percent, v čom sú už započítané dane a odvody. V prípade, že si živnostník uplatní len skutočné výdavky, tak okrem 19-percentnej dane z hrubých ziskov by platil len jeden odvod vo výške 29 percent z jeho vymeriavacieho základu.

PODPORA RODÍN

Daňovo-odvodovú reformu spojil minister financií aj s peňažnou podporou rodiny, pod čím treba rozumieť vyššie prídavky na deti v závislosti od dosiahnutého veku do osemnástich rokov a naďalej do skončenia vysokej školy. Ďalej je to podpora voľnočasových aktivít mládeže v športe a kultúre či rôznych záujmových krúžkoch vrátane rekreačného bonusu. Peniaze na tieto činnosti navrhuje financovať znížením výdavkov na zbrojenie, vyššími odvodmi z hazardu, miliónárskou daňou, obmedzením ziskov zo zdravotných poisťovní, znížením poisťiek štátneho majetku a napokon aj znížením stavu zamestnancov v štátnom a vo verejnom sektore. Samozrejme, že všetci dotknutí už hlasne protestujú a ohlásené sú aj štrajky. Ako to s reformou dane a odvodov napokon bude, závisí od budúcoročného štátneho rozpočtu, v ktorom by sa už mala premietnuť nižšia DPH v gastrosektore, a tiež budeme zvedaví, či sa v jeho výdavkoch už premietnu toľko diskutované nižšie výdavkové limity pre jednotlivé rezorty. Namiesto je však aj otázka, či pred spustením daňovo-odvodovej reformy, ktorá sa viac dotýka „obyčajných ľudí“, by sa nemala najprv uskutočniť reforma vo verejných výdavkoch, keďže počas pandémie sa nám výrazným spôsobom zvýšili deficity verejných financií a verejného dlhu k HDP.

Demografia varuje – dôchodkový systém je dlhodobu neutržateľný

Penzijný vek zo zákona o sociálnom poistení

Róbert HÖLCZ – Ilustračné foto: pixabay.com

V Sociálnej poisťovni sme evidovaní všetci, do druhého piliera odvádzajú odvody asi polovica a do tretieho asi štvrtina zamestnancov. Demografická štruktúra sa každoročne zhoršuje znižovaním počtu zamestnancov a zvyšovaním počtu poberateľov dôchodku, a tak je namieste hovoriť o potrebe reformy terajšieho dôchodkového systému, ktorý je z dlhodobého hľadiska neutržateľný.

Rezortné ministerstvo už prišlo s viacerými návrhmi, ako je povinnosť vstupu mladých do druhého piliera, ich presun do negarantovaných fondov, zvyšovanie percenta odvedených peňazí z prvého do druhého piliera alebo prispievať na dôchodok rodičov z odvodov ich pracujúcich detí. Objavujú sa názory, že terajšie tri dôchodkové piliere nebudú v budúcnosti stačiť pre znehodnocovanie terajších peňazí infláciou...

VALORIZÁCIA DÔCHODKOV

Odchod do dôchodku stanovuje aktuálny zákon o dôchodkovom poistení, z ktorého si vieme vypočítať dôchodkový vek podľa dátumu narodenia, počtu vychovaných detí, ako aj od zaradenia budúceho dôchodcu do pracovnej kategórie. V praxi to znamená, že sa vek odchodu do dôchodku pre-

dĺžil o dva mesiace, až kým sa nedosiahne strop 64 rokov. Od 1. januára 2022 sa valorizácia penzijných dávok bude zvyšovať len percentuálne podľa výšky dôchodcovej inflácie, ktorú Štatistický úrad SR spočítal na 1,3 percenta. V budúcom roku sa zmení aj

FINANČNÝ SERVIS

suma exekučnej zrážky, dôchodková hodnota na výpočet nových dôchodkov, zvyšovať sa budú povinné príspevky z odvodov do druhého piliera z doterajších 5,25 na 5,5 percenta z vymeriavacieho základu pri zachovaní súčasných odvodov 18 percent. Dochádza tiež k zmene referenčnej sumy pri nároku na výplatu dôchodkov z druhého piliera v prípade programového výberu tak, aby vyplácané dávky boli vyššie ako referenčná suma.

V čase uzávierky tohto čísla SNN sa nevedelo, či dôchodcovia budú môcť počítať s príspevkom, keď sa dajú zaočkovať posilňujúcimi dávkami, alebo aj s vianočným dôchodkom a v akej výške.

ŠTYRIDSAŤ ROKOV

V lete roku 2021 vládna koalícia schválila zákon o sociálnom poistení. V ňom strop 64 rokov na odchod do dôchodku už neexistuje a od januá-

ra 2023 sa nebude znižovať o počet vychovaných detí, čím sa zrovnoprávni vek odchodu do dôchodku. Zároveň sa zruší predčasný dôchodok tak, ako sme to poznali doteraz. Mal by sa nahradiť mechanizmom odpracovania minimálne 40 rokov bez ohľadu na vek. Zrušenie doterajšieho zastropovaného dôchodkového veku prinesie vyššiu stabilitu dôchodkového systému, keďže jeho nárok sa bude stanovovať podľa predĺžovania priemerného veku dožitia budúceho dôchodcu. Zrušením stropu na vek odchodu na dôchodok sa určite podporí jeho stabilita, ale hrozí, že dôchodky vyplácané z priebežného piliera budú postupne klesať, čo sa prejaví v roztváraní nožníc medzi priemernými miezdami a dôchodkami. Bude preto veľmi dôležité uskutočniť zásadnú reformu dôchodkového systému pre jeho nových správcov, pre nové typy sporenia, ale aj zavedením osobných individuálnych účtov tak, aby výška dôchodku bola viac závislá od zaplatených odvodov. Pravda, je to iba v podobe návrhov odborných skupín. Od politikov sa očakáva, že pre demografické zmeny schvália len také zmeny v terajších dôchodkových pilieroch, ktoré nebudú znamenať pokles dôchodkov. A tiež, že pri každej zákonnej zmene bude zabezpečená jej dlhodobá udržateľnosť, keďže dôchodkový systém je súčasťou verejných financií, ktoré sú dnes k HDP deficitné.

Krása slovanských Vianoc spočíva v zachovávaní tradícií Štedrá pokladnica národných kultúr

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív SNN

Slávenie vianočných sviatkov, ktoré patria k najkrajším a najtradičnejším kresťanským sviatkom, tvorí súčasť kultúrneho dedičstva Európy. Slovenské Vianoce napriek pestrosti zvykov a obyčají majú výrazné spoločné črty, ktoré svedčia o spoločnom kultúrnom pute, ktoré nás spája. V nasledujúcom článku si aspoň v skratke (inak to ani nie je možné) predstavíme vianočné tradície Slovanov.

Slávenie príchodu Ježiša Krista na svet má u Slovanov viacero spoločných znakov. Očakávanie Ježiša sprevádza pôst, ktorý vrcholí Štedrým večerom. Dôraz je kladený na spoločné rodinné prežívanie sviatkov. Súčasťou ich duchovnej dimenzie je modlitba, pamäť na zosnulých predkov a želania úspechu v budúcnosti. Vonkajšou stránkou sviatkov je spoločné stolovanie, ktoré má výrazný obradný nádych. Na stole sa podľa tradície objavujú jednoduché pokrmy z toho, čo hospodár počas roka dopestoval. Všetko má svoju hlbšiu symboliku a podstatou je zameranie na duchovno.

■ U ZÁPADNÝCH SLOVANOV

Pomenovanie Vianoc sa v slovenskom a českom jazyku údajne prevzalo z nemčiny (Weihnachten). Úvahy nad správnosťou tohto výkladu ponechajme etymológom. Dnešné Vianoce tak ako ich poznáme, podliehajú vývojovým trendom. Mizne kedysi rozšírený zvyk betlehemcov či koledovania, mení sa zostava jedál. Dnes napríklad namiesto českej tradície vyprázaného kapra so zemiakovým šalátom ľudia vyberajú aj iné ryby či inakšie šaláty, žiaľ, nedržia sa pôstneho charakteru Štedrej večere a pod. Jedno sa však

NÁRODOPIS

nemení a nemalo by sa meniť ani pod návalom konzumizmu – duchovná podstata týchto sviatkov a koncentrácia na ich spoločné prežívanie. Na rozdiel od Čechov a Slovákov Poliaci tieto sviatky pomenúvajú podľa slovanskej tradície ako sviätka Božego narodenia. Začínajú sa Wigiliou, teda Štedrým večerom. Kedysi sa tento deň zrána začal donesením polazničky – vrcholku jedličky do domu. Polaznička sa uväzovala na trám stropu. Zdobila sa papierovými a slamenými ozdobami, orechmi a jablkami, niekedy aj guľou zlepenou z oblátok – „šwiat“. K večeri sa sadalo s prvou hviezdou na pekrmi. Menu sa skladalo z dvanástich pokrmov. Aj keď sa podľa regiónov jeho zloženie mierne líšilo, chýbať nikdy nemohol červený pôstny boršč s uškami (taštičky plnené hríbmami), kapor, rôzne druhy pirohov, koláče. Špecifikom prevzatým z východoslovenskej tradície z oblastí historických „kresov“ je podávanie kutí – varenej pšenice, dosladenej makom, medom a orechmi. Stolovanie začala modlitba a rozdelenie sa s oplátkami medzi rodinnými príslušníkmi. Vždy sa pamätalo na nečakaného hosťa jedným prázdny tanierom navyše. K tradícií patrila „pasterka“ – polnočná omša. Božie narodenie 25. decembra ľudia trávili doma, spievali sa koledy a odpočívali. Od sv. Štefana až do Troch kráľov sa navštevovali.

■ VÝCHODNÍ SLOVANIA

Ukrajinské Vianoce – Rizdvo Christovo – odrážajú kultúrne vplyvy poľského pôsobenia. Vianočné zvyky týchto národov sa napriek rozdielom vo viere a v kalendári prelínajú. Na slávnostnosť stola Svätavečera (Štedrého večera) musí byť podľa prevzatej tradície dvanásť jedál. Základným pokrmom je kuťa – varená pšenica zmiešaná s makom, orechmi, medom, prípadne so zavaranými višňami. Základným nápojom je „uzvar“, získaný zovretím sušeného ovocia. Tento nápoj vďaka špeciálnemu sušeniu dymom, dalo by sa povedať údením, získava neopakovateľnú „pečenú“ arómu. Podáva sa aj pôstny boršč s uškami či hríbová „juška“ (polievka na kyslo). Nechýba

„vinehret“ – šalát z cvikly, zo zemiakov, z fazule a z uhoriek, „vareniky“, čiže pirohy, s nemäsovou plnkou, „holubci“ (holúbky – závitky v kapustnom liste), ryba – zvyčajne kapor, nakladaná zeleňina, sušené ovocie a ďalšie doplnky. Všetko sa v súlade s tradíciou ukrajinskej kuchyne podáva v hlinených ľudových nádobách. Kuťa sa jedáva spoločne z jednej misy. Je sa lyžicami, ktoré sa počas večere nepúšťajú z ruky. Nedojedaná kuťa sa necháva na stole pre pohostenie predkov. Znakom pohostinnej tradície je aj jedna lyžica na stole pre hosťa. Napriek

Štedrý večer, ktorý Srbi slávia podľa juliánskeho kalendára, pripadá na 6. január gregoriánskeho kalendára.

■ JUŽNÍ SLOVANIA

Tento deň nazývajú „Badnji dan“ podľa „badnjaka“ – mladého duba, ktorého v súlade s tradíciou mužské pokolenie musí zrána vyťať v hore a doniesť domov. Badnjak symbolizuje drevo, ktoré pastieri doniesli Svätej rodine na zahriatie po narodení Ježiša Krista. Gazdiná medzitým chystá sviatočné, ale pôstne jedlo. Na „Badnji dan“ totiž vrcholí štyridsaťdňový pôst.

Tradične prestretý ukrajinský štedrovečerný stół

tomu, že Ukrajinci si vo všeobecnosti v oveľa väčšej miere zachovali tradíciu slávenia Vianoc než Rusi, spoločným sovietskym dedičstvom je zdobenie novoročnej jedličky.

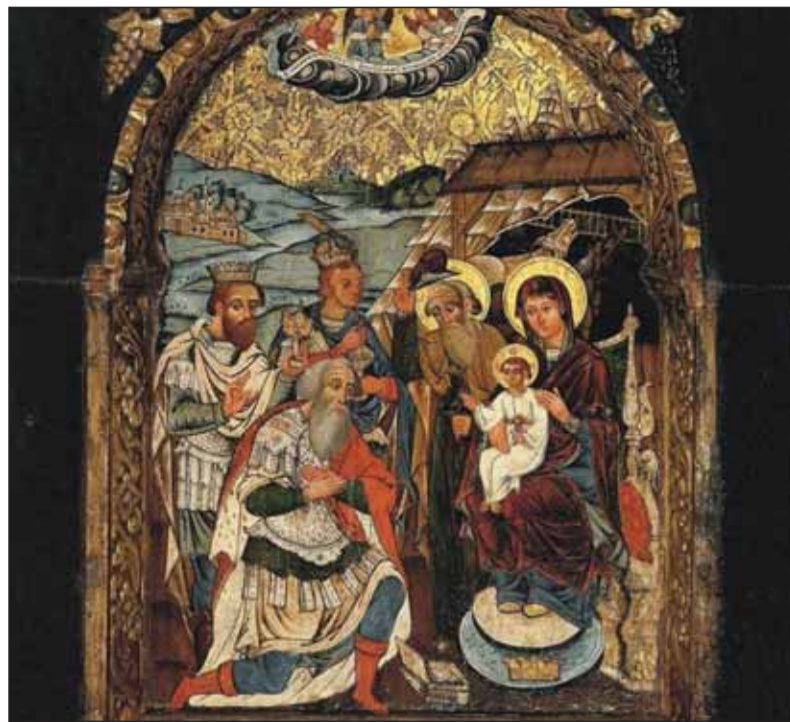
■ RUSKÉ VIANOCE

Podobne ako Ukrajinci aj Rusi slávia Vianoce – Roždestvo Christovo – podľa juliánskeho kalendára. Vyústením štyridsaťdňového pôstu je Sočelnik, teda Štedrý večer, v znamení očakávania príchodu Ježiša Krista. Stolovanie podľa pravoslávnej tradície je jednoduché (ako ruskí pravoslávni hovoria – „sytye brucho k molitve glucho“). Jeho základným elementom je kuťa, kedysi nazývaná aj sočivo – od sočiva je odvodený i názov sviatku. Podstata sviatku spočívala v ruskom tradičnom ponímaní v očakávaní a večernej liturgie. Západný symbol Vianoc – jedlička – sa v Rusku objavila v roku 1780. Zaviedol ju ako súčasť víťania Nového roka Peter I. Po jeho smrti sa k jedličke vrátil až Mikuláš I., tentoraz už ako k vianočnému symbolu. Veľký zvrät v ruskom slávení Božieho narodenia priniesol boľševický prevrat. Boľševici tento sviatok ako buržoázy prežitok zakázali. Dovoľené neboli ani vianočné stromčeky. Zmena nastala až v roku 1936, keď sa jedličky vrátili, ale už ako súčasť novoročnej výzdoby. Režim v snahe oslabiť náboženské ctenie ľudu dôraz preniesol na oslavu Nového roka, ktorý sa stal ústredným „zimným“ sviatkom. Sedemdesiat rokov nadvlády komunistického režimu nad Ruskom takmer úplne zdevastovali tradičnú duchovnosť, a tým aj slávenie Kristovho narodenia, ktoré ani dnes nemá v spoločnosti svoj pôvodný význam. Novoročné veselie spojené s dedom Mrázom, so Snehulienkou a s darčekmi pod novoročnou jedličkou tak aj dnes zatieňujú sviatok, ktorý bol kedysi na Rusi najkrajším sviatkom. Podobná situácia vládne aj v Bielorusku, kde však popri pravoslávnej tradícii existuje aj katolícka, ktorá sa slávi podľa gregoriánskeho kalendára.

V mnohých slovanských krajinách vo vianočnom čase ešte nezanikli obchádzky koledníkov.

Tento deň sa až do zotmenia nezvykne nič jesť. Pred samotnou večerou bolo zvykom doniesť do domu jednu z vetiev „badnjaka“ a oprieť ju do rohu miestnosti k rodinnej ikone. Podlaha sa pokryla slamou. Aj sviatočná „štedrovečerná“ tabuľa sa zvykla uložiť na nízky stôl – „sofru“ – a všetci domáci si k nej posadali na slamu pokrytú podlahu, čo malo pripomínať maštaľ, v ktorej sa narodil Ježiš Kristus. Dnes, najmä v mestách, sa pod stôl ukladajú symbolicky otiepka slamy a dubové vetvičky „badnjaka“. Tam pod stôl alebo pod vetvu „badnjaka“ v rohu miestnosti sa zvykli ukladať darčeky pre deti. Na sviatočne prestretej tabuli nesmie chýbať „badnjački kolač“ (pripomínajúci zemlinský kolač). Tiež pražená ryba a „prebranac“ – zapečená fazuľa a na zahryznutie pochutiny ako vlašské i lieskové orechy, jablká, sušené ovocie. Večera sa začína zapálením sviece a modlitbou. Potom hlava rodiny odlomí každému z koláča a všetci si pripijú čašu vína. Po večeri sa zvyklo ísť do chrámu, pričom v priestore pred ním spoločenstvo veriacich rozložilo veľkú vatru – páli sa „badnjak“ a čakalo sa narodenie Spasiteľa. Tieto vatry pred kostolmi sa v súčasnosti rozkladajú najmä v mestách, kde ľudia nemajú

Ikonopis patrí takmer ku každej slovanskej kultúre a inšpiruje sa všetkými náboženskými sviatkami a biblickými výjavmi a postavami.

vlastný dvor. Súčasťou tradície je aj pečenie „pečenice“, čiže zvyčajne mladého prasaťa, prípadne jahňata či kozľaťa. Najvýznamnejším sviatkom Vianoc je Božie narodenie, po srbsky zvané Božić. Ráno siedmeho januára sa rozozvučia kostolné zvony a veriaci sa zúčastňujú na liturgii. Podľa obyčaje zvykne na Božie narodenie domácnosť navštíviť „položajnik“ alebo „polaznik“ (polaziť – vychádzať, chodiť), symbolizujúci mudrcov z Východu. Zvyčajne je to chlapec, ktorý zažela hospodárovi i jeho celej rodine šťastie, zdravie a úspech. Ostatných členov rodiny pozdraví klasickým vianočným pozdravom: „Hristos se rodi.“ Odpoveďou je: „Vajstinu se rodi.“ Kristus sa narodil – skutočne sa narodil. Najočakávanejšou časťou dňa je slávnostný obed. Začína sa zapálením sviece a modlitbou. Prítomní si zaželať šťastie Vianoc – „srečan Božić“. Potom hlava rodiny vezme do ruky „česnicu“ – sviatočný zdobený kolač upečený na počesť Ježiša Krista. Poleje ju červeným vínom a rukami rozdelí medzi všetkých prítomných, pričom ten, kto v nej nájde zlatú či striebornú mincu, bude mať šťastie po celý rok. Božím narodením sa končí pôst. Sviatočná tabuľa preto musí byť plná a bohatá.

■ MACEDÓNSKY BADNIK

Pravoslávni Macedónci slávia Vianoce podobne ako Srbi podľa juliánskeho kalendára. Najdôležitejším elementom sviatkov je ich duchovný rozmer. Na Badnik, Štedrý večer, v žiadnej pravoslávnej domácnosti nesmie chýbať zapálená sviečka pod rodinnou ikonou či zapálený tymian v kadidle. Na stole je kríž. Súčasťou zvykov býva tradičná úprava stolovania – slama kladená pod stôl. Večera sa začína Otčenášom. Na stole nesmie chýbať najdôležitejšia zložka slávnostnej večere – „lepče“, čiže chlieb zvaný aj ako „badnikova pogača“, ktorý je zdobený krížom. Ten chlieb hlava rodiny rukami delí tak, že prvý kusok je pre Pána, druhý pre dom a potom dostane každý člen rodiny zospupenej pri stole. Na prestretej tabuli nesmie chýbať ani pôstny variant zapečenej fazule – „tavče gravče“, v miske varená pšenica, pečená sladká tekvica, koláče – baklavy, rôzne suché ovocie.

V rigorózne pravoslávnej tradícii sa na Štedrý večer pôvodne nepodávala ryba, ale dnes pod vplyvom západného kresťanstva už tvorí súčasť menu (podobne ako v Srbsku). Vianoce sa nezaobídu bez očakávania Kristovho príchodu spojeného s liturgiou, pálením vatry a koledami. Nasledujúci deň – Božić, teda sviatok narodenia malého Boha (Bog, Božić), sprevádza tradičný pozdrav: Hristos se rodi! a bohatý už nepôstny obed s pečeným mäsom.

■ BULHARSKÁ KOLEDA

Na rozdiel od Srbov a Macedóncov pravoslávni Bulhari slávia vianočné sviatky – Roždestvo Hristovo alebo

Koledu, už podľa gregoriánskeho kalendára. Vianočný cyklus sa začína 20. decembra na „Iгнаžden“, ktorý je sprevádzaný vzájomným navštevovaním. Štedrý deň sa nesie v znamení očakávania príchodu Božieho Syna. Muži zrána idú do lesa vyťať „badnik“ a ženy od rána miesia cesto na „pitu“, okrúhly obradný koláč, ako základný element slávnostnej tabule. Okrem pity sa na Štedrý večer – Badni večer, ktorý volajú i „Malkata Koleda“, ponúka aj zapečená fazuľa, pôstne sarmy s ryžovou náplňou, pečené papriky (čušky) plnené fazulou ochutenou bulharským korením čubrica, „vareno žito“, čiže uvarená pšenica, ktorá však na rozdiel od východoslovenskej tradície nie je dochucovaná. Nechýba ani cesnak, suché ovocie a červené víno. Celkovo sedem, deväť alebo dvanásť pokrmov. Stojuje sa podobne ako inde na Balkáne na slamu pokrytej podlahe pri nízkom orientálnom stole – „sofre“. Od sofy sa nevstáva. Čo sa nezje, ostáva na stole – pre Bohorodičku a predkov. Po polnoci sa očakáva príchod koledníkov, ktorí sú odmeňovaní tradičným pečivom „kravajčeta“, pripomínajúcim praclíky. Na Božie narodenie, zvané aj „Goljama Koleda“, deti vinujú tradičný pozdrav: „Bog se rodi Koledo!“ a dostávajú darčeky.

■ CHORVÁTSKE VIANOCE

Kultúrna pestrosť Balkánu sa prejavuje aj na vzájomnom prelínaní a ovplyvňovaní vianočných zvykov. Dobré to dokumentuje príklad Bosny a Hercegoviny, kde v tradíciách miestnych katolíkov – Chorvátov – a pravoslávnych (Srbov) vystupujú rovnaké elementy. Základným je stolovanie za „sofrou“ na podlahe pokrytej slamou, štruktúra menu a pálenie badnjaka, ktoré však už v Chorvátsku nepraktikujú. Vytlačilo ho zdobenie vianočných jedličiek, ktoré Chorváti poznajú od polovice 19. storočia. Vianočné prípravy sa začínajú na sv. Luciu siatím pšenice do nádoby, aby vyrástla do Vianoc. Takýto „kochlík“, zvyčajne dookola opásaný stužkou vo farbách chorvátskej trikolóry a so sviečkou zapichnutou uprostred, zdobí štedrovečerný stół. Vianočné zvyky v Chorvátsku však majú výrazne regionálne odlišnosti. Prejavuje sa to najmä v skladbe menu podávaného na Badnjak – Štedrý večer. Kým v Medzimurí nesmú chýbať rezance s makom a orechmi, v Zagorji fazuľa a pečené zemiaky a v prímorských oblastiach cestoviny s cesnakom a olivovým olejom, rybacia polievka a, samozrejme, ryba. Najčastejšie sa dnes v Chorvátsku jedáva „bakalar“, teda treska na víne. Spoločnou národnou tradíciou je „polnočka“, polnočná omša. Božie narodenie sprevádza slávnostný obed, kde už nechýbajú mäsité pokrmy.

Vianoce sú našim spoločným bohatstvom, udržiavajme ho!

Vianoce nahradili pohanské slávnosti boha slnka saturnálie

Vianočné tradície a obyčaje žijú

Laco HÁMOR – Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Narodeniny zakladateľa nového náboženstva si pripomínali prví kresťania už v druhom storočí najmä v Ríme. Prelomové bolo štvrté storočie, keď cirkevní otcovia zaviedli sviatok Vianoc do kalendára. Mali nahradiť pohanské slávnosti boha slnka saturnálie. Zrejma je súvislosť so zimným slnovratom – najkratších dní a dlhých nocí bezudných zábav. Rodiace sa náboženstvo novým sviatkom narodenia Spasiteľa prekrylo dovtedajšie zvyklosti. Dedičstvo Ríma – slnečného boha – nahradil Ježiš, symbol pravého svetla človeka i etablojúceho sa kresťanstva.

Najstaršie slovanské pomenovanie Vianoc Kračún sa používa v slovenčine doteraz na strednom i južnom Slovensku, ale aj na východe a severovýchode krajiny, kde nazývajú sviatky aj Hody či opisne Narodenie Pána Ježiša Krista a podobne. Zriedkavejšie i koleda. Za každým názvom sa skrývajú ľudové zvyky, obyčaje, zvykoslavia. Nezrodili sa samy od seba, ale vďaka ľuďom, a dnes by sme povedali environmentálnym danostiam domovského kraja. Sú odrazom ľudského vedomia spoločnosti.

■ SLOVENSKÁ DEDINA

Vianoce si zachovali svoj typický ráz aj po roku 1948, keď sa komunistickí politici snažili vytvoriť kresťanský sterilný Vianoce. Nahradiť chceli pôvodné náboženské tradície najmä folklórom. Nepodarilo sa im to. Ani zneužiť príklon Slovákov k ľudovým tradíciám. Umelci, spisovatelia, scenáristi, režiséri sa nedali zviazať. Až na pár výnimiek, ktoré potvrdzujú pravidlo.

Na konci šesťdesiatych rokov v období politického odmäku noví funk-

cionári strany a vlády z mladej dubčkovskej generácie pozitívne ovplyvnili šance umelcov. Inscenátori tzv. bratislavských pondelkov sú toho dôkazom. Po predlohách klasikov domácej slovenskej literatúry siahli najmä tvorcovia, ktorí prišli do Bratislavy z vidieka. Karol L. Zachar s Martinom Ťapákom zrealizovali nevšedný televízny projekt Rok na dedine. Podobný ako Zem spieva Karola Plicku. Rok na dedine pútavo, ale i zábavne, hravo rozprával o výročných zvykoch štyroch ročných období. V hlavnej úlohe bola slovenská dedina, ale aj pozitívne posolstvo ľuďom dobrej vôle. Vianočné obdobie uzatvárali posledné sekvencie divácky veľmi úspešného filmu. Prišiel čas vytvoriť čosi podobné.

■ VIANOČNÉ OBLÁTKY

O necelých desať rokov M. Ťapák siahol po Kukučínovej poviedke Vianočné oblátky. Hlavnú rolu učiteľského novica bravúrne stvárnil Dušan Tarageľ. Od roka 1974 oslovujú reprízy každý rok vo vianočný čas státisíce ľudí. Dielo sa tak radí k najvydarenejším v histórii Slovenskej televízie.

Diváka chytí za srdce i filmová poetika láskyplného vzplanutia jednej zo žiačok (v podaní Evy Večerovej) k mladému učiteľovi. „Kultové Vianočné oblátky, súčasť sviatočného koloritu programu, ešte i po rokoch si rád pozriem. Teší ma, že úspech filmu je i mojou hereckou stopou,“ povedal pred časom D. Tarageľ. Apropo, kde sa vzali oblátky upečené v adventnom čase. Bez nich, bez štedrovečerného

Z ARCHÍVU

obradového jedla z neskvaseného cesta, pšeničnej múky a vody si sviatočný večer nemožno predstaviť. Pripomína hostiu, posvätný chlieb z bohoslubného obradu. Oblátky „prežili“ aj pofebruárové komunistické obdobie, keď ich mali piecť, no bez náboženských motívov. V televíznom filme mali oblátky na starosti organisti a kantori, učiteľka a ich žiaci. So spevom a s veršovaním ich roznášali za drobné po domácnostiach, no iba tí najšikovnejší a najzdatnejší, lebo niekedy bolo treba prejsť z jednej doliny na druhú.

K sviatočnému štedrovečernému stolovaniu patrili aj odkazy na súdržnosť rodiny a prívolať dobrej úrody v ďalšom roku.

Štyri týždne pred Štedrým dňom v období očakávania príchodu Ježiška – Adventu – krášli obydlia veniec so štyrmi sviečkami. Prečo cirkev práve Luciu uctieva ako sväticu? Vo filme Vianočné oblátky nechýba zvyk zhotovovať „Luciový stolček“. Už večer na Luciu šikovní muži začali so stružlikaním. Vo filme tento zvyk zvláda v hereckom koncerte nenapodobiteľný Adam Matejka. Štokrlik slúžil na to, aby na polnočnej z neho každý uvidel miestne bosorky, strigy. Vraj sedia k oltáru obrátené chrbtom. Dievčatám chodila po rozume ich budúcnosť, či sa dobre a za koho vydadajú? Kedysi liatie horúceho oliva do vody, ktoré patrí k najstarším vianočným zvykom, im aj vyveštilo, čo ich čaká.

■ PÔSTNY ČAS

Voľakedy sa s niektorými drahšími potravinami cez rok šetrilo, aby boli na Vianoce. „Zlatý klincom“ prípravy na večeru bol pôst. Keď vyšla prvá jasnejšia hviezda, bolo po ňom.

Deťom tak vraveli. Ak uvidia zlatú hviezdu, zlaté prasiatko, až potom smeli jesť. Na medovníčky, koláče napečené už vopred sa úprimne tešili najmä najmenší. Na Orave, v Liptove i na Považí sa kde-tu zachoval vo viacgeneračných rodinách pôvodný zvyk – zväzovať nohy stola reťazou, aby bola rodina pohromade. Zrno na rohu stola symbolizovalo hojnosť. Zachoval sa zvyk podávať tradičný biely zemplinsky koláč. Hoci sladký ku kapustovej polievke s hubami a klobáskou. V Starej Ľubovni preferujú podnes hrachovú, šošovicovú alebo fazulovú polievku.

Napriek presile moderných vplyvov zo Západu v súčasnosti štedrovečerný stôl oproti minulosti je oveľa bohatší, ale zachováva tradície. Nechýba ovocie a sladkosti ani chlieb, cesnak, med, oblátky, kapustnica, ryba, zemiakový šalát, opekance (pupáky, bobafky). Napriek tomu, že Slovensko je pomerne malé, sviatočné dni sú dôkazom, že je i rôznorodé.

Matičné vydavateľstvo si nevšedne uctilo svetobežníka

Komiks o Móricaovi Beňovskom

KNIHA TÝŽDŇA

Meno Mórica Beňovský pozná na Slovensku skoro každý, mnohí si k nemu priraďujú titul „kráľ Madagaskaru“, ale o skutočnom, nesmierne dramatickom životnom príbehu a o svetových dimenziách pôsobenia tohto výnimočného Slováka vie väčšina z nás veľmi málo. Mórica Beňovský (1746 – 1786) toho za svoj krátky život stihol neuveriteľne veľa. Vyznamenal sa vo viacerých armádach – ako rakúsky plukovník, poľský, francúzsky a takmer aj americký generál. Bol prvým Európanom, ktorý dosiahol brehy Ameriky a Aljašky v severnom Pacifiku ešte pred Jamesom Cookom a podnikol prvú rekordnú plavbu zo severu na juh Tichého oceánu. Bol prvým Slovákom, ktorý navštívil štyri kontinenty (Európu, Áziu, Afriku, Ameriku) a zasiahol do dejín vyše dvadsiatich krajín sveta (Rakúsko, Poľsko, Rusko, Japonsko, Taiwan, USA, Madagaskar...). Bol prvým slovenským autorom celosvetového bestselleru, ktorý sa podnes vydáva v mnohých jazykoch.

Strhujúci životný príbeh Beňovského sprítomňuje najmladšej generácii slovenských čitateľov v novej knihe Neuveriteľné dobrodružstvo grofa Beňovského Vydavateľstvo Matice slovenskej. Autorom je najlepší súčasný znalec tejto osobnosti Miroslav Musil, ktorý ho prezentoval už vo viacerých knižných a filmových dielach. Tentoraz zvolil formu pôsobivých komiksových textov, ktoré nádherne obrazovo oživil renomovaný slovenský ilustrátor akademický maliar Martin Kellenberger. Celofarebná kniha v tvrdej väzbe je skvelým vianočným darčekom, ktorý poteší a zaujme nielen najmladších čitateľov.

„Milé čitateľky a čitatelia, slávny gróf Beňovský vás môže zaujať predovšetkým ako odvážny cestovateľ – s ním teraz môžete v pohodlí vianočného domova bezpečne putovať po úžasných exotických končinách sveta,“ hovorí autor.

Stanislav MUNTÁG

NEKROLÓG

Vo veku deväťdesiatich rokov zomrel v Ružomberku 27. novembra významný slovenský literárny vedec a múzejník, kultúrny historik, jazykovedec, klasický filológ, prekladateľ, náboženský aktivista, publicista a redaktor a dlhoročný vedúci vedecký pracovník Matice slovenskej PhDr. Juraj CHOVAN-REHÁK, CSc.

Výrazná strata

Narodil sa 3. januára 1931 v Hubovej pri Ružomberku, kde absolvoval nižšie gymnaziálne triedy, vyššie v malom seminári v Levoči. Po maturite na gymnáziu v Ružomberku začal študovať katolícku teológiu vo veľkom seminári v Spišskej Kapitule až do jeho násilného zrušenia komunistickým režimom v roku 1950. Potom musel pracovať v robotníckom povolani. V rokoch 1952 – 1957 študoval filológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po krátkom učiteľskom pôsobení v Trnave, Ružomberku a Lubochni bol v rokoch 1965 až 1990 pracovníkom Matice slovenskej v Martine a vedúcim jej Literárneho múzea. V literárnovedných, múzejných a bohatých publikačných aktivitách sa zamerával najmä na obdobie slovenského národného obrodenia a bernolákovského hnutia, bol autor Predhovorov k vydaniu Bernolákovho Slovára (1967) a Pamätnice Antona Bernoláka (1992), redaktorom Literárnemužejného letopisu. Po Novembri 1989 Juraj Chovan-Rehák ako významný katolícky intelektuál a kultúrno-cirkevný historik viedol v rokoch 1990 až 1993 Slovenský historický ústav v Ríme a v rokoch 1993 až 1995 zastával funkciu šéfredaktora Katolíckych novín. Od roka 1995 žil na odpočinku v Hubovej, kde sa naďalej venoval literárnej a prekladateľskej tvorbe, osobitne biblištike. Pripravil publikáciu Kristov pútnik na Slovensku (1996) o druhej pastoračnej návšteve sv. Jána Pavla II. a zborník dokumentov Kresťanské korene Slovenska (2002), cyrilo-metodskú tematiku spracoval v diele Misia zo Solúna (2014). Biblicko-jazykové reflexie (2019) reflektovali jeho skúsenosti s normatívnymi prekladmi Biblie, resp. Vulgáty do súvekej spisovnej slovenčiny.

Pavol PARENÍČKA, Slovenský literárny ústav MS – Foto: archív ústavu

HUMORESKA

Volebný rok 2024 sa začínal pokojne. Postpandemické zvyšky obyvateľov rýchlo pochopili, že zákony Veľkej porty obyčajných imámov sú na ich prospech. Vďaka zákonu o dekapitácii a odtínaní rúk za krádeže, urážky imámov, hygienikov a podvody kriminalita výrazne klesla. Zároveň klesol záujem o nominácie do vládnych úradov. Skúsťe si zaviazť šnúrkou na topánkach jednou rukou a ísť do parlamentu. Agenda politických strán sa tiež zredukovala. Riešili sa veci napohľad banálne, ale pre spoločnosť mimoriadne závažné. Debata k Zákonu o krčhoch, vode a limetkách bola zvlášť búrlivá,

politici nevyberali slová. Strana zelených, zvaná tiež grínhorni, presadzovala, aby voda v krčhoch v reštauráciách bola z miestnych studní s označením biovoda. Prog-

nanov je rovnaký v studniach od Levíc až po Páťkostolie a väčšinu Vojvodiny, čo by Veľká porta mala zohľadniť pri vymedzovaní pašalíkov. Primátor Hencovského san-

nosť americcia v okolí Sliača. Rozbory vody z Kuchyne síce ešte nie sú ukončené, ale bratislavská má dostatok tak americcia, ako aj európie. Takže nijaké menenie hraníc

novisko Európskej únie. Delegáti posledných štyroch štátov, ktoré ešte zostali v EÚ, predložili svoje pripomienky. Po roku sa schválili normy na limetky. Limetky musia byť bio, priemer sedem centimetrov, farba RAL 1984, ručný zber medzi 7.00 – 12.00 SEČ, druhý štvrtok v auguste. Ponuky treba predložiť ministerstvu hospodárstva v slovenskom a čínskom jazyku do budúcej stredy. Keď Jeho Veličenstvo sultán videl, čo sa v Podtatranskom vilážete robí, rýchlo dal veci do poriadku. Zakázal voľby, zakázal krčahy a nechal opraviť predsedov politických strán. Volebný rok 2024 sa skončil pokojne.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Nalejme si čistej vody... z krčaha s limetkou

resivni kozmopoliti argumentovali, že voda musí byť rovnaká všade, bez ohľadu na konfesiu, rasu, gender a národnosť majiteľa reštaurácie. Pronárodnári vyťahli na grínhornov výsledky rozborov vody. Kam by sme došli, keby severné okryes mali vo vode menej dusičnanov ako Žitný ostrov. Paradoxne ich podporila strana Slobodného Juhu. Podľa nich obsah dusič-

džaku, takto nominant ich strany, hrdo vyhlásil, že voda hencovských a strážskych studní obsahuje celú Mendelejevovu tabuľku prvkov okrem americcia. Hranice budúceho autonómneho sandžaku by preto mali byť posunuté až za Mukačevo. Vysmiali ho politici vládnej Strany stredy. Nemáš americium, nemáš nič. Zverejnili rozbory, ktoré preukázali prítom-

pašalíkov nebude. A krčahy budú nakupované centrálné. Ponuka z Poltára bola zaujímavá, dve eurá za kus, no neprešla. Dvadsať miliónov krčahov sa doviezlo z Južnej Kórey, päť eur za kus. Kontrakt sa podpísal v Dubaji pred kamerami a za potlesku vybraných expertov na krčahy. Kórejská firma mala lepšiu prezentáciu a prezenty. K limetkám si Veľká porta vyžiadala sta-

Za palatína Juraja Turza zažila Bytča hviezdne polstoročie prosperity a napredovania

Panské lásky nebývajú na zajačom chvoste...

Text a foto: Emil SEMANCO

Kolárovičanka alebo Petrovický potok umocňujú predstavu o niekdajšom vodnom hrade v Bytči. Vlasteneckého literáta Alojza Medňanského v cestopise *Malebná cesta dolu Váhom* (1826) viedol k záveru, že je pochmúrny. Autor by možno bol bližšie k pravde, ak by uviedol, že je malebný, ale časom ošarpaný. Už pred polstoročím, keď ho zaradili do zoznamu národných kultúrnych pamiatok, mnohé časti hradného areálu súrne vyžadovali reštaurátorské zásahy. Tých sa v minulých rokoch dočkal Sobášny palác. Zdá sa, že na „krajšie“ časy svitá aj tým objektom, ktoré slúžia Štátnemu archívu v Žiline. Zástupcovia MV SR, ŽSK, Žilinskej univerzity, VŠVU v Bratislave, Historického a Archeologického ústavu SAV a mesta Bytča podpísali v apríli tohto roka Memorandum o spolupráci v oblasti generálnej opravy tamojšieho kaštieľa a digitalizácie archívnych dokumentov Bytčaniaho archívu Žilina so sídlom v Bytči. Treba veriť, že to bude obnova so šťastným a s vydareným koncom...

Láska býva začiatkom mnohých zložitostí. Len si spomeňme na vášňou zaslepeného trójskeho kráľoviča Parisa, ktorý sa bezhlavo zalúbil do manželky spartského kráľa Menelaa. Nasledoval jej únos a pustošivá Trójska vojna o krásnu Helenu. Najprv v nej zabil Achilles najstaršieho Priamovho syna Hektora, a aj keď bol polobožský achájsky hrdina zraniteľný iba na jednom mieste, Parisov šíp ho napokon do „achillovky“ trafil. Odvtedy sa hovorí o Achillovej päte...

Spartania napokon dosiahli víťazstvo „konským podvodom“. Na Odyseov návrh zostrojili mohutnú konskú sochu, do ktorej ukryli akési staroveké prepadové komando a predstierali, že nocou s hanbou odplávali, nechajúc na morskom brehu túto drevenú opachu. Trójanovia sa dôverčivo zmocnili „vojnovkej koristi“, ktorá im napokon vykrútila krk, keďže takto sa po desiatich rokoch obliehania dostali Spartania za dovtedy neprekonateľné hradby. Získali víťazstvo aj satisfakciu a porazené knieža Aineias s hŕstkou verných ušiel po zničení mesta na lodi k brehom Lácia. Jeho potomkovia Romulus a Rémus dostali síce vlčiu výchovu, ale založili Rím...

Ak si myslíte, že práve listujem Homérovými prorockými knihami, nie je to celkom tak. Stojím pred cyklom fresiek na prvom poschodí Bytčianskeho zámku a svetlo, ktoré dopadá na steny cez clonu dvadsiatich a jedného stĺpa renesančných arkád, provokuje fantáziu zalietať si v priestore a čase do vôle. Najmä ak ste sami, nikto nevyrušuje a neobmedzuje obrazotvornosť a v múroch okolo štvoruholníkového pôdorysu stavby, ktorú za tri roky postavil taliansky architekt Ján Kilián de Mediolano, sú tisícky osudov...

■ Z BYTČE DO ČAČHTÍC

Tie maľované z roka 1721 o Alexandrovi Veľkom, Tamerlánovi alebo uhorských panovníkoch sú od ťarbavého tvorcu a len ublížili tým starším, pôvodnejším. Nás však zaujíma dátum 29. december 1610, keď sa z Bytče do Čačhtíc pohol oddiel ozbrojencov, aby urobil koniec beštiálnym výčinom grófy Alžbety Bátorovej. Pridlho pripravoval „spravodlivý“ palatín Juraj Turzo tento tajný zákrok, aby na vlastné oči uvidel na smrť utýranú Doricu Szaloiavú, ďalšie dve umierajúce dievčatá a desiatky ďalších väznených a pripravovaných na katánske orgie. Vo svojich sídlach v Čačhticiach, sarvárskom kaštieľi – odkiaľ mala pomocníkov Helenu Józ, Doru Szentesovú, Annu Darvulovú aj zvráteného sadistu Jána Ujváryho – Ficka, v Beckove, Keresztúre, vo Vranove, v Ecsede i v nadáždiovských domoch v Bratislave a vo Viedni krvičane utýrala len podľa minimálneho odhadu vyše sedemsto mladých diev a žien.

Nie je pravda, že ju väznili v Bytči. Zaúradovala vplyvná rodina. Internovali ju vo vlastnom hrade v Čačhticiach, kde zomrela 21. augusta 1614 vo veku päťdesiatich štyroch rokov. V Bytči postavili hranicu na jej pomocníčky, ktorým pred upálením kat rozzeravenými kliešťami odštiekol všetky prsty na rukách. Len Ficka vzhľadom na to, že bol veľmi mladý, najprv stáli a až potom telo hodili do plameňov...

Väznili tu zbojníckeho hajtmána Tomáša Uhorčíka, a nešťastník ho nikto iný ako Juraj Jánošík – po stavovskej

Palatín Juraj TURZO si v čase mocenského rastu vyvolil za svoje sídlo Bytču a talianski umelci a remeselníci mu tu vystavali a vyzdobili taký zámok, že hneď na prvý pohľad muselo byť každému jasné, že medzi renesančnými múrmi žije aj vládne máločím limitovaný uhorský magnát.

provstaleckej epizóde a výprasku kurucov pri Trenčíne v auguste 1708 vtedy už cisársky vojak, zaradený do strážneho oddielu Bytčianskeho zámku. Spolu i ušli, ale to už zaiste viete. Aj to, čo bolo ďalej.

■ PATÁLIE S LÚBOŠŤOU

S láskou je veľa trampôt i fažkostí. Vezmime si len Katarínu Zrínsku, vdovu po legendárnom obrancovi Sihote Mikulášovi Zrínskom, ktorá sa po jeho hrdinskej smrti neskôr vydala za Františka Turza. Tento nitriansky biskup, a pritom nekňaz, zakladateľ bytčiansko-oravskej vetvy tohto slávneho rodu, zomrel, len čo dostaval zámok v roku 1574 a zanechal dvojnásobnej vdove dvoch nepnoletých synov. Z nich Juraj, jeden z najvplyvnejších veľmožov tých čias a uhorský palatín, mal sedem dcér a syna Imricha...

„Ex amore paterno pro solemnitate nuptiarum clarissimarum filiarum suarum“ – z otcovskej lásky na svadobnú slávnosť svojich milých dcér – dal v roku 1601 postaviť Sobášny palác, unikátnu renesančnú stavbu. Ktovie, či to vyznanie vytesal Andrea Pocabello, prezývaný Kresáč, ktorého meno sa so stavbou paláca spomína, keď sa Juraj Turzo rozhodol v Bytči zriadiť svoju rodinnú rezidenciu.

Isté je, že turzovské sobášie i pohreby boli chýrne. Na tých prvých sa vraj hodovalo dovtedy, kým nepridol potomok. Sú to však len reči. Ani svadba najobľúbenejšej Turzovej dcéry Barbary netrvala dlhšie ako týždeň. Tridsiateho septembra 1612 dala manželský sľub kráľovskému komorníkovi Krištofovi Erdödimu a na veselie do Bytče prišla honorácia a notabilita nielen z Uhorska, ale aj z Krakova, zo Sedmohradska a z Viedne. Major-domovia uviedli k svadobným stolom stoosemdesiatšesť urodzených pánov, legátov a zástupcov žúp, ktorých sprevádzalo vyše dvetisícšesťsto osôb všemožného obslužného ansámbla. V pivniciach bolo pre každý prípad a eventualitu pripravených vyše tisícpäťstodvadsaťsedem okovov vína v stopäťdesiatich deviatich sudoch, čo je v dnešných mierach 82 500 litrov, medzi nimi tokajského, kde mal palatín tiež svoje vinice. V „dobrých časoch“ – a na tie Turzovi svitalo najmenej pol storočia – bolo toho vína všelijakých sort ešte viac, a to aj rozmarínového, citrónového, škoricového a pomarančového... Len v stajniach

vyčítať mnohé – o náture, povahových črtách aj o majetku vlastníkov. O tom, koľko kto a odkiaľ mal zlatých ruží, príborov, náhrdelníkov, ale aj to, kto a koľko musel na ne hrdačiť. Lebo panské lásky majú svoje dejiny i trápenia.

■ MAJSTRI RENESANCIE

Nie na pamiatku Turzovcov, Esterháziocov ani zbohatlíckych Proppe-rovcov chcem venovať tieto riadky, ale Johannovi Kilianovi de Mediolano z Milána, Andreovi Pocabellovi, ktorého prezývali Kresáč, remeselníkom a poddaným, čo jedinečný architektonicky bytčiansky areál preniesli zhubnými vplyvmi času. Tým, čo ho zachraňovali, aby sme ho mohli aj teraz obdivovať, aj snívať. Pamiatkostavbárom zo Žiliny, reštaurátorom. Aj tým, čo musia opäť prísť, lebo aj táto národná kultúrna pamiatka volá po láske, opatere a starostlivosti. Bezpochyby otcovskej...

Sobášny palác, ktorý dal Juraj TURZO vybudovať na svadby svojich siedmich dcér, bol pred rokmi v žalostnom stave. Precízna pamiatková obnova vrátila tomuto výnimočnému renesančnému objektu pôvodnú vznešenosť a krásu.

bolo v čase tejto chýrne svadby vtedy štyritisíc trisdvadsaťštyri koní, ktoré patrili hosťom. A to sa po Barbore vydávala v roku 1603 Zuzana za jedného z najbohatších hornouhorských magnátov Štefana Peréniho a Judita za baróna Andreja Jakušica, ktorému povila deväť detí. O štyri roky neskôr išli „pod čepiec“ Helena, Mária, Katarína a Anna, a keď sa ženil Imrich Turzo, stálo veselie 14 427 zlatých a tridsať denárov. Za zlatku bolo v tých časoch teľa... Ale učtári zanechali aj iný zoznam. Načo ho však spomínať? V štátnom archíve, ktorý stále sídli v zámku, je o tom, ale aj o ďalších dejoch dosť dokladov – čierno na bielom.

■ ZRADNÉ ŠINDLE

Trója a Bytča? Keď uvážime ničivý máj 1605. Divoké poloturecké i tatárske hordy, hajdučov Bieleho Steča, ktorého hlavu už v auguste pochovali jeho kumpáni v Trenčianskych Biskupiciach, požiare v rokoch 1856 a 1904, potom je tu aká-taká paralela. Len tým „trójskym koňom“ boli v Bytči zakaždým šindle... Náročné kruhové bašty na hrade pokryli plechom, ale Palác snúbencov a jeho výnimočne vzácne kazetové stropy dlho chránili tradičný drevený krov. Po spomenutom plienení bolo treba z Lietavského hradu, kam sa panstvo uchýlilo pod ochranu pevnejších múrov, doviesť na opravu strechy vyše desaťtisíc šindľov...

V precíznej evidencii výdavkov a inventára Bytčianskeho zámku sa dá

Dávno nepočuť prenikavý zvuk kamenárskych nástrojov majstra Andreu Pocabella. Vyplašená žlna na uschnutých kmeňoch nesprítomní jasavú výšku víťaziaceho dláta, a tak neostáva nič inšie, len čítať zo stôp v kameni...

■ EX AMORE PATERNO...

„Ex amore paterno...“ – z otcovskej lásky na svadobnú slávnosť svojich dcér dal uhorský palatín Juraj Turzo v areáli Bytčianskeho zámku v roku 1601 postaviť veľkolepý Palác snúbencov, jednu z najkrajších renesančných stavieb na Slovensku.

Už o dva roky v ňom bola svadba jeho dcéry Zuzany a jedného z najbohatších uhorských magnátov Štefana Peréniho a do roka 1622 prišli na chýrnych turzovských svadbách pod čepiec Judita, Barbora, Helena, Mária, Katarína a Anna. Osmu svadbu vystrojil Juraj Thurzo svojmu jedinému synovi Imrichovi. Posledný mužský člen bytčiansko-oravskej vetvy Turzovcov umrel dvadsaťštyriročný a mladučka vdova Kristína Náriová žiaľila za otcom svojich dvoch dcér len krátko. Synov už povila Mikulášovi Esterháziemu a jej siedme dieťa Pavol Esterházi bol boháčom, akému v Uhorsku nebolo páru. Vlastnil milión jutár pôdy, dvadsaťpäť hradov a kaštieľov. Nárička umrela v januári 1641 pri pôrode, ale kto by sledoval tie všelijako prepletené osudy veľkopanských rodov? Chceli sme sa len vrátiť na začiatok rozprávania o Bytčianskom zámku, ktoré sme začali

provokujúcim, ale nie nepravdivým tvrdením, že láska býva začiatkom mnohých zložitostí i trápení.

Čo viedlo Juraja Turza k tomu, že do Bytče, Bystrice, ale aj do Levoče došikoval talianskych majstrov, remeselníkov i umelcov? V Benátkach sa zúčastnil na inaugurácii dóžovej manželky a jeho zápisky z cestovného denníka hovoria, že mu nechýbal cit pre umenie. Turzovci študovali na padovskej i sienskej univerzite, ale aj v Krakove a vo Wittenbergu. Zaiste vo svete kadečo obkukali, a keďže nesrdeli grošom a nadanie im tiež nechýbalo, nechceli byť horší ako tí vo svete. Imrich sa zapísal na univerzitu vo Wittenbergu 27. júla 1615 a už 8. októbra toho istého roka ho zvolili za jej rektora. Pravda, otec doprial svojmu jedinákovi všetko, od vynikajúcich učiteľov – spomeňme len evanjelického potentáta a spisovateľa Eliáša Lániho, wittenberského profesora Jeremiáša Spiegela či Františka Armprustera – až po výdatné finančné zabezpečenie, ktorým podporoval syna, ale aj samotnú univerzitu. Ktovie, ako by si pán rektor počínal, keby ho zakrátko neodvolala domov zvest o otcovej ťažkej chorobe.

Gróf Juraj Turzo (1567 – 1616) z Betlanoviec, hlavný župan Oravy (1585 – 1616) a palatín Uhorska (1609 – 1616), zomrel na chronický ischias 24. decembra 1616 a zanechal synovi hrady a panstvá Hričov, Bytču, Lietavu, Oravu a Tokaj. Manželke výnosy z nich a dcéram po desaťtisíc zlatých. Imrichovo rektorovanie muselo ísť bokom, bolo treba rozmožňovať rodové majetky a slávu.

Zas nás to trochu odvádza bokom, ale spomeňme ešte dvorskú inštrukciu bytčianskeho panstva krátko po pohrebe Juraja Turza. V závete prikázal, poučený udalosťami z roka 1605, keď bočkajovskí hajdúsi vyplienili aj hrobky v bytčianskom chráme, aby ho pochovali bez zlatých a strieborných predmetov. Aj z iných dokumentov prehovára jeho prezieravosť. Syn mal po kom podediť múdrosť aj diplomatickú rozvážnosť. V spomínanej inštrukcii za kapitána dvora v Bytči vymenoval Gašpara Csutyho a hneď po ňom bol v hierarchii dvoranov blízky priateľ Imricha Thurza básnik Ján Rimay. Františka Armprustera, syna bratislavského vyberača tridsiatkov, ktorý mladého pána vyučoval jazykom, najmä nemčine, a sprevádzal ho do Wittenbergu, vymenoval za sekretára. Medzi dvoranmi nestrpel nijaké úklady, podlosť a päťlizáčstvo ani opilstvo. Zato v inštrukcii bola jediná sankcia – okamžité prepustenie zo služieb.

■ REMESLOM A UMENÍM

Murári Anton, František, Ján, Jozef a Juraj. Takto zachovali mená talianskych remeselníkov – spolupracovníkov Jána Kiliána z Milána, staviteľa bytčianskeho zámku – dejiny. Rok po dokončení stavby mu vdova po Františkovi Turzovi, ešte stále mladá Katarína Zrínka, darovacu listinou dala za odmenu dve celé usadlosti v (bytčianskej mestskej časti) Pšurnovicich a Hornom Hričove. Tu už žili ďalší majstri – libertíni oslobodení od platieb a dávok – Tobiáš Kilián a Tomáš Patelon. V Kotešovej Andrej Pellio, Mojiš Pellio – Bolta. Na bytčianskom panstve žilo deväť talianskych kamenárskych a murárskych majstrov. Všetci slúžili panstvu svojím remeslom a umením, len Jozef Mikulín a murári Ján a Juraj dávali ročne navyše aj osem libier korenia. Andrea či Andrej Pocabello, ktorého prezývali Kresáč, bol medzi nimi nobilis. Kamenárskym umením, ako uvádza Prothocollum privilegiorum v roku 1605, získal usadlosť, ktorú volali Bantošovská. Vyslúžil si však oveľa viac. Chýrne turzovské svatby zapadli nadhlo do zabudnutia. Len v archívoch sú o nich udivujúce záznamy. Ale renesančné dielo, čo zostalo v Bytči po jeho tvorcoch, očarúva dodnes. Od roka 1970 je národnou kultúrnou pamiatkou.

NA OKRAJ

Po návrhu verejnej ochrankyne práv Slovenskej republiky Márie Patakyovej, ktorá žiadala Ústavný súd SR o posúdenie zásahu do ľudských práv občanov počas pandémie, sme sa dočkali prelomového rozhodnutia. Časť zákona o nútenej karanténe a izolácii zdravých ľudí neboli v súlade s ústavou. Pamätáme si to veľmi dobre – kto sa vrátil zo zahraničia, musel ísť do karantény. Hoci bol zdravý. Už vtedy časť právnikov poukazovala na to, že je porušovaná nielen ústava štátu, ale aj záväzky Slovenska vyplývajúce z Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd. Arogancia politikov bola vtedy bezbrehá. Mali za sebou vyhlásky hlavného hygienika, ktoré podľa všetkého nie sú záväzné. Napriek tomu sa ľudia museli dostať do zariadení, a dokonca za to platiť.

Protiústavné ustanovenia

Ústavný súd tiež rozhodol, že dôsledkom nariadení Úradu verejného zdravotníctva pri ohrození verejného zdravia nemôžu byť ďalšie obmedzenia, pretože ide o nesúlad s ústavou a došlo by k svojvoľným zásahom do základných ľudských práv a slobôd občanov. Na rozdiel od vyhlášok hlavného hygienika týmto nálehom v zbierke ústavných zákonov strácajú podľa predsedu ústavného súdu Ivana Fiačana účinnosť všetky doterajšie predpisy, ktoré sú v nesúlade s ochranou verejného zdravia. Ústavný súd však alibisticky skonštatoval, že to znamená iba stratu účinnosti neústavných ustanovení do budúcnosti, ale nie je ani dôvodom na odškodnenie postihnutých občanov následkom doterajších opatrení.

Napriek tomu máme v súčasnosti ďalšie vyhlásky obmedzujúce ľudské slobody. Vláda dokonca už vážne uvažuje o povinnom očkovaní a vyhráža sa sankciami a represiami tým ľuďom, ktorí sa rozhodnú nezaočkovať. Najabsurdnejším nápadom je finančne postihovať ľudí, ktorí sa dostanú ako nezaočkovani do nemocnice, pritom sa im vyhrážajú, že si budú musieť za pobyt v nemocnici zaplatiť. Prítom ide v mnohých prípadoch o ľudí, ktorí si desiatky rokov museli zo zákona platiť zdravotné poistenie. Iné by to bolo v prípade, ak by šlo o osoby, ktoré dlhodobo zneužívajú štát a neplatia si zdravotné poistenie. Pripomína nám to dvetisíc rokov starý výrok Cicera, ktorý v čase zániku Rímskej ríše povedal, že čím viac sa štát blíži k svojmu zániku, tým hlúpejšie zákony a nariadenia vydáva, aby sa pred hnevom ľudu politici mohli zachrániť. Jednou z mála dobrých informácií je, že štát prevzal konečne zodpovednosť za škodu spôsobenú vakcínami proti ochoreniu COVID-19, čím nepriamo priznal, že hoaxy o tom, že vakcíny majú nežiaduce účinky, sú pravdivé. Zaujímavosťou je, že na rozdiel od Ústavného súdu Slovenskej republiky priznal svoju zodpovednosť od decembra minulého roka, keď sa na Slovensku začala vakcinácia.

Ivan KRAJČOVIČ

Vianočnú dohodu podpísali antifašisti v decembri 1943 v Bratislave Štátoprávny význam Slovenského národného povstania

Jaroslav CHOVANEC – Foto: archív SNN

Slovenské národné povstanie bolo pripravované od Vianoc v roku 1943 a vypuklo 29. augusta 1944. Išlo o boj proti domácejmu režimu a nemeckému fašizmu za demokraciu a slobodu slovenského národa. Udalosti druhej svetovej vojny v mnohom predurčili ďalší štátoprávny vývin Slovenska. Postupne sa vykryštalizovali dve, v mnohom protikladné koncepcie nielen protifašistického odboja, ale aj riešenia vnútorného štátnopolitického zriadenia a vonkajších vzťahov.

Sochárska výzdoba vchodu do domu na Gajovej ulici v Bratislave, kde sa podpísala v roku 1943 Vianočná dohoda.

Časť občianskeho odboja sa zasadzovala za zvrhnutie fašistického režimu, no mala záujem o zachovanie samostatného Slovenska. Iná časť požadovala obnovenie Česko-Slovenska, pričom si uvedomovala, že idey čechoslovakizmu sú prekonané.

■ LÍNIE ODBOJA

Slovenskí komunisti spájali boj proti fašizmu s novou zahraničnopolitickou orientáciou na Sovietsky zväz a s utvorením ľudového štátu, v ktorom sa mali uskutočniť zásadné sociálne a politické zmeny. Časť z nich vytýčila heslo Za sovietske Slovensko – Slovensko podľa vzoru Sovietskeho zväzu

DOKUMENTY

či v jeho rámci. Ďalšia skupina horlila za obnovenie ČSR nie podľa predmnichovského vzoru, ale na báze rovnoprávného vzťahu Čechov a Slovákov. Táto línia národnooslobodzovacieho boja slovenských komunistov a ich moskovského vedenia postupne a najmä v záverečnej fáze odboja prevládla aj nad čechoslovakistickou koncepciou obnovy predmnichovskej ČSR, o ktorú sa usilovala londýnska emigrácia. Edvard Beneš nebral pritom zreteľ na signály zo Slovenska o posune národného cítenia, hoci mu ich podával Vavro Šrobár, protagonistu spoločného štátu Čechov a Slovákov par excellence. Podľa Vavry Šrobára všeobecná nenávisť ľudu k Nemcom neznamena zároveň všeobecnú túžbu po česko-slovenskej národnej a štátnej jednote. Upozornil, že v slovenskom ľude zomohutnelo národné povedomie. Napriek tomu E. Beneš stále zotrval na pozíciách čechoslovakizmu.

Slovenské národné povstanie (SNP) bolo vyhlásené 29. augusta 1944. Do boja proti nemeckým a domácim fašistom a kolaborantom sa zapojila povstalecká armáda (okolo šesťdesiat tisíc) a partizáni (okolo dvadsať tisíc). Protifašistických bojovníkov podporovali demokratické a pokrokové sily slovenského národa, svojím národným a politickým dosahom a praktickými krokmi stavali pred Edvarda Beneša a londýnsku emigráciu popri charaktere novo sa utvárajúcej Československej republiky do popredia aj riešenie národnostnej otázky.

■ SNP V POVSTANÍ

Hodnotenie SNP v relácii štátoprávných aspektov a jeho význam

pre slovenskú súčasnosť sa odvíja od konkrétnych príprav povstania, najmä však od roku 1943. Vtedy vznikla pod tlakom situácie na frontoch druhej svetovej vojny na platforme protifašistického a národného frontu ilegálna Slovenská národná rada (SNR) – politická reprezentantka slovenského národa, ktorá zjednocovala prevažnú časť protifašistických síl na Slovensku: anti-fašistov s občiansko-demokratickým zmýšľaním a slovenských komunistov. Zjednotila tak hlavné protifašistické a demokratické sily občianskeho odboja a komunistov na Slovensku.

Prvým zakladajúcim dokumentom ilegálnej SNR je Vianočná dohoda z decembra 1943. Jej politický a štátoprávny význam spočíval najmä v tom, že poukázala na funkciu ilegálnej SNR ako celonárodného slo-

nových pomerov s tým, že podľa predstáv SNR bude nová ČSR spoločným štátom Čechov a Slovákov ako dvoch rovnocenných národov.

■ NOVÁ POLITICKÁ REALITA

Toto stanovisko jednoznačne ukázalo, že nová politická realita na Slovensku, ktorá sa o mesiac neskôr verejne manifestovala v Slovenskom národnom povstaní, vystúpením Slovenskej národnej rady i revolučných národných výborov z illegality a prevzatím všetkej moci na Slovensku, zohrá v začiatkoch národnej a demokratickej revolúcie v Česko-Slovensku a pri jej rozvoji významnú úlohu. Ak by však program národnej a demokratickej revolúcie, ktorý formulovala SNR, riešil otázku sebaurčenia slovenského národa inak ako na

obranu Slovenska. Vykonávateľom moci bude do tých čias, kým si slovenský národ demokratickým spôsobom neurčí legitímnych zástupcov. Na deklaráciu bezprostredne nadväzujú ďalšie zákonodarné akty, ktorých bolo celkom štyridsať. Osobitný význam má nariadenie SNR č. 1/1944 Zb. n. o vykonávaní zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku, ktorým bola SNR ustanovená za najvyšší zastupiteľský orgán slovenského národa. Nariadenie právne fixovalo vznik a funkciu SNR a stalo sa východiskom pre celú jej organizačnú štruktúru.

Tieto skutočnosti znamenali jednoznačné odmietnutie klérofašistického režimu Slovenského štátu, ale aj ideológie čechoslovakizmu. Vyhlásenie obnovenia ČSR Slovenskou národnou radou bolo organicky späté s deklarováním princípu riešenia vzájomných vzťahov Čechov a Slovákov na zásade rovný s rovným. Lenže definitívne štátoprávne riešenie ČSR a postavenie Slovenska v nej ponechala SNR na povojnové obdobie.

■ NÁVRH FEDERÁCIE

Názory na vytvorenie federatívneho česko-slovenského štátu sa vykryštalizovali v roku 1945, keď SNR v Manifeste zo 4. februára 1945 vyhlásila požiadavku vytvorenia česko-slovenskej federácie: „V dorozumení s predstaviteľmi českého národa upravíme v novom Československu pomer Slovákov aj Čechov na základe úplnej rovnosti tak, aby na Slovensku Slováci a v Čechách Česi si spravovali svoje veci, kým ústredný snem a ústredná vláda budú spravovať len spoločné veci jednotného a nedeliteľného štátu.“ S požiadavkou federatívneho usporiadania republiky vystupuje aj G. Husák na košickej konferencii KSS, konanej 28. februára – 1. marca 1945.

Delegácia Slovenskej národnej rady, ktorá sa zúčastnila na moskovských rokovaníach v marci 1945 o vládnom programe a zložení novej vlády ČSR, prišla na rokovania už s konkrétnym návrhom na riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov, sformulovaným uznesením Slovenskej národnej rady o zásadách postavenia Slovenska v obnovení Československej republiky, ktoré bolo prijaté na plenárnom zasadnutí Slovenskej národnej rady 2. marca 1945 v Košiciach. Záverom článku môžeme konštatovať, že v období Slovenského národného povstania sa slovenská národno-štátna reprezentácia jednoznačne vyjadřila za obnovenie Československej republiky, a to na nových národno-štátnych a sociálnosp spravodlivých základoch. Jednoznačne žiadala uplatnenie spoločensko-politickej a ústavnoprávnej praxe vo vzťahoch Slovákov a Čechov princíp rovný s rovným. Na začiatku februára v roku 1945 vyjadřila prostredníctvom Slovenskej národnej rady požiadavku o potrebe vytvorenia česko-slovenskej federácie v Československej socialistickej republike. V tejto súvislosti sa žiada zdôrazniť štátoprávny význam SNP, ktorý okrem iného spočíval v princípe rovný s rovným vo vzťahoch Slovákov a Čechov a neskôr v požiadavke vytvorenia federácie v ČSSR, ktorá sa realizovala schválením 27. októbra 1968 Národným zhromaždením ČSSR ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o česko-slovenskej federácii s účinnosťou od 1. januára 1969.

Oslavy prvého výročia Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici mali maľofestáčný charakter.

vedenej česko-slovenskej platforme, bolo by to nereálne a okrem toho by sa uvoľnil priestor na intrigy s nedorozumeními povojnovými následkami pre celú strednú a juhovýchodnú Európu.

■ PRINCÍPY SPOLUŽITIA

Slovenské národné povstanie vybojovalo ideu štátneho spolužitia oboch národov v spoločnom česko-slovenskom štáte na princípe rovný s rovným a na federatívnom princípe. Povstanci boli presvedčení, že realizácia tohto princípu vytvorí optimálny rámec na všestranný rozvoj a ochranu národnej svojbytnosti a zvrchovanosti slovenského národa. Akceptovanie idey federatívneho usporiadania Česko-Slovenska v období SNP však predpokladalo a vyžadovalo obojstrannú vôľu českého a slovenského národa žiť vo federatívnom zväzku pri všeobecnom rešpektovaní demokratických a národných práv a záujmov.

Slovenská národná rada vyhlásením SNP, teda jeho vznikom, vystúpila z illegality a prevzala počas SNP na povstaleckom území všetku štátnu moc ako revolučnú reprezentantku slovenského národa, ale súčasne i predstaviteľka ČSR na časti jej oslobodeného územia – na Slovensku. Uvedená skutočnosť dokumentuje, že práve na povstaleckom území sa opäť nielen právne, ale aj fakticky obnovuje ČSR. Tento významný štátoprávny aspekt je zakotvený v Deklarácii SNR z 1. septembra 1944. V súlade s ňou je Slovenská národná rada jedinou inštitúciou oprávnenou hovoriť v mene slovenského národa a preberá na celom území Slovenska a jeho predstavy o usporiadaní povoj-

vedenej česko-slovenskej platforme, bolo by to nereálne a okrem toho by sa uvoľnil priestor na intrigy s nedorozumeními povojnovými následkami pre celú strednú a juhovýchodnú Európu.

Predstaviteľ londýnskej odbojovej emigrácie Edvard Beneš rešpektoval skutočnosť prijatia Vianočnej dohody a vytvorenie SNR. Nechcel však vziať na vedomie politické následky, najmä nové postavenie Slovenska v oslobodenom Česko-Slovensku a novú kvalitu česko-slovenských vzťahov. Slovenská národná rada preto v stanovisku k listu Edvarda Beneša z 29. marca 1944 odmietla jeho prístup k domácejmu odboju na Slovensku a jeho predstavy o usporiadaní povoj-

Osobnosť Alexandra DUBČEKA stále vyvoláva protirečivé reakcie

Potlačený mýtus alebo rok dlhší ako storočie

Príspevok Ľuboša JURÍKA – Foto: archív SNN

V tomto roku si pripomínáme sto rokov od narodenia významného slovenského politika Alexandra Dubčeka. Štát na tohto významného Slováka akosi pozabudol. Matica slovenská nie. Štvrtého augusta mu v Aleji dejateľov odhalila modernú bustu a následne zorganizovala vedecké kolokvium. Príspevok, ktorý uverejňujeme, poslal na prečítanie na kolokvium vtedy ešte žijúci významný slovenský spisovateľ Ľuboš JURÍK, ktorý nás medzičasom opustil. Príspevok uverejňujeme v plnom znení.

Ako každá veľká osobnosť aj Alexander Dubček vyvoláva protirečivé reakcie. Nie inak to bolo pri jeho novembrových výročiaci. A. Dubček sa narodil 27. novembra 1921 v Uhrinci a zomrel 7. novembra 1992 v Prahe. Opäť sa objavili rozporuplné stanoviská – od nekritického obdivu k jeho osobnosti a jeho úlohe v našich moderných dejinách až po príkre odsudky, hraničiace s neúctou. Popri spomienkach jeho súčasníkov cez historikov a politológov až k typom ľudí, ktorí jednorozmerne pristupujú nielen k Dubčekovi, reformnému procesu, ale akosi an bloc aj k emancipačnému národnému pohybu. A v istom zmysle je aj Dubček ako stelesnenie Pražskej jari súčasťou emancipačného procesu Slovákov – to je konštatovanie bez akéhokoľvek páťosu. Aj z piety k nedávno zosnulému Ľubošovi JURÍKOVÍ, autorovi autobiografického diela o tomto najznámejšom Slovákovi, publikujeme jeho komentár, ako publikácia vznikala.

Pri písaní životopisného románu o Alexandrovi Dubčekovi Rok dlhší ako storočie som bol ako autor v situácii, keď o A. Dubčekovi, rokoch šesťdesiatych, reformnom procese, následnej okupácii a normalizácii až k novembrovým udalostiam 1989 už bolo napísane a povedané všetko, alebo takmer všetko. Nemal som ambície opakovať už opakované ani si vymýšľať vymyslené. Zvolil som si (mne) osvedčenú metódu: pribal som do príbehu vymyslenú postavu, akéhosi advokata diabla, primára nemocnice, kde sa Dubček lieči. Primár kladie pacientovi nepríjemné otázky, sám však neutečie pred minulosťou. Túto metódu „fantazijného historicizmu“ som použil aj v životopisných románoch o Clementisovi Ministrova smrť a o Ludovítovi Štúrovi Ludovít Štúr – životný príbeh. Podarilo sa mi, nádejám sa, zdynamizovať rozprávanie a príbeh urobiť príťažlivým. Zaiste, kľúčovú úlohu zohrala téma: Clementis, Dubček aj Štúr boli odstránovaní na okraj literárneho záujmu, a to zo známych dôvodov: nehodili sa práve vládnucej politickej moci, ktorá nemala čisté svedomie nielen k spomenutým osobnostiam, ale aj k obdobiu, v ktorom

DUBČEK sa už za života menil na legendu. Ako mýtus stále žije v národe, ktorý mu je vďačný za jar slobody, ktorú zadlžili okupačné vojská a spojenecké tanky v roku 1968, krvavo zničili kľúčiky demokracie, ktorej sme sa dočkali až po desaťročiach následnej „normalizácie“ v Novembri 1989.

pôsobili. Prístup oficiálnej historiografie, pochopiteľne, odrážal mocenské záujmy. Schizofrénia sa prejavovala aj pri hodnotení týchto, no aj ďalších osobností. Všetko sa robilo „akoby“ – aj áno, aj nie, aj sa chvíľku mohlo a potom opäť prišlo mlčanie, zákazy, „akoby“ ľudia zabudnutí a stratení kdesi v hmlovinách.

■ HRY NA AKOBY...

Mocenské záujmy hrať sa na „akoby“ mali svoju pseudologiku: Clementis pre moc stelesňoval justičné monsterprocesy, pričom mnoho tých, ktorí sa na falošných obvineniach podieľali, boli ešte aktívni v politike, a preto odmietali Clementisa – a nielen jeho – aspoň rehabilitovať. Aj Ludovít Štúr, vôbec najväčšia osobnosť moderných slovenských dejín, bol iba „akoby“. Nikto nespochybňoval Štúrove zásluhy o vznik spisovnej slovenčiny, jeho organizačné schopnosti, osvetu medzi pospolitým ľudom, redigovanie Slovenských národných novín, ani to, že skrze Štúra sa formoval a identifikoval slovenský národ... Ale najmä marxistickej historiografii prekážalo, že štúrovci sa v meruôsmych rokoch postavili na stranu reakčných Habsburgov, a nie na stranu „akoby“ revolučného Košúta.

Pravdaže, je to necitlivá arogancia, sú to názory vytrhnuté z kontextu. Štúrovi dokonca vyčítali antisemitizmus, čo už je hlúposť na kvadrát, pretože Štúr nikdy neútočil na Židov, ale na úžerníkov a krčmárov, ktorí boli prevažne židovského pôvodu. Lenže Štúr neútočil na ich vierovyznanie, zvyky, tradície – lež na zderstvo a bezcharakternosť pijavíc medzi dedinskou chudobou. Ani niektoré Štúrove kritické poznámky na adresu cárskeho Ruska (pozor, nie na ruský národ!) neboli chápané v kontexte, ale interpretované podľa mocenských potrieb. Ťažko stráviteľné boli aj príkre Štúrove poznámky na adresu Marxa a Engelsa, jeho nemilosrdná kritika komunizmu vrátane Manifestu a utopických ideí, ktoré komunizmus prezentoval. Nehovoriac o tom, že ťažko si mohol nájsť vzťah k rodiacemu sa marxizmu, keď Marx už počas revolúcie veľkohoľbo vyhlásil: „Nezmieriteľný boj, vojnu až do smrti proti Slovanom, tým zradcom revolúcie... je potrebné ich vyhladenie, bezuzdný terorizmus na nich – nie v záujme Nemecka, ale v záujme revolúcie...“

■ ESENCIA ČASU

V súvislosti s predošlou úvahou je v tomto ohľade najzraniteľnejší

Alexander Dubček. On stelesňoval všetky rozpory doby, v ktorej sa narodil, neskôr aj politiku, ktorú sa viac či menej úspešne pokúšal realizovať. Bol ako oná povestná kvapka vody, v ktorej sa ako esencia odráža všetko súcno a vektory historického času. Život tejto osobnosti je nielen českou a slovenskou témou, nielen stredoeurópskou a európskou, ale témou svetovou. Nie je veľa takých tém, o ktorých by sa dalo povedať, že sú svetovými. Napriek tomu, že je to obsiahla kniha, bola už preložená do ukrajinčiny, češtiny, nemčiny, maďarčiny, srbského jazyka, pripravujú sa preklady do taliančiny, švédčiny a poľštiny. Za úvahu stojí aj pripomenutie, že napríklad do českého prekladu napísala úvod – eseje – disidentka, signatárka Charty 77 Eva Kantúrková (od nej som si požičal titulok eseje Potlačený mýtus), do nemeckého prekladu predsedníčka Bundestagu Rita Sussmuthová, do maďarského prekladu štátny tajomník MZV Maďarska Iván Bába. Nie je to zásluha autora: je to téma, ktorá mu viedla pero.

■ MYSTERIÓZNA EPOPEJA

Podrobnejší pohľad na život Alexandra Dubčeka priam vnucuje formu literárnej epeje. Už len samotná skutočnosť, že Alexander Dubček sa narodil v tom istom dome kde Ľudovít Štúr, je doslova mysteriózna. Je to historické predurčenie alebo len jedna z nepolapiteľných náhod? Je však viac ako nepravdepodobné, že mladý Dubček čo len tušil, kto to bol Ľudovít Štúr a akú úlohu zohral v slovenských dejinách. Tým skôr, že už ako štvorročný odcestoval s rodičmi a o rok starším bratom do Kirgizska – jeho otec sa pridol k Interhelpu, ktoré malo pri Biškeku vybudovať prosperujúce družstvo. Interhelpo vzniklo na podnet V. I. Lenina, a nech boli pohnútky akokoľvek humánne a solidárne (Čechom a Slovákom sa naozaj podarilo vybudovať vzorové družstvo aj mestečko, jedinečné v celom vtedajšom Sovietskom zväze), predsa len to nebol spôsob dlhodobého riešenia problémov sovietskeho hospodárstva.

Alexander Dubček teda od svojich štyroch rokov vyrastal v Kirgizsku (do ČSR sa vrátili, až keď mal devätnásť rokov), takže jeho skúsenosť bola prirodzene ovplyvnená prostredím.

■ KOMÚNA INTERHELPA

Bol som sa v Kirgizsku pozrieť – dvakrát – na miesta, kde Dubčekovci žili v komúne Interhelpa. Domec, v ktorom Dubčekovci bývali, mal jednu izbu, kuchynku a predsieň s veľkou murovanou pecou. Takéto prostredie formovalo názory a postoje mladého Dubčeka, stiesnené sociálne prostredie, učebné metódy charakteristické pre vtedajšiu sovietsku ideológiu, hmotný nedostatok. Dubček neskôr spomínal, ako žiaci museli v čase začínajúceho stalinského teroru vytrhávať z učebníc celé strany s obrázkami funkcionárov, o ktorých sa ešte včera učili: končili alebo v gulagoch, zväčša ich však popravili. Spomínal tiež, ako sa pri hrájúcich deťoch zastavilo auto, vystúpili z neho muži v kožených kabátoch a priamo z ulice brali ich otcov: už ich nikto nikdy nevidel. Keď hrozilo, že zatknú aj Dubčekovho otca, na poslednú chvíľu sa vrátili do ČSR...

■ TRAGIKA KONCA

Dubčekove vzory a vzorce správania sú identifikovateľné skrze jeho životné skúsenosti, o ktorých by som mohol detailne hovoriť, keďže som ich doslova študoval pri písaní románu. Vstup do KSČ ešte pred vojnou, účasť v SNP, cirkevný sobáš, práca v zbrojárskych fabrikách, prvé funkcionárske povinnosti, štúdium v Moskve, až k rokom šesťdesiatym, spory s Novotným, až k zvoleniu za generálneho tajomníka ÚV KSČ. Osobitnú kapitolu tvorí okupácia ČSSR, internovanie v Kremli a vynútený podpis pod tzv. Moskovské protokoly. Na pozadí týchto udalostí sa formuje, dotvára i mení Dubčekov charakter, z epického hľadiska sa dramaticky stupňuje až po rezignáciu po vylúčení zo strany a roky v normalizácii. Opätovný Dubčekov vzostup nemá dlhé trvanie, preruší ho nečakané, neobjasnená smrť po havárii. Všetky tieto okolnosti sú pre autora vďačnou témou, aj keď to slovo „vďačnou“ zjavne nie je patričné.

Dubček je nielen historickou osobnosťou, ale stáva sa legendou, je to mýtus, ktorý si bude žiť vlastným životom. Román Rok dlhší ako storočie nie je verným obrazom Dubčekovho života, ale osnova, pevne stojí na historických udalostiach. Aj v tomto prípade platí myšlienka, ktorú som napísal v súvislosti s románom o Štúrovi: „Malý národ potrebuje veľké osobnosti.“ Vari aj za cenu, že sa zmení na mýtus.

Život Jely KRČMÉRY-VRTELOVEJ sa začiatkom tohto novembra uzavrel

Vlohy po predkoch bohato a plodne zúročila

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: Anton ŠMOTLÁK

Opera Slovenského národného divadla v Bratislave by bez jej aktívnej účasti bola značne ochudobnená – či už ako interpretky mezzosopranistky, no tiež ako libretistky i dramaturgičky. Veď v našom Národnom divadle pôsobila Jela KRČMÉRY-VRTELOVÁ úctyhodných tridsaťsedem rokov.

Pani Jela Krčméryová sa narodila 7. januára 1924 v Turčianskom Svätom Martine vo vzácnej umeleckej rodine. Otec Štefan Krčméry bol známy spisovateľ, básnik, esejista, národovec, tajomník Matice slovenskej, redaktor Slovenských pohľadov a viacerých kultúrnych časopisov. Matka pracovala ako redaktorka v rozhlase, vydala vlastnú knihu rozprávok a autobiografickú knihu Puknuté husle, no rozhlasoví pamätníci ju poznajú najmä ako rozprávarku – obľúbenú Tetu Helu.

Študovala na bratislavskom Konzervatóriu u známej pedagogičky prof. Korínskej. Neskôr sa stala sólistkou SND. Jej spevácka kariéra bola pomerne krátka, trvala v rozmedzí rokov 1945 až 1952, no stihla si počas nej zaspievať vo dvadsiat väčších či menších úloh. Debutovala ako Magdaléna vo Verdiho opere Rigoletto,

neskôr stvárnila Floru v La Traviate, Lolu v Sedliackej cti, Nicklaussa v Hoffmanových poviedkach, ba naozaj aj hlavnú hrdinku Bizetovej opery Carmen.

■ ŠTÚDIUM V RÍME

V roku 1947 sa stala laureátkou medzinárodnej súťaže Pražská jar. Vtedajšie Ministerstvo kultúry jej navrhlo štipendium na ďalšie štúdium v Ríme na Akadémii di Santa Cecilia. Našťastie, už v gymnáziu sa oboznámila s latinčinou i francúzštinou. Nemčinu poznala z detstva, a tak sa v horúcom lete pri rieke Turiec pustila do taliančiny. V hudobnej akadémii v Ríme študovala u známeho profesora Giana Sclarima. Tam odchádzala v roku 1948 za demokracie, domov sa vrátila na Vianoce roku 1950 do komunizmu. Pre naše úrady sa

Jela KRČMÉRY-VRTELOVÁ vo svojej pracovni

stala nedôveryhodnou, začali ju podozrievať zo špionáže, a tak sa utiahla

do súkromia. Prerušila zmluvu s divadlom, vydala sa za husľového pedagóga profesora Albína Vrteľa a rok po roku im prišli na svet tri deti. Bolo teda po kariére. Všetko toto obširnejšie opísala v autobiografickej knižke Preletím ponad život.

■ VOLANIE DIVADLA

Vážna hudba pre ňu znamenala naplnenie jej umeleckého života, takže po čase sa predsa len do divadla vrátila. Pôsobila ako lektorka opery a redaktorka divadelného časopisu Javisko. Hudobným prekladom sa venovala už predtým, dostávala žiadosti o preklady z rozhlasu, z filharmónie aj z divadla. Od roku 1971 takmer tri desaťročia pracovala v tomto našom najvýznamnejšom divadle ako dramaturgička. Naďalej pracovala pre SND autorsky, napísala libretá k via-

cerých operám – Svätopluk od Eugena Suchoňa, Figliar Geľo a Návrat od Tibora Andrašovana, Trojuža od Ladislava Kupkoviča, ale aj libretá k dvom operám pre deti – Tajomný kľúč a Veľká doktorská rozprávka od Milana Dubovského a tiež Ako šlo vajce na vandrovku od skladateľa Miloslava Kořínka.

Preložila takmer sedemdesiat operných libriet a oratórií zo svetovej hudobnej literatúry, vydala viacero zborníkov piesní nazvaných Piesne piatich storočí. Dlhé roky spolupracovala so Slovenským rozhlasom, s televíziou a s novoutvorenou Komornou operou. Spolupracovala s mnohými hudobnými skladateľmi – či už to bol Eugen Suchoň, Ján Cikker, Bartolomej Urbanec, Tibor Andrašovan, Ladislav Kupkovič, Jaroslav Meier, Milan Dubovský, i dramatikmi, napríklad Ivanom Stodolom. Takže rodinné sklony a umelecké vlohy po predkoch zúročila bohato.

Život talentovanej a pracovitej speváčky, libretistky, prekladateľky i dramaturgičky Jely Krčméry-Vrteľovej sa vo štvrtok 4. novembra t. r. definitívne naplnil. Odišla tiško, v spánku, vo veku 97 rokov v zariadení evanjelickej diakonie na bratislavskej Partizánskej ulici, kde trávila posledné roky svojho pokojného života.

Anna Zuzana Hönschová bola vernou družkou Mórica Beňovského Kráľa Madagaskaru prežila o 40 rokov

Lubomír BOSÁK, Patrik KÝŠKA – Foto: archív autorov

Životné osudy grófa Mórica Beňovského obyčajne balíme do pojmu dobrodružné. Sú dostatočne známe zo štúdií, z odborných publikácií, dobrodružných kníh, filmového spracovania, zo seriálovej podoby, ba sú zobrazené aj v podobe kreslených príbehov a komiksov. Neboli by však úplné, ak by v nich chýbala jeho verná životná družka Anna Zuzana HÖNSCHOVÁ, ktorej 270. výročie narodenia a 195. výročie úmrtia si v tomto roku pripomínáme.

Móric Beňovský, aj keď bol šľachtic, nemal na ružiach ustlané. V štrnástich rokoch prišiel o matku Rozáliu (1719 – 1760) a o dva roky neskôr mu zomrel aj otec Samuel (1703 – 1762). Strata najbližších a opory v rodine nútila dospievajúceho chlapca a mladého muža prebýjať sa životom na vlastnú päsť. Kariéru začal v cisársko-kráľovskej armáde, ale jeho postoje a problematický vzťah k nadriadeným doviedli poručíka uhorských husárov k rozhodnutiu armádu menáť oželiť a hľadať si pre seba vhodnejšiu životnú dráhu. Sprvoti ho doviedla pod tatranské končiare na horný Spiš aj do trestaneckej kobky na hrade Ľubovňa, kde si mal odpykať svoje vojenské previnenia proti cisárskemu majestátu.

■ ŽIVOTNÁ LÁSKA

V starobylom mestečku Spišská Sobota sa zahľadel do Anny Zuzany Hönschovej, dcéry miestneho mešťana, ktorá ho ošetrovala počas choroby. Zuzana bola od neho o päť rokov mladšia. Svetlo sveta uzrela 10. októbra 1751 rodičom – mäsiarovi Pavlovi Hönschovi, a dcére kožušníka Anne Márii, rodenej Zieserovej. Niekde sa bez opory vo vierohodných prameňoch uvádza, že to bola dcéra poľského šľachtica Henského. V populárnom seriáli Vivat Beňovský! (1975) ju dokonca premenovali na Zuzanu Hanskú, a tak nazvali aj druhý diel tejto známej filmovej adaptácie.

Pravda je, že dátum jej narodenia nie je jednoznačný. V mestečku sa v tom čase narodili aj iné Zuzany Hönschové. Pri tej, ktorá sa neskôr stala Beňovského manželkou, je problém s identifikáciou, keďže farár ju do matriky omylom zapísal pod menom jej matky ako Annu Máriu. Meno Zuzana mu asi vypadlo (mal v úmysle zrejme napísať Anna Zuzana), lenže keď posudzujeme matričné údaje v kontexte, dopátrame sa skutoč-

Medzníky, cesty a dobrodružstvá grófa Mórica Beňovského v jeho rodnom Vrbovom stvária ju pôsobivý pamätník od umelcov Igora Piačku a Antona Gábrika

nosti, preto Anna Zuzana mala viacerých súrodencov. V hodnoverných dokladoch by sme objavili aj fakt, že približne v tom čase žalárovali grófa Beňovského na hrade Ľubovňa, kde prominentnému väzňovi pred pár rokmi venovali osobitnú expozíciu... Vlastne odtiaľ putoval naspäť do Spišskej Soboty, kde vzťah dvadsaťdvaročného Mórica a sedemnášťročnej Zuzany vyústil do sobáša. Lebo... bolo treba! Áno si povedali 20. apríla 1768 v dedine Wielkanoc (obec Gołczą), severne od Krakova v Poľsku. Čoskoro, 9. decembra 1768, sa dočkali prvého dieťaťa – syna Samuela, ktorý dostal meno po Móricaovom otcovi. V matrike je pri menách rodičov poznačené: Prevaricatores 6-ti Precepti – Priestupníci 6. prikázania...

■ RUSKÉ ZAJATIE

Móricaovi Beňovskému, ktorý sa živil vojenským remeslom, nebolo dopriate chlapca vidieť, pretože počas bojov na strane poľskej Barskej kon-

federácie sa dostal do ruského zajatia a deportovali ho na Kamčatku. Tam strávil strastiplné chvíle. Podarilo sa mu však ujsť loďou do portugalského Macaa na čínskom pobreží a odtiaľ do Francúzska. Jedno z prvých rozhodnutí, ktoré tam urobil, bolo vyslanie kuriéra na Slovensko po svoju manželku. Ich synček však krátko predtým (22. septembra 1772) zomrel.

Zuzana odišla za manželom aj so sestrou Johannou (1760 – 1782) na Madagaskar, kam sa mienil vydať. Cestou sa mladým manželom na Ile de France 22. novembra 1773 narodil druhý syn Móric Karol Ľudovít August. Beňovský to s radosťou oznámil najvyšším francúzskym predstaviteľom. Ale ani tento syn si dlho nepožil. Zomrel 11. júla 1774 v Louisbourgu na Madagaskare. Móric Beňovský to zaznamenal aj vo svojich Pamätiach: „Môj jediný syn Karol Móric Ľudovít August barón Beňovský 11. júla o siedmej hodine ráno zomrel na tunajšiu chorobu. Jeho smrť mi spôsobila veľký zármutok.“

Keď manželka Beňovská po úradnej inšpekcii opustila Madagaskar, 1. mája 1777 sa dostali opäť do Paríža. Čoskoro – koncom roka 1777 alebo začiatkom roka 1778 – sa vrátili do vlasti.

■ MILOŠŤ CISÁROVNEJ

Cisárovná Mária Terézia udelila Beňovskému milosť a 3. apríla 1778 ho povýšila na grófa. Odvtedy aj Zuzana spoločensky postúpila, dostala titul komtesa (grófká). V Beckovskej Vieske, ktorá od roka 1960 patrí k obci Kočovce, si kúpili pongráčovský kaštieľ – či skôr kúriu. Je zaujímavé, že si vtedy priviedli so sebou aj najmenej šesť mladých černošiek, ktoré dali pokrstiť. V matrike sa uvádza, že 6. januára 1779 na sviatok Zjavenia Pána prijali krst tri dvanásťročných dievčatá (Tres Mauras, Annorum 12), ktoré dostali mená Rozália, Eva a Karolína a 14. januára ďalšie tri dospelé dievčatá (Adultas tres Puellas Mauras), ktoré dostali mená Karolína, Rozália a Jozefa. V tom čase – 18. januára 1779 – sa grófskemu páru vo Vieske narodila dcéra Anna Zuzana Rozália, ktorá sa vydala za Donáta Váradího Sakmáriho. Pokrstil ju farár Ján Balog. Nové aktivity Beňovských doviedli k Jadranskému moru do mesta Rijeka, ktoré nieslo aj taliansky názov Fiume. Dobová tlač to takto zaznamenala: „Z Fiume 16. októbra (1780). Pricestoval sem slávny gróf Maurice Beniowski s rodinou. Má v úmysle otvoriť obchod s uhorskými produktami a vytvoriť značný podnik na ich prepravu.“ (Le Nouvelliste Politique D'Allemagne, 13. 11. 1780, č. 137, s. 550). Tam 12. novembra 1780 uzrela svetlo sveta jeho druhá dcéra Žofia Augustína Monika Jozefa, ktorá si vzala za manžela šľachtica z Boroviec Rudolfa Očkaia.

■ LISTY FRANKLINOVI

Po čase sa Beňovský dostali znova do Paríža. Vo francúzskej metropole nadviazali užší kontakt s Benjaminom Franklinom (1706 – 1790), vtedy americkým vyslancom vo Francúzsku. Zuzana mu napísala 6. júla 1782 v Passy prvý list z piatich zachovaných. Štrnásteho apríla 1784 sa Móric so Zuzanou vypravili z Londýna do USA. Ale už 25. októbra 1784 Móric opúšťa Ameriku. Z prístavu v Baltimore sa vypravil na svoju druhú expedíciu na Madagaskar, tentoraz nie z úradného poverenia, ale na vlastnú

päsť. Manželka, keďže bola tehotná, ostala v meste, ale jej brat Pavol (1747 – 1786) sa vydal na plavbu so švagrom. Keď sa začali šíriť chýry, že Móric po príchode na ostrov nešťastne zahynul (aj v tom čase to ešte nebola pravda), Zuzana hľadala pomoc opäť u Franklina, chcela sa dozvedieť, čo je s ním. Onedlho – 24. mája 1786 – však Móric naozaj na Madagaskare zomrel pri trestnej výprave, ktorú proti nemu vyslali Francúzi. Keď sa jej manželova smrť potvrdila, rozhodla sa vrátiť na Slovensko. Po Móricaovej predčasnej tragickej smrti žila v Beckovskej Vieske ešte štyri desaťročia. Keď 2. júna 1793 uviedli vo Viedni na scéne Landstrassertheatru Vulpisovu hru Graf Benjowsky o údajných ľúbostných avantúrach jej manžela, vyvolalo to nevoľu Beňovského vdovy. Podala žalobu na pätnástich hercov a direktora divadla pre všeobecnú urážku rodiny, najmä vzhľadom na nedospelé deti.

Vo Volebnom denníku z roka 1805 ju uvádzajú ako B. Zuzanu Hönschovú, vdovu po grófovi Móricaovi Beňovskom (Diarium Comitiorum Regni Hungariae. Posonii: Typis Georgii Aloysii Belnay, 1805, s. XXI), o dva roky neskôr v podobnej publikácii figuruje ako Anna Hönschová (Diarium Comitiorum Regni Hungariae. Pestini: Typis Michaelis Lederer de Fűskút, 1807, s. XXV).

■ PREŽILA AJ DCÉRY

Anna Zuzana prežila aj obe svoje dcéry (rozlúčili sa so svetom v roku 1816 a 1817). Zomrela 1. marca 1826 v Beckovskej Vieske. Pochoval ju 4. marca beckovský farár Pavol Hurban, otec známeho slovenského národovca. Do matriky zaznačil: „An[un]s] 1826 Mart. 4. Comitissa An[n]a a Suza[n]a de Hönsch. 79. – R[eli]gi[osa] Excell[ent]iss. D[omi]ni Comit[is] et G[ene]ralis Benyovszki Mauriti[us]. Betzko – debilitas senectutis.“ Za príčinu úmrtia je správne uvedená staroba, hoci vek je uvedený chybné, v skutočnosti mala niečo vyše sedemdesiatštyri rokov. Správu o jej úmrtí priniesli i bratislavské noviny Pressburger Zeitung (10. 3. 1826, č. 19, s. 221). V nich sa píše: „1. marca zomrela na svojom panstve Vieska v Trenčianskej stolici vo veku 79 rokov na starobu grófká Zuzana Beňovská, vdova po grófovi Móricaovi Augustovi von Beňovský, ktorý sa preslávil svojimi dobrodružstvami a osudmi. Mŕtve telo 4. marca previezli do rodinnej hrobky v Beckove.“

Predplatte si aj vy odborný časopis Matice slovenskej

Slovensko NÁRODNÉ SPEKTRUM

v rozšírenej verzii a v novej grafickej úprave na 80 stranách 2 x ročne prináša oveľa viac nových poznatkov z oblasti dejín Slovenska, ale aj literatúry, národopisu a ďalších spoločenských vied pútavé štúdiá, popularizačné články a materiály o udalostiach a osobnostiach, na ktoré médiá hlavného prúdu často zabúdajú

Ročné predplatné: 7 €

Predplatiť si ho môžete písomne alebo elektronicky na adrese: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

tel.: 043/3812826, alebo 0918 904 931

e-mail: periodika@matica.sk, <https://matica.sk/objednajte-si-slovensko-narodne-spektrum>

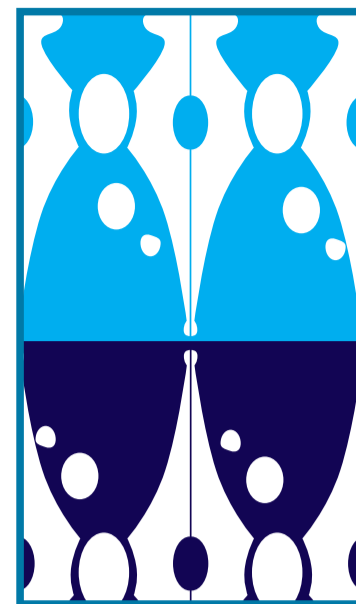
Meno: ..... Priezvisko: ..... Ulica: .....

Mesto: ..... PSČ: ..... Poznámka: .....

Predplatné môžete uhradiť na účet č. IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337, VS 8823022, poznámka: Meno a priezvisko

RODINA a ŠKOLA

4/2021

Časopis založený v roku 1885 pod pôvodným názvom Dom a škola. S prestávkami vychádzal až do roku 2019. Príloha Slovenských národných novín pre všetkých, ktorým záleží na dobrej výchove a vzdelávaní, pozitívnom myslení a pevnom hodnotovom svete.

Najväčšia reforma slovenského školstva?

V žiari reflektorov a kamier oznámil náš hlavný vizážista školstva ohromujúcu revolúciu v našom vzdelávacom systéme. Žiaľ, iba oznámil, lebo nikde nič konkrétne nenájdete... A čo sa to má vlastne v našom vzdelávacom priemysle udiať? Odborníkom je jasné, že náš minister asi nevie, čo je to reforma, čo má byť jej cieľom a aké nástroje na jej realizáciu treba použiť. Národ mlčí, lebo sluby sú najvýživnejším sústom doby. Politici ich súkajú ako z rozprávkovej knihy. A ľudia majú rozprávky radi.

Aktuálne 21. storočie nie je ešte ani v prvej štvrtine a my máme vizionára, ktorý vie viac ako celá odborná a najmä prognostická societa. Veľkohubé vyhlásenie bude asi o tom, že nevedomosť dáva slaboduchým a neznalým veľikánske krídla. Niektorí sociológovia hovoria, že slovenský národ je rád klamaný. Rád počúva, keď niekto aspoň hovorí o úspechu a chváli sa, že má recept. To sklamanie, keď zistíme, že vlastne nič tento človek nevie a nemá skutočne dobré riešenia, sa časom vytratí a už si ani nespomenieme, kto nás klamal.

Nájde sa novinár či politik, ktorý sa konečne verejne nášho školského Nostradama spýta na to, čo si vlastne predstavuje pod slovom reforma školstva? A bude dôsledne trvať na tom, že ho neuspokojia frázy, ale konkrétne kroky. Zdôrazňujeme, že sa treba pýtať verejne, najmä vo verejnoprávných médiách. Stalo sa totiž, že náš reformátor bráni diskusii o tom, čo sa chystá páchať. Už zlikvidoval šesť pedagogických časopisov, kde sa má vecne o reforme diskutovať s najlepšimi odborníkmi na školstvo. Nezvolal odbornú konferenciu, kde by reformu predstavil verejnosti, nekomunikuje s odbornými pedagogickými združeniami. Rodičia sú úplne na vedľajšej kofaji – nemajú reprezentatívnu strešnú organizáciu, ktorá by zastupovala v takejto diskusii ich názory. Odborový zväz pracovníkov školstva a vedy a jeho názory minister pregnantne ignoruje. Komoru učiteľov, Združenie samosprávnych škôl so svojimi kritickými názormi si nevšímá. V parlamente bolo pri prerokovávaní školských noviel zákonov skutočne len pár poslancov, ktorých táto téma viac nezaujima, ako zaujíma. Ministerstvo nemá spracované analýzy stavu školstva, dosah covidu na vzdelanosť, chýba akčný plán dlhodobého riešenia problémov, chýbajú konkrétne špecifikované kroky, programy a zmeny s konkrétnymi dátumami a so zodpovednými ľuďmi.

Reforma školstva – to nie je ako kúpiť lístok na električku, reforma má svoje štandardné procesy založené na vedeckých základoch a analýzach. Na takúto zložitú vec sa môže odhodlať iba skutočne skúsený odborník so silným tímom spolupracovníkov. Takých tento minister nemá a k odbornosti mu chýba ešte veľmi veľa.

Lubomír PAJTINKA

V centre pozornosti našej spoločnosti chýbajú výchova a vzdelávanie Slovensku chýbajú duchovní milionári

Minulé storočie bolo na svojom začiatku po prvej svetovej vojne nazvané storočím dieťaťa. To malo evokovať nádej, že nová generácia prinesie svetu viac lásky, dobra a porozumenia. Zanedlho vypukla druhá svetová vojna a pošliapala detské sny o mieri a láske. Povojnový súboj kapitalistov a socialistov priniesol novú vojnu – ideologickú, ktorá mala mnoho obetí, aj keď mnohí pri tom neležali v zákopoch, ale vo väzeniach.

Ako by sme mali pomenovať súčasné 21. storočie? Storočie sociálnych sietí a koronavírusu? Bude to konečne storočie zdravého rozumu? To by sme do centra pozornosti museli dať výchovu a vzdelávanie človeka. Zatiaľ je v centre iba klamanie a podvádzanie človeka s cieľom oškľbať ho a mať čo najväčší zisk. Deti sa stali nástrojom manipulácie, reklamy a ziskov. Deklarácia detských práv je v troskách. Treba oprášiť Chartu ľudských práv, Chartu dieťaťa, Chartu učiteľa a nanovo skoncipovať chartu človeka a ľudskosti. Covidová kríza nás na to vyzýva.

• MOTOROM SÚ PENIAZE

Motorom nášho života sa stali peniaze, všeludské a mravné hodnoty sú mnohým na smiech. Nechýbajú nám milionári a miliardári, ale chýbajú duchovne bohatí ľudia. Duchovná miliónárska špička.

Jeden z nedávnych výskumov ukázal, že nízko vzdelaní ľudia majú až o 19,5 percenta nižšiu pravdepodobnosť nájsť si prácu ako stredoškolsky vzdelaní. Oproti vysokoškolsky vzdelaným ich šance klesajú o ďalších 10,3 percenta, čo sa týka mužov, a žien o 14,5 percenta. S chudobou sa tiež najčastejšie spája zhoršený zdravotný stav, nezamestnanosť alebo kriminalita. Vo všeobecnosti platí, že vysokoškolsky vzdelaní zamestnanci dosahujú najvyššie platy, ale aj najkreatívnejšie riešenia. Až na menšie výnimky začína u nás platiť, že čím vyššie vzdelanie, tým vyšší plat. Vyšší plat súčasne znamená veľkú šancu na kvalitnejší, spokojnejší a plnohodnotnejší život. Tieto princípy platia nielen na Slovensku, ale predovšetkým vo vyspelých ekonomikách sveta.

• KVALITA ŠKOLSTVA

V súčasnom svete sa na vzdelanie pozeráme ako na niečo nevyhnutné pre rozvoj a úspech v znalostnej spoločnosti a v ekonomike. V zamestnaniach sa používajú stále novšie technológie, ktoré si vyžadujú kvalifikovanejších a vzdelanejších ľudí. Zvyšujú sa nároky aj zamestnávateľov na svojich zamestnancov. Vzdelanie nám spravidla dáva možnosť získať odbornú a zaujímavú prácu, ktorá jednoznačne prináša zlepšenie životnej úrovne človeka a aj jeho rodiny.

Mimoriadne vážnou témou slovenskej spoločnosti by mala byť kvalita školstva – od základného až po vysoké. Prejav

nekvality registrujeme nielen pri škandáloch známych politikov, ktorí získali vysokoškolské diplomy a tituly nečestným, teda podvodným spôsobom, ale kritickým je aj fakt, že do kvalitnejšieho zahraničia odchádzajú najtalentovanejší absolventi stredných škôl. Cesta za vzdelaním slovenských študentov pokračuje najmä v Českej republike, Rakúsku, Nemecku, vo Veľkej Británii, v USA, vo Francúzsku, v Taliansku atď. Len v Českej republike študovalo v roku 2020 z celkového počtu 248-tisíc vysokoškolákov 21-tisíc študentov zo Slovenska, čo tvorí osem a pol percenta študentov na českých vysokých školách. Značná časť absolventov vysokých škôl v zahraničí sa už do vlasti pracovať nikdy nevráti. Podľa štatistik OECD na vysokých školách v zahraničí študuje až sedemdesiat percent z celkového počtu slovenských vysokoškolákov, čo je absolútne najviac z celej Európskej únie a je to osemdesiatpercentá študentov. Podiel našich študentov, ktorí idú študovať na zahraničné vysoké školy napriek koronakríze permanentne rastie.

• ZÁSADNÉ ZMENY

Keď začiatkom deväťdesiatych rokov robila Európska únia prieskum, aké percento európskych študentov na amerických vysokých školách sa po skončení štúdia vráti späť do Európy, výsledok bol zdruvujúci – iba necelých dvadsaťpäť percent! Nesmieme zabúdať na to, že slabá kvalita absolventov vysokoškolského štúdia u nás sa obratom prejavuje na nízkej kvalite práce týchto ľudí v jednotlivých rezortoch a sférach, čo prináša celkovo zásadne nižšiu kvalitu riadenia a fungovania našej spoločnosti.

Samozrejme, žijeme v slobodnej spoločnosti – o tom, ako sa postavíme k škole, vzdelávaniu, rozhodujeme predovšetkým my sami. Je na každom človeku, či chce zažiť vo svojom živote úspech a súčasne mať aj vyšší štandard, alebo nie... Človek by neveril, ale všetko sa vlastne začína tým, či túžime po vedomostiach a múdrosti, alebo je nám to ľahostajné. Frajeri sú nakoniec vždy tí, ktorí veci chytia za ten správny koniec. Je čas na zásadné zmeny, ale v hmle okolo nás nevidno, kto dokáže s týmto všetkým pohnúť.

Text a foto: Lubomír PAJTINKA

Nedokonalosť a chyby v správaní dieťaťa musia rodičia jednoducho akceptovať Keď je dieťa čiernou ovcou rodiny

Zhovárala sa Mária ŠKULTÉTYOVÁ
Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Neraz sa stáva, že sa v rodine považuje jedno dieťa za vydarené a s druhým sú problémy. Učenie nezvláda a rodičia mu vyčítajú, že je iné ako ostatní, akoby do rodiny ani nepatriło. Neplní ich očakávania. Hovorí o jeho nedostatkoch a porovnávajú ho s úspešným súrodencom. Takisto sa správajú aj pred návštevou a známymi. Kým úspešné dieťa vychvaľujú, akú majú z neho radosť, akí sú naň pyšní, o druhom sa vyjadrujú, že sa zaň musia hanbiť. Dieťa to počuje a vníma to ako prejav nelásky, ako útok na svoju osobu, čo sa potom odráža aj v jeho správaní. Úspešné dieťa môže všetko. Môže chodiť s kamarátmi, dostane, čo chce, ale „čierna ovca“ musí stále sedieť doma nad knihami. A čo je horšie, rodičia si vôbec neuvedomujú, že takto dieťaťu škodia. Chybu robí aj učiteľ, ktorý žiaka zosmiešni, a ako už býva zvykom, najradšej pred celou triedou. Aj keď to zle nemyslí, problém iba prehľbuje. Ako tento problém vníma psychologička Lucia ROŠTEKOVÁ z Centra

Psychologička Lucia ROŠTEKOVÁ

pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Bánovciach nad Bebravou, nám prezradila v našom rozhovore.

• Pani psychologička, môže nesprávny postoj rodičov a okolia spôsobiť duševné poruchy takéhoto dieťaťa?

Ak používame termín čierna ovca, označujeme tak niekoho, kto nejakým spôsobom nepatrí do stáda, niečím sa odlišuje. Stádo samotné ho vníma odlišne. Človek je spoločenský tvor, má prirodzenú potrebu niekam patriť, mať uznanie od druhých. Ten, kto je z komunity taktito vylúčený, si podvedome hľadá inú spoločnosť, takú, kde je akceptovaný so všetkými svojimi odlišnosťami od pôvodného stáda, kde nachádza potvrdenie seba ako hodnotného človeka. K duševným poruchám môže dôjsť, ak takúto komunitu, v ktorej by bol prijatý, nenájde vôbec, alebo ak ju aj nájde, je sama osebe škodlivou, podporujúcou vzorce správania, ktoré vedú k duševným poruchám ako alkoholizmus, patologické hráčstvo a podobne.

• Ako dieťa vníma, keď mu dávajú najavo, že je iné, než by mohlo byť?

Postoj rodiča k dieťaťu má zásadný vplyv na vývin a správanie dieťaťa. Otázne je, nakoľko si rodič svoj postoj k dieťaťu uvedomuje. A ak si ho uvedomuje, ako s touto vedomosťou o svojom postoji k svojmu dieťaťu narába. Myslím si, že každý rodič má nejakú, niekedy neuvedomenú predstavu o svojom dieťati. Rodičia túžia byť na svoje deti hrdí a podľa toho sa ich snažia vychovávať, vplývať na ne, formovať ich. Ak rodičovské očakávania prevyšujú aktuálne schopnosti a osobnostné vlastnosti dieťaťa, rodič sa stretáva so sklamaním vlastných očakávaní. To sklamanie dieťa cíti. A mrzí ho to. Deti veľmi chcú byť také, aké ich chcú mať rodičia. Ak sa snažia a tá snaha nie je rodičom ocenená, viditeľná, dostatočná, dieťa je hlboko frustrované a vzniká v ňom konflikt – hnevá sa na seba, lebo je „nedostatočné“, aj na rodiča, lebo chce od neho niečo, čo nedokáže. Zároveň rodičovskú lásku potrebuje, takže svoj vnútorný hnev voči nemu potrebuje skrotiť. Vnútorné regulačné mechanizmy psychiky dieťaťa si s touto zložitou situáciou snažia poradiť. Ako to zvládne, závisí od mnohých ďalších faktorov, ale isté je, že dieťa sa potrebuje cítiť prijaté také, aké je – ak nie pri rodičovi, tak aspoň pri inej, pre neho dôležitej

osobe, ktorou môže byť starý rodič, strýko, učiteľka, kamarát, kamarátova mama...

• Aké najčastejšie chyby robia rodičia, ak majú doma tento problém?

- Ak je dieťa povahovo iné, inklinuje k iným záujmom, v škole sa mu z nejakého dôvodu nedarí tak, ako si to rodič predstavuje, rodič sa ho snaží priviesť k tomu, o čom si myslí, že bude preň najlepšie. Ak to nefunguje, rodič zostáva nervózný, nespokojný, hovorí dieťaťu, ako mu chce dobre, keď ho k niečomu núti. No a najväčšou chybou je, ak takúto „inakosť“, „nedokonalosť“ svojho dieťaťa rodičia neakceptujú, odmietajú ju a tvrdohlavo chcú dostať dieťa do istej línie, do ktorej ono nie je schopné zapadnúť. Dieťa potrebuje na svoj rozvoj cítiť bezpodmienečnú lásku rodiča – cítiť, že ho ľúbia aj s jeho nedokonalosťami, aj keď niečo vyviedlo, aj keď sa mu nedarí, aj keď je také či onaké. Z dieťaťa, ktoré nikdy nepocítilo, že je dost dobré na to, aby ho mal niekto rád, sa stáva buď výrazne konformný človek, ktorý sa nikdy nebude cítiť dostatočne kompetentne, alebo, naopak, rebel, ktorý sa nebude vedieť zaradiť do spoločnosti. Sú to dva extrémny, ani jeden nerobí človeka vnútorne spokojným, oba môžu byť sprevádzané úzkosťami alebo depresiami.

• Ako treba pristupovať k menej úspešným deťom?

Hľadaním toho, v čom úspešné sú alebo môžu byť. Aké dieťa považuje naša spoločnosť za úspešné? Cíti sa tak alebo mu to dávame najavo my ostatní? Za každým neúspechom sa niečo skrýva. Treba prísť na to, čo to môže byť. Deti nie sú neposlušné, nesprátné, drzé či školsky neúspešné len tak pre nič za nič. K tomu, aby sme na to prišli, je potrebné vypočuť si rodiča. Rodič býva presvedčený o svojej pravde, že chyba je v dieťati. Nie vždy rozumie tomu, že psycholog potrebuje viac času tráviť rozhovorom s rodičom než s dieťaťom. V rozhovore s rodičom rozoznáme – „urobte s ním niečo“. Treba oboznámiť rodiča s dôvodmi a vysvetleniami správania dieťaťa o tom, prečo a aký prístup ich dieťa potrebuje, aby sa mohlo zdravo rozvíjať a byť šťastné, a keď sme pri slove úspech, tak aj úspešné. Čím má dieťa menej rokov, tým väčší vplyv má rodič a blízke okolie a menší vplyv má napríklad psycholog. Ak sa teda v poradni stretne s takýmto rodinným prípadom, ťažisko práce je oriento-

vané na rodiča, a ak ide o školské problémy, je potrebná aj spolupráca učiteľa. No aj bez takejto spolupráce poskytuje podporu dieťaťu psycholog v spoločných terapeutických stretnutiach, poskytuje mu alternatívny spôsob reagovania a vnímania jeho osobnosti v protiklade s dospelými, u ktorých podporu, rešpekt a akceptáciu takého, aké je, nedostáva.

• Podme teraz k problémom v škole. Tam je čierna ovca hádam v každej triede. Čomu by sa mali učitelia vyhnúť?

V triednych kolektívoch sa bežne stáva, že niektorý spolužiak alebo spolužiačka nejakým spôsobom nezapadajú do kolektívu. Myslím si, že učitelia vo všeobecnosti vedia s týmto javom veľmi dobre narábať, no nie sú všemocní. Niekedy je „čiernou ovcou“ najhluchší chlapec, na ktorého sa časom zvezie aj to, čo neurobil, a niekedy zase to tichučké dievča v prvej lavici, ktoré sa nevie zapojiť do žiadnej kolektívnej aktivity.

Ak má triedny učiteľ pocit, že v kolektíve detí sú taktito vyhranení žiaci, ktorí majú problém zapadnúť, má viacero možností, ako sa pokúsiť zabrániť ostrakotaniu takéhoto žiaka zvyšným kolektívom. Mal by sa mať na pozore pri slovnom hodnotení jeho osoby alebo jeho práce. Určite sa treba vyhnúť zosmiešňujúcim poznámkam, poukazovaniu na jeho nedostatky, neustálemu poukazovaniu na neho, lebo tým vlastne vytvára z neho čiernu ovca – aj keď to učiteľ môže myslieť v dobrom – v tom zmysle, že ho tým chce vyprovokovať k vyššej snahe, motivácii. Môže to byť náročnejšie v prípade, že takýto žiak ani jemu „nesedí“, jednoducho mu nie je sympatický z akéhokoľvek dôvodu, veď všetci sme ľudia.

• Akým aktívnym spôsobom môže učiteľ zasiahnuť do atmosféry v triede?

Aby učiteľ situáciu v kolektíve zlepšil, môže nenápadne, v rámci vyučovacej hodiny vyzdvihnúť dobrú stránku takéhoto žiaka (poukázať na jeho aktuálnu dobrú náladu, usilovnosť v ten deň..., maličkosti, ktoré vedia človeku zlepšiť deň). Triednickú hodinu môže triedny učiteľ využiť na lepšie spoznanie sa žiakov. Deti spolu často chodia do jednej triedy, ale v rámci celého kolektívu sa nepoznajú z osobnejších stránok – aké jedlo či šport majú rady, čomu sa venujú vo voľnom čase, koľko majú súrodencov a ako s nimi vychádzajú. Sú to informácie, ktoré vedia deti veľmi zblížiť. Zrazu sa tá čudná Anička nezdá až taká čudná.

Ak sa učiteľ necíti kompetentne riešiť takúto situáciu alebo má pocit, že to presahuje jeho možnosti, má možnosť osloviť školského psychológa alebo zavolať psychológa z poradne. Psychológ si vypočuje učiteľa, dá deťom dotazníky na zistenie vzťahov v kolektíve, vypracuje si sociogram (grafické zobrazenie vzťahových väzieb vnútri kolektívu) a na základe toho potom pracuje s celým kolektívom. V prevažnej väčšine takýchto prípadov je takáto intervencia úspešná a vzťahy sa upravia, aj keď ideálnymi sa po niekoľkých stretnutiach určite nestanú. Triedny učiteľ je sprevádzaný pri spôsobe ďalšej práce, ako s kolektívom zachádzať, akým poznámkam na čiu adresu sa prípadne vyhnúť, koho vyzdvihovať a akým spôsobom a podobne.

• A čo deti, ako sa s tým majú vyrovnávať?

Deti sa učia postarať samy o seba postupne. Významným obdobím je puberta, keď nastáva aj názorové a postojové odlúčenie od primárnych autorít a hľadanie autorít „zvonku“ – vzory, ideály, ktoré ich oslovia, snažia sa ich v istých smeroch nasledovať, kopírovať. Ak sa cítia napodobňovaním ich správania, preberaním ich názorov a postojov úspešne, posilňuje ich to a formuje ich osobnosť aj sebavedomie a vylepšujú si tak vlastný obraz, ktorý im dovtedy bol „vštepovaný“ inými.

Pre každé takéto dieťa je to náročná životná skúsenosť. Musí hľadať oporu v ľuďoch, ktorí mu rozumujú, ktorí ho „berú“. Ak toto nenachádza u svojich rodičov, súrodencov či spolužiakov, môže to byť starý rodič, ujo, teta, učiteľka, kamarát. Ak takého nenachádza a situácia je pre neho náročná a ťažko zvládnuteľná, môže sa obrátiť na internetovú poradňu IPčko, Linku dôvery a podobné služby, kde je vždy k dispozícii niekto, kto má čas ho vypočuť, a poradiť ako ďalej. Tieto služby môže využiť kedykoľvek – cez deň, v noci, cez týždeň aj vikendy.

Sú školy, kde sú riaditelia a učitelia dosť často v ohni neúspechu. Ich žiaci sú slabo pripravení na život, používané výchovné a vzdelávacie metódy nezaberajú, riadenie školy hapruje, vzťahy sú na bode mrazu. Komunikácia s rodičmi je slabá, ekonomická situácia pred katastrofou. Jednoducho stav, ktorý sa v ringu označuje ako situácia „na uterák“.

Skúsení pedagógovia ako hasičská služba...

Priradené, toto je situácia, ktorú poznajú okrem Slovenska aj v iných krajinách, napríklad vo Fínsku či v Belgicku. Tam si však pomohli tak, že vytvorili systém pomoci pedagogicky či ekonomicky „krachujúcim“ školám. Škola, ktorá je evidentne v problémoch, môže sama požiadať o pomoc nezávislých skúsených odborníkov alebo sa pre príchod takýchto expertov rozhodne zriaďovať.

Podľa posledného rebríčka kvality škôl odborníci odhadli, že rozdiel medzi najlepšími a najslabšími je až trojnásobný. Inak povedané, najlepšie školy na Slovensku sú až trojnásobne lepšie ako tie s najslabšími výsledkami. To jednoducho evokuje otázku – ako je to možné a čo s tým budeme robiť? Deti na školách so slabými výsledkami sú jednoducho odsúdené na neúspech len preto, že sa narodili v regióne, kde je slabá škola... To je neprípustné. Školstvo vo svete nie je tou „pravou“ arénou trhového mechanizmu, školstvo nie je typická oblasť biznisu. Práve naopak, dobré a múdre krajiny sa snažia zabezpečiť kvalitné vzdelanie všetkým žiakom. V spomenutom Fínsku napríklad žiak nastupuje do školy vo svojom „rajóne“. Nepotrebuje žiadne chodenie za najlepšími školami. Filozofiou štátu totiž je, že všetky školy musia byť maximálne kvalitné. A preto je medzi kvalitou najlepších a „najhorších“ škôl minimálny rozdiel. A je to aj vďaka tomu, že ak sa zistí, že niektorá škola začína zaostávať, okamžite dostane odbornú pomoc na zvýšenie svojej kvality.

Na Slovensku máme veľa skúsených odborníkov, najmä tých, ktorí sú už „školskými vyslúžilcami“, teda dôchodcami, ktorí by radi ešte svoje vedomosti a skúsenosti dokázali odovzdať tým, ktorí to potrebujú. Dnes sa na nich systematicky zabúda. Bolo by dobré vytvoriť v jednotlivých krajinách kooperujúce tímy odborníkov, napojené napríklad na elokované pracoviská Metodicko-pedagogického centra, ktoré by boli „na telefón“, pripravené odborne zasiahnuť.

„Školskí vyslúžilci“ za spoluúčasti odborníkov z MPC či zriaďovateľa by dokázali iste v krátkom čase spracovať analýzu kľúčových problémov zaostávajúcej školy a pripraviť návrh systémových opatrení na riešenie stavu. Nemal by byť problém spracovať pravidlá fungovania takejto služby a zakomponovať jej prácu do novej stratégie školstva, ktorá sa práve pripravuje, a novej legislatívy. Na prospech všetkých – žiakov, rodičov, učiteľov, vedenia školy i úspechu celej spoločnosti na poli kvalitného vzdelávania a prípravy mladých ľudí na život.

(I p)

Dočka a jeho ciele

Michal Dočolomanský patrí do slovenskej klenotnice národných osobností, ktoré za sebou zanechali veľké duchovné bohatstvo, z ktorého budú čerpať aj budúce generácie. Bol šiestym z desiatich detí, jeho otec bol učiteľ, ktorý pôsobil v Rumunsku i Poľsku, kde sa v Nedidzi narodil Michal. Vyrastal však v Jure pri Bratislave. Tu pomáhal rodine vo vinohrade, ako sa na juranského detváka patrilo. Získal prvé poučenie o postupnosti cieľov. Keď sa totiž sťažoval, že nevláda, strýko mu odporučal, aby si opakovane hádzal pred seba čapicu a robil vinohrad vždy až po ňu. Následne si ju zasa hodil poriadny kus dopredu, a tak sa učil ísť postupne dopredu. Táto taktika sa mu zišla aj v živote. Najskôr sa vyučil za automechanika a až potom skúsil štúdium na Vysokej škole múzických umení. Následne ho prijali do Slovenského národného divadla, kde stvárnil desiatky nezabudnuteľných hereckých postáv. Hádam najkrajšou bola postava Jánošíka v muzikáli Na skle maľované. Nikdy by túto úlohu nebol dostal, ak by neovládal stratégiu dosahovania cieľov a svojich snov.

(Iupa)

Uverili sme, že za dvadsať rokov sa dostaneme na úroveň európskeho Západu

Sloboda nie je dovoliť si úplne všetko

František BALOHA

Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Keď sme sami, môžeme kritizovať kohokoľvek. V spoločnosti, chudobnejším alebo slabším kritické slová povieme aj nevyberavým spôsobom. Naopak, vládcov, ľudí majúcich moc nám ublížiť nekritizujeme, chyby im nevyčítame. Napriek tomu niektorí odvážlivci našli spôsob ako poukázať na nesprávne konanie ľudí uzurpujúcich si moc. Ich nezmyselné rozhodnutia preniesli do sveta zvierat a tak umožnili kritiku aj samotných kráľov. Takéto príbehy nazývame bájky. Mnohí kritizovaní páni bájky nevnímali, nechápali, že je to kritika smerujúca na ich činy, rozhodnutia. Platí to aj pre dnešnú dobu a vládnucu pseudoelitu.

Najznámejší bájkari boli Ezop, Krylov, La Fontain. Iste poznáte bájku o líške a hrozne. Keď nemohla dostať sladučké hrozno, začala hovoriť že je zlé a nezrelé. Alebo bájku o levovi a býkovi. Lev pozval býka na hostinu, no ten, keď prišiel pred levov dvor videl, že je tam kotol a pod ním oheň. Nevošiel do dvora, pretože si uvedomil, že lev nechce pohostiť jeho, ale sa chce pohostiť na ňom.

• BÁJKA O MLÁDEŽI

Tomu sa podobá aj bájka o vlkovi a ovciach. Hladní vlci ukradli jahniatko. Vodca vlkov ho nedovolil zožrať. Mal iný plán. Vrátili ho prevychované do košiara. Hlúpe jahniatko si myslelo že jeho matka je vlčica. Prehováralo ostatné jahniatka, aby zmenili pomery v košiari a išli za lepším životom k vlkom. Napokon odstránili plot, vyhnali strážnych psov, ospravedlňovali sa vlkom za príkoria, ktoré na nich páchali psy, keď si vlci chceli ukradnúť potravu (zabit ovcu). Myslíte, že ich čakala ružová budúcnosť tak ako to bolo jahniatkam – mládeži sľubované? Nie je to súčasná realita? Nie je to bájka aj o dnešku a dnešnej mládeži? O vlkoch a ovciach hovoril i Henry Kissinger, zástupca globálnej elity.

Mládež nevidí, že je v pozícii stáda oviec ktoré dobrovoľne vstupujú do panstva vlkov. Stále si myslí, že nik nebude obetovaný na zaplnenie žalúdka. Neskúsenú mládež sme nainfikovali smrteľným vírusom. Uzákonnili sme, že sloboda je nadovšetko. Rodič nesmie na malé deti zvýšiť hlas. Keď dieťa plače pod stromom, že sa chce šplhať, rodič stojí pred dilemou. Ak mu pomôže, vystaví ho možnému nebezpečenstvu, ak mu nepomôže, obvinia ho z týrania a obmedzovania detskej slobody a nepodpory jeho rozvoja. V obidvoch prípadoch rodičom hrozí odobratie dieťaťa a jeho odovzdanie do pestúnskej starostlivosti. Od malička musíme dieťa učiť panovačnosti, rozkazovačnosti a ono aj očakáva, že každý jeho vrtoch, výmysel bude splnený. Tak nám to nariaďujú slabomyseľné zákony. Zámerne. Dieťa nesmie byť v rodine zaťažované žiadnou prácou. Nesmie pomôcť pri umývaní riadu, zametať, vysávať, vyniesť smeti, ísť na nákup, ... – vraj je to zneužívanie detskej pracovnej sily. Pomoc rodine, rodičom v domácnosti, sa prirovnáva

mozoľnaté ruky, nevie sa brániť. Z mládencov sa stávajú mäkkýši, schopní okradnúť starcov. Aj to iba v skupine, kde sa chcú predviesť, čo všetko oni dokážu. Ukazujú svoju odvahu, smelosť, ak si dajú niečo na posmelenie. Najlepšie marihuánu, koks či inú ľahko dostupnú drogu. Brániť svoju vlasť? Načo? Pred kým? Veď svet patrí všetkým. Takto sa pripravujú vhodné podmienky pre prebratie územia – dedičstva po predkoch, dobyvateľmi. Etnikom, ktoré nechápe život, slobodu a demokraciu v takom zmysle, ako my.

• BUDÚCNOSŤ V OSAMELOSTI?

Vraj život v osamení je budúcnosť planéty. Mnohým, neaktívnym takýto svet postačuje, no ešte stále veľa mladých ľudí hľadá zábavu, rozptýlenie v spoločnosti (starcí dodávajú, že v pochybnosti). Chodia do diskoklubov, na žúrky. Hľadajú uspokojenie v drogách, ... Vandalizmus, graffiti je žiadúci, či nežiadúci jav? Keď žiaduci, prečo boli zahraniční mládenci, po „skráslení“ Karlovo mosta, z Čiech pokutovaní a vyhostení? Ak rov-

naký čin urobia domáci sprejeri, kde ich vyhostia? A polícii sa ich ani nepodari vypátrať. Prečo? Sú farby na túto činnosť lacné, dostupné každému? Určite si ich môže dovoliť kúpiť iba mládež majetnejšia, teda deti z bohatších rodín. Pri sprejovaní vraj zažívajú adrenalín. Chytia ich, nechytia? Naši „politici“ hľadajú možnosti ako ich aktivitu urobiť spoločensky prítlačlivou. Prečo? Čoho sa boja? A tak hľadajú voľné priestory ktoré „prepožičiavajú“ sprejerom. Tam sa vraj môžu realizovať. Postačuje to?

Budujeme diaľnice, ktoré slúžia ako pretekárske dráhy pre luxusné autá. Teda pre deti zbohatlíkov, ktorí si takto budujú svoje ego výnimočnosti. Nie je im známa myšlienka: „Vždyť sláva otců krásny šperk pro syny, však kdo chceš cten být, dobuď cti si sám“. A jej autor? Ten už dávno nie je verejnosti známy, dokonca je nežiadúci. Prečo? Pretože dáva do popredia morálku, čestnosť, pracovitost, úctu – v dnešnej dobe nám neznáme pojmy.

• UVERILI SME ROZPRÁVKAM...

Možno je mládeži známa odpoveď dalajlámu na otázku „Čo ho na ľudstve najviac prekvapuje?“

Odpoveď hodná východného mudrca znela: „Ludia. Pretože obetujú zdravie, aby zarobili peniaze, potom obetujú peniaze, aby znovu získali zdravie a potom sa tak znepokojujú budúcnosťou, že si neužívajú prítomnosť a tak nežijú ani v prítomnosti ani v budúcnosti. A žijú tak, ako by nikdy nemali zomrieť, a potom zomrú bez toho, aby predtým žili.“ Vidieť, že mládež si užíva život plným priehrštim. Aspoň takto je médiami vedená. K hedonickému spôsobu života.

Prosím, nehovorme to mládeži, pretože urazíme ich rozvíjajúcu sa osobnosť, nehovorme rodičom, že niečo je zlé, lebo sa urazia. Veď oni pracovali od svitu do mrku, zarabali ťažké peniaze pre to, aby ich potomkovia nemuseli žiť taký úbohy život ako žili oni a mali by sa živiť prácou. Veď k veľkým peniazom sa nedá prísť manuálnou či duševnou prácou, iba špekuláciami, podvodmi, úplatkami. Dnešný svet nám ponúka nepreberné možnosti realizovať sa, môžeme si vyberať. Ibaže nie každý má na to žalúdok.

Vo svojej podstate sme národ veriaci rozprávkam, bájkam. Uverili sme, že za dvadsať rokov sa dostaneme na úroveň „západu“. A kde sme? Zadĺžení po uši.

OSMIJANKOVE RADY

Prvá rada: Ako chodiť do školy

Do školy treba chodiť tak, že máme nohy položené dolným koncom na ceste. Nikdy nedvihame obe nohy naraz, lebo je to veľmi nepraktické. A, samozrejme, nekráčajme dozadu, lebo by sme prišli nazad domov.

Druhá rada: Ako počúvať učiteľa

Učiteľa počúvajte vždy len s dobre umytými ušami. Ak by boli uši neumyté, mohli by ste počuť všetko naopak. Potom by ste to aj vedeli naopak a do konca života by ste si mysleli, že Austrália je drahocenná rastlina a televízia je nebezpečná choroba.

Tretia rada: Ako si zabúdať veci

Niektoré veci si nikdy neslobodno zabudnúť doma. Najhoršie je, keď si žiak zabudne desiatu. Potom je cez vyučovanie podvyživený a nemôže dobre rásť, lebo mu škírka v bruchu. Tým vyrušuje ostatných spolužiakov vo vedeckom myslení. Ale niektoré veci si môžete zabudnúť. Nič sa nestane, ak si napríklad doma zabudnete živú žirafu alebo jedovatého hada.

Štvrtá rada. Ako písať do zošita

Do zošita sa snažime písať vždy len rukou. V zubocho pero nedržíme, lebo by sme ho mohli prehltnúť a mohli by sme dostať zápal slepého pera.

Piatá rada: Ako dostať samé jednotky

Samé jednotkydostaneme, ak nám ich pani učiteľka napíše na vysvedčenie. Preto je dobré nájsť si takú pani učiteľku, ktorá vie písať len samé jedničky. Hoci by bývala na konci sveta.

Krista BENDOVIÁ

Slová a sľuby našich politikov sa stávajú čoraz viac nedôveryhodnými

Dôležitá úloha slovenskej inteligencie

Text a foto: Ľubomír PAJTINKA

Intelektuáli majú právo, ale aj povinnosť myslieť na budúcnosť svojho národa i ľudstva. Nesmú sa báť ňou zaoberať, prognózovať ju a predstavovať si ju. Ich prvoradou úlohou je však porozumieť prítomnosti, musia ju vedieť racionálne analyzovať, pochopiť ju, vedieť definovať kľúčové momenty a pomenovať ich. To je cesta k projektovaniu perspektívy nášho sveta. Politici sú povinní budovať ten najlepší z možných svetov, intelektuáli ich majú dôsledne sledovať, upozorňovať a varovať pred vybočeniami z dobrej cesty.

Do značnej miery by mali politikov kontrolovať a nelútostne kritizovať za nečestné kroky a omyly. Mali by im jasne ukazovať, kde sa odkláňajú od dobrých a prospešných riešení.

• MÚDROSŤ POZNATKOV

Právom zdravého rozumu a ľudskej dôstojnosti žiadame svoj podiel na riadení svojich vecí, svojej obce, mesta, regiónu a štátu i svoj podiel na hlavných životných hodnotách. Inteligencia je schopnosť spájať rôzne veci, syntetizovať a rýchlo dospieť k výsledku či k vyriešeniu problému. Múdrosť je skôr naberanie vedomostí a životných skúseností. Múdry človek nemusí mať nevyhnutne vysoké IQ. Okrem toho platí, že čím toho viac vieme, tým toho viac nevieme. S každým novým poznatkom si uvedomujeme, koľko poznatkov ešte stále neovládame. Práve to nás posúva po kolajniciach k vyššej miere vedomostí.

Riadiť a usmerňovať náš svet treba vždy robiť len s čistými úmyslami a dobrým srdcom, s pokorou a rešpektom k rôznorodosti, bohatstvu a nekonečnej pestrosti života.

• ZATVÁRANIE OČÍ

V našich dejinách sme sa, žiaľ, už viackrát stretli s tým, že inteligencia podliezla latku náročnosti svojho poslania a svojich úloh. Inokedy si

zatvárala oči pred realitou alebo sa nechala „kúpiť“ za vidinu nejakého svojho zisku či výnimočnosti. To nie je šťastné, lebo každé sklamanie a neúspech našej krajiny je spojené so zlyhaním inteligencie. Každý nesprávny krok vo verejnom živote je spojený s otázkou, či naša inteligencia upozornila. Aj dnes má mimoriadnu silu slovo spisovateľa, herca, učiteľa, režiséra, kňaza, vedeckej autority. Zaujímavé je, že slovo politika značne pokleslo, stalo sa nedôveryhodným. Prečo? Lebo je málokedy úprimné, čestné, pravdivé a kultúrované. Silu majú vyjadrenia, ktoré hovoria ľuďa s vysokým mravným kreditom, slová, ktoré pomenovávajú veci pravými faktami a ktoré obsahujú otázky o zodpovednosti. Jazyk je základným nástrojom kultúry, ale aj pravdy, a nezabúdajme že i ľži.

Naša doba má vážne príznaky existenčnej krízy človeka, prežívame krízu identity. Človek stratil pocit zodpovednosti, často sa nedokáže orientovať v tom, čo je správne a čo nie. Ako má žiť? Čo je vlastne v živote dôležité. Zvyšujúce sa preteky v zbrojení, terorizmus, rast politického a ekonomického napätia, migranti, nové technológie nás zasiahli tak, že sa nedokážeme s nimi racionálne vyrovnáť. Najne-

bezpečnejšie sú však tie riziká, ktoré ešte nevidíme, ale len tušíme v hrubých obrysoch.

• BEZMOCNÁ INTELIGENCIA

Svojím spôsobom sú intelektuáli v istom smere bezmocní. Nemôžu zmeniť svet tak, ako to môžu urobiť politici. Ideálom je, aby boli medzi politikmi intelektuáli s vysokým mravným kreditom. Slovo intelektuálov osvetľuje, prebúdza, oslobodzujú. Slovo má svoju moc. Intelektuáli sa ho musia držať, osvojovať si ho, aby z neho urobili svoju prednosť.

Charakteristickou črtou ľudí s elitnými vedomosťami je, že mali vždy chuť a záujem učiť sa, vzdelávať sa. Zvyčajne mali aj dobrých motivátorov, učiteľov, rodičov, ktorí im pomáhali orientovať sa v spleti poznatkov, systemizovať ich a zaujímať sa o ďalšie. Ako vravieval Andrew Carnegie: „Nemá zmysel pomáhať tým ľuďom, ktorí nechcú pomôcť sami sebe. Nemožno tlačiť človeka na rebrík, keď sám nechce naň vystúpiť.“ Podmienkou úspechu je, že človek chce sám stúpať po priečkach nahor a tvoji učiteľia ti budú usilovne pomáhať.

Stavanie Stĺpov mieru pokračovalo v našom hlavnom meste

Nech vždy vládne mier

Text a foto: Viera UHERČÍKOVÁ

Stavanie Stĺpov mieru je aktivita medzi-národného významu. Súčasť Svetového mierového projektu s cieľom podporovať a zachovať pokoj, mier, myšlienky vzájomného porozumenia a tolerancie vo svete. Stĺp mieru je obelisk, rozostavaný po celom svete ako symbol mieru. Jeho cieľom je šírenie myšlienky Nech vždy vládne mier na zemi. Myšlienku Stavania Stĺpov mieru začal šíriť v roku 1955 prostredníctvom asociácie Prosa za svetový mier japonský básnik a spisovateľ M. Goi.

Koncom septembra sa konala na Základnej škole A. Dubčeka významná slávnosť pri príležitosti dvadsiateho piateho výročia Stavania Stĺpov mieru v Bratislave a okolí a pri príležitosti stého výročia narodenia Alexandra Dubčeka. Na slávnosti ocenili príhovor Kláry Hodničovej, dobrovoľnej mierovej aktivistky na Slovensku, ktorá všetkým priblížila význam Svetového mierového projektu Stavania Stĺpov mieru. V rámci projektu K. Hodničová sprostredkovala sto Stĺpov mieru pre Slovensko, z ktorých pätnásť venovala

Bratislave a jej okoliu. Keďže A. Dubček myšlienky pokoja, mieru, vzájomnej tolerancie celý život presadzoval a šíril, rozhodli sa organizátori venovať stĺpy práve jeho pamiatke. Slávnosť sa konala na Základnej škole A. Dubčeka, kde bol slávnostne osadený prvý stĺp mieru v Bratislave v roku 1996. Tešili sme sa z ich výrokov o mieri a ich umeleckých výkonov, čo ocenil o svojom príhovore aj MUDr. Pavol Dubček, syn A. Dubčeka. Dvadsaťosem novembra 1997 založili aj Mierovú lúku na Slavíne, venovanú pamiatke A. Dubčeka v deň nedožitých sedemdesiatich šiestich narodenín Zakladateľa boli Občianske združenie Zdravá spoločnosť v spolupráci s Hlavným mestom SR Bratislava, so Spoločnosťou A. Dubčeka, s Nadáciou Biela harmónia a so Spoločnosťou Prosa za svetový mier. Význam a poslanie Mierovej lúky zvyrazňuje pamätná tabuľa od akademického sochára Teodora Baníka, priateľa A. Dubčeka. Na podujatí si pripomenul aj nezabudnuteľnú Medzinárodnú mierovú slávnosť v roku 2001, na ktorej sa zúčastnila tiež japonská delegácia pod vedením pána Kyoshi Emi, dobrovoľného aktivistu mierových projektov v Japonsku.

Význam Mierovej lúky zvyrazňuje pamätná tabuľa Teodora Baníka, priateľa A. Dubčeka.

Úprimné a dojímavé vyznanie niekdajšej žiačky základnej školy pedagógovi

Oneskorený list môjmu dávnejmu učiteľovi

Vážení pán učiteľ, odvtedy, čo som Vás naposledy videla, ubehlo už pár rokov. Pred deviatimi rokmi, keď som posledný raz prekročila bránu základnej školy, som sama sebe dala sľub, že nikdy nezabudnem na všetky tie krásne zážitky, na spolužiakov, učiteľov, no najmä na Vás. Naozaj som nezabudla a dovoľujem si smelo vyhlásiť, že ani nikdy nezabudnem. Nevieť, či si ma jasne pamätáte, keďže ste počas svojej učiteľskej praxe učili a vychovávali veľké množstvo študentov vrátane mojich rodičov a neskôr aj mňa. Vždy ste sa svojich žiakov snažili čo najlepšie naučiť základy slovenského jazyka a literatúry, no najdôležitejšie pre Vás bolo to, aby sa z nás stali slušní ľudia, ktorí si svoj materinský jazyk, ľudia, ktorí sa budú vedieť správne vyjadrovať a viesť zmysluplnú konverzáciu, za čo Vám veľmi pekne ďakujem. Slovenský jazyk sa už v piatom ročníku stal mojim obľúbeným predmetom, a to vďaka Vám a vášmu nadšeniu a láske k slovenskému jazyku.

Vždy som obdivovala Vašu zapálenosť a potrebu čo najlepšie nám odovzdať všetky informácie. Najviac si Vás však vážim za to,

že ste nám žiakom nikdy nevyčítali, keď sme niečo nevedeli, neponižovali ste nás, ale, naopak, ste nám podali pomocnú ruku a boli ste ochotní ostať s nami po škole na doučovaní.

Ďakujem Vám, že ste k nám pristupovali ľudsky a s láskou, že ste pre nás boli vzorom – teda aspoň tým mojim určite. Ďakujem Vám za to, že ste vo mňa vždy verili a že ste ma videli ako partnera v procese učenia a zdieľania poznatkov. Sice ste boli mojim obľúbeným učiteľom,

no občas som bola na Vás aj nahneváná. Hnevávala som sa na Vás za to, že ste na mňa tlačili, aby som šla na olympiádu zo slovenčiny alebo na rečnícku súťaž. Veľmi som sa bála... Bála som sa neúspechu, výsmechu a sklamania zo seba samej. Vy ste vo mňa však verili, povzbudzovali ma a pomáhali mi prekonať strach, a hoci nie vždy sa mi podarilo vyhrať, zakaždým ste mi povedali, že ste na mňa pyšní, čo pre mňa znamenalo viac než akékoľvek víťazstvo. Pravdepodobne ste doteraz

netušili, že práve vďaka Vám som sa rozhodla študovať na vysokej škole učiteľstvo a raz by som sa chcela stať takou zanietou a obetavou učiteľkou, ako ste boli vy. Ste príkladom učiteľa, ktorý svoju prácu považuje za poslanie. Dúfam, že ako učiteľka aj ja raz inšpirujem

aspoň jedného žiaka k tomu, aby sa rozhodol stať učiteľom, presne tak ako ste inšpirovali vy mňa. Aj vďaka Vám som sa stala človekom, ktorým som dnes. Naučili ste ma viac než písať gramaticky správne a poznať literárne obdobia a diela. Naučili ste ma disciplínu, pokore a viere v samú seba. V dnešnej uponáhľanej dobe si nie vždy nájdeme čas na vyjadrenie úcty a vďaky, a veľakrát zabúdame na to, aký vplyv na nás mali naši učitelia. Niekedy sú to práve maličkosti, ktoré nám najviac utkvajú v pamäti, ako napríklad milý úsmev, kompliment či odpustenie detskej šarapaty. Aj za toto všetko Vám ďakujem.

Milý pán učiteľ, boli ste mojim mentorom a vzorom. Ďakujem Vám i všetkým učiteľom, ktorí majú svoju prácu radi, za to, aké ste silné osobnosti a profesionáli. Ako budúca učiteľka si čoraz viac uvedomujem, že učiteľské poslanie je jedno z tých najťažších. Učiteľ nemá byť len odborníkom, ale aj slušným a rozhladeným človekom. Jeho prácou totiž nie je vytvoriť niečo hmotné. Učiteľ pracuje so žiakmi, so živými bytosťami, ktoré majú city, snažia sa čo najlepšie im odovzdať poznatky potrebné pre život, no zároveň vychovávať z nich čestných ľudí. Pretože ako raz Albert Einstein povedal: „Žiak nie je nádoba, ktorú treba naplniť, ale fakľa, ktorú treba zapáliť.“ Milý pán učiteľ, ďakujem Vám za to, že ste ma zapálili.

**S vřucným pozdravom,
Vaša bývalá žiačka
Zuzana BRISUDOVÁ**

VYDAVATEĽSKÁ PRODUKCIA MATICE SLOVENSKEJ

Podporte aj vy národnú vydavateľskú produkciu, ktorá môže vychádzať len vďaka vašej pomoci.

Ceny sú v zľave pre členskú základňu Matice slovenskej.

Národné výročia 2022: stolový týždenný kalendár Matice slovenskej
Cena: 1,70 € (bežná cena 1,90 €)

Matica slovenská sa už od svojho vzniku v roku 1863 orientuje v rámci bohatej vydavateľskej, populárno-náučnej a osvetovej činnosti aj na vydávanie kalendárov. Túto tradíciu na matičnej pôde založil a na vysokú ideovo-esetickú úroveň postavil Daniel Gabriel Lichard. V kalendárovej tvorbe ako obľúbenom žánri ľudového vlasteneckého čítania aktuálne pokračuje aj súčasná Matica slovenská, vydávajúca stolový kalendár nazvaný Národné výročia 2022. Väčšina textovej časti kalendára, pozostávajúca celkovo z 52 historických a biografických článkov, je venovaná udalostiam, inštitúciám, a predovšetkým osobnostiam spätým so štúrovským

hnutím a s matičným životom. Dôraz sa kladie na výročia tých predstaviteľov štúrovskej generácie, pri ktorých si pripomínáme ich okružle dvojsté výročie narodenia (Ján Rotarides, Janko Kráľ, Ján Francisci, Peter Michal Bohúň, August Horislav Škultéty, Janko Kalinčiak, Ľudovít Jaroslav Šulek, Štefan Marko Daxner), u ďalších iné výročia (Mikuláš Dohnány, Andrej Sládkovič, Ľudovít Matej Šuhajda, Jakub Grajchman).

Národné výročia 2022: mesačný nástenný kalendár Matice slovenskej
Cena: 3,50 € (bežná cena 3,90 €)

Pendantom malého týždenného pracovného stolového kalendára Matice slovenskej (MS) nazvaného Národné výročia 2022 je rovnomenný

veľký reprezentačný mesačný nástenný kalendár. Jeho textovú časť, pripravenú spisovateľom Pavlom Pareničkom, tvorí podľa mesiacov dvanásť historických a biografických článkov venovaných výročiam významných osobností kultúrno-politického a umeleckého života, spätých väčšinou s matičným hnutím, ktorých výročia si pripomínáme v roku 2022 (január – 100. výročie slovenskej premiéry filmu Jánošík, február – 120. výročie narodenia výtvarníka Ľudovíta Fullu, marec – 160. výročie narodenia politika Emila Stodolu, apríl – 150. výročie úmrtia básnika a člena Výboru MS Andreja Sládkoviča, máj – 170. výročie narodenia architekta Blažeja Bullu, jún – 200. výročie narodenia politika a doživotného čestného podpredsedu MS Jána Francisciho, júl – 150. výročie narodenia kra-

janského pracovníka Matúša Jankolu, august – 100. výročie narodenia spisovateľa a predsedu MS Vladimíra Mináča, september – 70. výročie úmrtia politika a člena Výboru MS Vladimíra Clementisa, október – 80. výročie úmrtia spisovateľky Terézie Vansovej, november – 100. výročie narodenia politika a čestného člena MS Alexandra Dubčeka, december – 200. výročie narodenia politika a člena Výboru MS Štefana Marka Daxnera).

Národné kalendáre si môžete objednať nasledovne:
e-mailom: periodika@matica.sk, telefonicky alebo SMS na t. č.: 0918 904 931, alebo poštou na adrese: Matica slovenská, Ul. P. Mudroňa 1, 036 01 Martin.

Brewerova tlačiareň v Levoči nemala v svojom čase v Uhorsku konkurenciu

Svetlo sveta tu uzrel prvý slovenský kalendár

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

V 16. a 17. storočí existovala v Levoči slávna Brewerova knihtačiareň s takou kvalitnou tlačou a množstvom vydaných kníh, že v celom Uhorsku ťažko nachádzala konkurenciu. Iste k tomu prispela i vydavateľská filozofia, ktorá si aj na pozadí nástupu reformácie a následnej rekatolizácie uchovala lojalný prístup vydávania kníh pre všetky konfesie. Existovala približne stopäťnásť rokov a za ten čas vydala skoro tisíc knižných titulov, medzi ktorými sa zaskveli aj vrcholné diela Jana Amosa Komenského.

Sprievodkyňa Astrid Kostelniková s kópiou prebalu Orbis pictus Jana Amosa Komenského

Pamätne table na tom, že v tlačiarňi vyšli vrcholné diela Juraja Tranovského a Jana Amosa Komenského.

Úspešný nástup levočského knihtačiarstva začal Vavrinc Brewer, ktorý sa narodil v Levoči v roku 1590. V rodnom meste pracoval v knižárskej dielni o dvadsať rokov staršieho brata Bruna. Po bratovej smrti sa Vavrinc rozhodol spojiť knižkupectvo, knižárstvo a tlačiareň do jednej firmy. Po odchode Daniela Schultza do Košíc presťahoval knihtačiarstvu dielňu do jeho bývalej prevádzky na Kláštornej ulici neďaleko jezuitského kláštora. Po tom, čo rozšíril podnikanie aj o tlačiareň, pre objemné zariadenie musel officínu presťahovať do rodinného domu na námestí. Nákup zariadenia tlačiarne mu pomohli spolufinancovať svokrovia – otcovia jeho manželiek. Už vtedy pochopil, že na zvýšenie konkurencieschopnosti musí byť tlačiareň vybavená rôznymi typmi písma, iniciálami či typografickými výzdobami.

■ TYPOGRAFICKÉ NOVOTY

Vďaka majstrovi Konrádovi Krámerovi z Krakova doplnil vybavenie tlačiarne o holandskú antikvu, neskorogrécke typy písma a ďalšie zariadenie. A aby boli knihy zaujímavé, vyzdobili ich drevorezbovými a medrytinovými ilustráciami pri zachovaní čistej sadzby a tlače. Pochopili tiež, že je dôležité, aké knihy budú vydávať. Popri tolerantnom prístupe, ktorý umožňoval obsiahnuť všetky náboženské spoločnosti, rozhodujúci bol aj výber autorov. Niektorí autori sa so záujmom o vydanie kníh hlásili sami, iných, najmä pri všeobecne obľúbených tituloch, si vydavateľ vyhľadal sám. Takto sa Vavrinc rozhodol pre vydanie Medicínskych návrhov pre chorých od Christiana Chemnitzu, ktoré okrem tunajších Nemcov dobre poslúžili aj Slovákum. Vydal tiež knihu Jana Amosa Komenského Brána jazykov otvorená, dovtedy najväčšie dielo Učiteľa národov, ktoré malo vyše dvestodvadsať strán. Pre mimoriadny záujem vyšiel tiež evanjelický spevník Juraja Tranovského Cithara sanctorum.

■ ÚCTYHDNÁ PRODUKCIA

Počas štyridsaťročného pôsobenia tlačiarne Vavrinc Brewer patril medzi najlepšie v Uhorsku. Za ten čas v nej vytlačili 298 diel, z toho 154 latinských, 84 maďarských, 40 nemeckých, 18 v slovakizovanej češtine a 2 grécke diela. Aj keď sa historici v počte diel rozchádzajú, v každom prípade ide o úctyhodné tlače. Medzi významné patrí spomínaný spevník Juraja Tranovského, slovenský preklad Lutherovho Malého katechizmu, viacero diel Jana Amosa Komenského a ďalšie. Keďže Vavrinc bol milovníkom

antickej literatúry, vyšli i Ovidiove Tristium a Bucolica či Cicerove Epistolarum libri.

V roku 1640 tu vytlačili prvý slovenský kalendár. Vo svojej knihtačiarňi Vavrinc zamestnával viacerých tlačiarov, z ktorých mnohí si neskôr založili vlastné dielne. Napriek tomu, že pôsobil v období, keď mocnelo protireformčné úsilie panovníkov, cenzúra proti protestantským tlačiarňam bola ešte neúčinná. Vavrinc Brewer bol zároveň aj významným občanom Levoče a viackrát sa stal radným pánom aj zvoleným richtárom. Pravdepodobne sa zúčastnil aj na stretnutí s Janom Amosom Komenským v levočskej radnici pri jeho návrate zo Šarospataku do Lešna, ktoré exulant opísal v autobiografii O sobě (Odeon, 1987): „Mohol by som tiež vyrátať počty, ktoré mi preukázali mestské rady v slobodných mestách, ktorými som prechádzal, najmä v Prešove a Levoči, kde už bola moja pedagogická metóda zavedená do škôl, aby bolo zjavné, že som bol do Uhorska s ctou poslaný a s ešte väčšou ctou prepustený.“

Činnosť tlačiarne sa skonom Vavrinc Brewer v roku 1664 neskončila. Jeho nasledovníkom sa stal mladší syn z druhého manželstva Samuel.

■ ZBEHLÝ POKRAČOVATEĽ

Levočská knihtačiareň pod vedením Samuela Brewer dosiahla takú úroveň, že bola schopná konkurovať najlepším nemeckým a holandským tlačiarňam. Lojalný prístup k zákazníkum rôznych konfesii uplatňovala aj napriek silnejšej cenzúre. Zo začiatku Samuelovi pomáhal aj brat Ján, ktorý síce vyštudoval medicínu a pracoval ako lekár v Košiciach, ale ku knihtačiarstvu venoval aj lokálnej politike, bol ako otec tiež radným i richtárom Levoče. Po víťazstve protireformácie, keď v Levoči vyvstal problém s odovzdaním kostolov katolíkom, ho v konflikte medzi levočskými protestantmi a spišským prepoštom a kráľovským komisárom vyslali ako radného do Košíc za generálom Parisom Spankom. Spoliehal sa na to, že generál bol kedysi protestant, no nepochodil. Vrátil sa s Jóbovou zvesťou, že ak Levočania neodovzdajú katolíkom kostoly a kláštor, generál pošle do mesta vojsko.

■ SVET V OBRAZOCH

Aj za to, že sa Levočania postavili proti vrchnosti, dostali pokutu tisíc zlatých. Jedným z vrcholných diel, ktoré tlačiareň v tomto období vytlačila, bol Orbis sensualium pictus alebo Svet v obrazoch Jana Amosa Komenského

s drevorytní profesora levočského gymnázia Jonáša Bubenka. Vzácné sú aj preto, že zobrazili prácu v knihtačiarnej dielni a knižkupecký obchod. Popri latinsko-nemecko-maďarskom vydaní známy Komenského spis prvýkrát vydali aj v slovakizovanej češtine.

Za roky pôsobenia tlačiarne Samuela Brewer vydala 394 tlači v latinčine, nemčine, maďarčine, češtine i slovakizovanej češtine. Podobne ako otec vytlačil Samuel tiež diela niekoľkých antických autorov. Medzi významné tlače patrila útlá knižočka Martina Luthera Der kleine Catechismus, ktorá bola do roka 1914 najmenšou knihou vydanou na území Uhorska. Ďalej to boli diela Lewisa Baylyho, Jána Reggianiho, Daniela Sinapia Horčičku, Štefana Pilárika, Eliáša Ladivera, Tranovského Cithara sanctorum, mnohé diela Jana Amosa Komenského a ďalších. Rovnako ako u Vavrinc viacerí domáci i zahraniční tlačiar, ktorí boli zamestnancami tlačiarne, neskôr si zriadili vlastné officíny. Samuel Brewer zomrel

dvojice cenzorov – katolika a protestanta. Navyše v roku 1721 Karol III. vrátil právo cenzúry do rúk jezuitom. Systém preventívnej cenzúry zakázal tlačiť knihy, ktoré predtým nezískali povolenie. Trestom za porušenie bola konfiškácia kníh, zhabanie zariadenie tlačiarne a exkomunikácia veriacich. Napriek tomu tlačiareň ešte stihla vydať niektoré unikátne tituly: Matej Bel – Grammatica Latina a Institutiones linguae Germanicae či nové vydanie diel Komenského. Latinsko-maďarské vydanie Janva Lingvarum Reserata Aurea – Brána jazykov otvorená, štvorjazyčné Vestibulum i Orbis sensualium pictus.

Po roku 1730 už Brewerova tlačiareň vydávala iba kalendáre, posledné v roku 1739, keď stratila aj toto privilégium. Požiare v rokoch 1747 a 1754, ktoré postihli tlačiareň, boli už len povestnou poslednou kvapkou. Pod vedením Jána Brewera, ktorý zomrel v roku 1744, levočská tlačiareň vydala 106 tlači.

Nad hlavnou príčinou zániku Brewerovej tlačiarne sa v Knihe 97 – 98, Zbor-

Hotel Arkáda, kde kedysi stála Brewerova knihtačiareň, kde vyšli mnohé vzácné provotlače a na svoju dobu aj pokrokárske knihy.

v roku 1699 ako bohatý človek. V Levoči mal dva domy a viacero pozemkov v meste a okolí. Vyrušená daň z majetku bola pritom päťnásobne vyššia ako u jeho otca Vavrinc. Pravda, veľkú časť príjmov tvoril plat richtára. Po smrti viedla knihtačiareň jeho manželka Žofia, aby napokon žezlo prevzal syn Ján.

■ ZNIČUJÚCA CENZÚRA

Po smrti Samuela Brewer tlačiareň vydávala knihy pod rôznym označením. Od Typis Brewerianis či Sophia Breuerin až po Dediči Samuela Brewera. Pod uvedenými značkami vyšlo skoro osemdesiat tlači. V tomto období vyšli v Levoči tiež tri úvodné čísla prvých novin monarchie Pravdomluvný posol z Uhorska. V roku 1715, keď Ján úplne prevzal tlačiareň, už mala najlepšie roky za sebou. Podpísala sa na tom vrcholiaca rekatolizácia a s ňou súvisiaca cenzúra. Ešte v roku 1700 hlavný cenzor určil dohľad nad levočskou knihtačiarňou. Už vtedy rektor jezuitského gymnázia navrhol škrty v textoch, vynechanie celých pasáží či neuvedenie Martina Luthera v Knihe žalmov. Vrcholom bol úplný zákaz vydania slovenského prekladu Lutherovho Malého katechizmu.

Po Salmárskom mieri v roku 1711 cenzúru prevzali liberálnejšie župy a mestá. Vtedy na magistrát došlo udanie, podľa ktorého levočskí protestanti zo zahraničia dovážajú knihy urážajúce katolíkov a Brewerova tlačiareň ich rozširuje tlačou. Kontrola vytlačených kníh a rukopisov v tlačiarňi potvrdila, že obvinenia boli vykonštruované. Napriek tomu vrchnosť mestu nariadila, aby kontroloval prevádzku tlačiarne prostredníctvom

niku o problémoch a dejinách knižnej kultúry, ktorý v roku 2000 vydala Matica slovenská, zamýšľa Ilona Pavercsik (str. 142): „Známa levočská tlačiareň, ktorú preslávili tri generácie rodiny Brewerovcov, nezaujala kvôli finančným problémom. Už v 20. rokoch 18. storočia mala mnoho dôvodov sťažovať sa na prísnu cenzúru levočských jezuitov. Nové nariadenie o cenzúre z roku 1730 tlačiareň už skoro úplne ochromili, veď vôbec nemala panovnícky súhlas na tlačenie kníh. A platné privilégium levočskej tlačiarne vydávať kalendáre získala v roku 1740 (posledný rok platnosti) typografia košickej akadémie. Nakoniec prísne nariadenie o cenzúre z 18. storočia (1721, 1726 a 1730) a skutočné dodržiavanie týchto nariadení po roku 1730 znížili činnosť levočskej tlačiarne na minimum, čo za desať rokov zapríčinilo jej zánik.“

■ PAMÄTNÉ TABULE

Chýrečná levočská tlačiareň stávala na miestach, kde je v súčasnosti na Námestí Majstra Pavla v Levoči hotel Arkáda. Vo vstupnom vestibule ju pripomínajú dve tabule. Na jednej z nich sa uvádza, že v tlačiarňi u Brewera vyšiel v roku 1636 slávny slovenský kancionál Jura Tranovského Tranoscus. Na druhej tabuli je uvedené, že z Brewerovej tlačiarne v Levoči vyšlo v roku 1685 svetoznáme dielo Jana Amosa Komenského Orbis Pictus. V roku 1957 tabuľu venovali pedagógovia Učiteľovi národov pri 365. výročí jeho narodenia. Obie tabule premiestnil do vestibulu hotela v období po roku 1989, keď už bolo možné privatizovať domy na námestí...

GLOSA

Pamätáte sa na scénu z legendárnej opery Jánošík? Na toto zvolanie? „Vaša je moc, však právo nikdy!“ Ak nie, pripomeňme si osobnosť našej kultúry – slovenského hudobného skladateľa a pedagóga Jána CICKERA. Svojou hudobno-dramatickou tvorbou kľúčovým spôsobom zasiahol do histórie slovenskej opery. Deväť operných opusov Jána Cickera sa dočkalo šesťdesiatich uvedení nielen v slovenských divadlách, ale aj na významných zahraničných scénach (Česko, Nemecko, Rakúsko, Belgicko, Švédsko a iné), čím sa zaradil k najúspešnejším európskym operným skladateľom druhej polovice 20. storočia. Je nositeľom viacerých významných ocenení vrátane Herderovej ceny a Ceny UNESCO za hudbu.

Cikkerov odkaz

Hudba si Jána Cickera doslova podmanila už v jeho mladosti. Hral doma, na koncertoch, účinkoval v malých súboroch a vypomáhal i v kine v rodnej Banskej Bystrici so sprievodom k nemým filmom. Všetci si zvykli vidieť v ňom muzikanta. Keď mal päťnásť rokov, znepokojovala jeho matku otázka – čo po maturite. Rozhodla podľa synovho vrúcneho priania. Poslala ho na konzervatórium do Prahy. Náplňou Cikkerových dní sa stalo sústredené cvičenie a komponovanie, keďže sa slávnym profesorom v Prahe chcel predstaviť aj ako skladateľ.

Od jesene 1930 sa stal poslucháčom Štátneho konzervatória v Prahe. Zariadený bol do orgánovej triedy profesora Wiedermanna, na kompozíciu k Jaroslavovi Kříčkovi, na klavír k profesorku Ružene Kurzovej a na spev k profesorovi Kadeřábkovi. Slovenské zemské štipendium mu neskôr otvorilo cestu aj do Viedne k slávnemu dirigentovi Felixovi von Weingartnerovi. V tom čase mal tento dirigent sedemdesiat rokov a vzbudzoval úctu svojim umením i apoštolským zjavom. Jána Cickera prijal ako mimoriadneho poslucháča. V živote mladého skladateľa nastala premena, keď ho po slovanskej Prahe obklopil svet nemeckej kultúry. Mozart, Beethoven, Wagner, Richard Strauss. Jeho srdce si získal Franz Schubert, časom prichádzal na chuť Brahmsovi a Brucknerovi. Československé vyslanectvo zriadilo, aby Jánovi Cikkerovi bol v Štátnej knižnici umožnený prístup k originálom partitúr. Táto výsada poskytla mimoriadne zážitky a nečakané stretnutie s Arturom Toscaninim.

V roku 1937 starosvetskou pokojnou Viedňou začalo otriasť predvojnové násilie. Cikkerov pobyt sa tam skončil. Narukoval do Trenčína. Po dôstojníckej škole slúžil na hraniciach. Schyľovalo sa k vojne. Tá ho primála k napisaniu kantáty Cantus filiorum, trilógie symfonických básní O živote, Concertino pre klavír. Hnala ho túžba vyspovedať sa hudbou, oslobodiť sa hudbou, potreba vnútorne sa rozdať.

V roku 1951 – keď mal Ján Cikker štyridsať – stal sa profesorom kompozície na Vysokej škole múzických umení. Odvtedy vychovával budúcich skladateľov, odovzdával im svoje poznatky, skúsenosti a zveroval im odkaz veľkých učiteľov svojej hudobnej mladosti. Zmyslom jeho života však ostalo komponovanie. Zomrel 21. 12. 1989 v Bratislave.

Ivan BROŽÍK

Návrat k podstate valných zhromaždení Matice slovenskej

Staronové vedenie ustanovizne

Veronika GRZNÁROVÁ, Pavol MADURA – Foto: Ján SEMAN

Valné zhromaždenie Matice slovenskej nie sú len voľby. Má v sebe obrovské poslanstvo, ktoré nemožno odsunúť za chrby kandidátov do matičných orgánov. Tým poslanstvom je úplná prapodstata Matice slovenskej od jej vzniku v roku 1863. Bez valných zhromaždení niet slobodnej a demokratickej Matice slovenskej, tak ako ju založili naši predkovia. Štvrtý august 1863 bol slávnostným, prelomovým okamihom v národnom živote Slovákov a Sloveniek. A slávnostné okamihy by sme nemali degradovať. Nemali by sme svojim správaním znehodnocovať dielo prvých matičiarov. Ale ani tých, ktorí sa snažili o obnovenie valných zhromaždení. A to nielen po násilnom zavretí Matice v roku 1875, ale aj po takmer rovnakom scenári v roku 1954.

Nehovoriac o komunistickej normalizácii v sedemdesiatych rokoch. Matičné dejiny sú plné dôvodov, prečo by sme mali dať valným zhromaždeniam najvyššiu možnú úctu a slávu.

■ VOLEBNÁ KAMPAŇ

Buďme k sebe úprimní. Na predchádzajúcich valných zhromaždeniach to nevyzeralo veľmi reprezentatívne. Hádky, prekáračky, politické súboje... Človek by si myslel, že si volí poslancov do národnej rady. A aj keď Matica slovenská tu bola skôr ako Slovenská národná

rada a svojej demokratickej samosprávy sa nesmie nikdy vzdať, predseda len má navyše. Veď zvolil si predsedu sa dá aj dôstojne. Ba až vznešene. Hovorí o tom by vedel aj náš čestný predseda Pavol Országh Hviezdoslav, ktorý na oživotvorení valnom zhromaždení piateho augusta 1919 predniesol báseň K znovuoživeniu Matice slovenskej pred mnohotisícovým davom.

Delegáti na Valnom zhromaždení MS 9. októbra 2021 sa už nemali chuť hádať. Teda drvivá väčšina. A hoci sa pár matičiarom podarilo vyrobiť umelú mediálnu

kauzu o veľkom konflikte v matičnom hnutí len deň pred jeho konaním, priebeh to už neovplyvnilo. Vo vzduchu sa nešíril hnev ani koronavírus vďaka disciplinovanosti delegátov, za čo im patrí uznanie, ale cítiť bola radosť z toho, že sme deviateho októbra mohli vôbec byť v Liptovskom Mikuláši. Aj napriek varovaniam, pochybnostiam a neistote zo všetkých strán. Aspoň sčasti sme mohli pochopiť obrovské nadšenie našich predkov, ktorí sa po dlhých rokoch až desaťročiach mohli zúčastniť na valnom zhromaždení Matice slovenskej. A vážiť si,

Matičiarci z celého Slovenska sa zišli v počte takmer 400 delegátov v Liptovskom Mikuláši napriek pandemickým opatreniam.

že aj napriek pandemickým zákazom a obmedzeniam sme tú štvorročnú matičnú demokraciu predseda len mali načas a osobne.

■ SLÁVNOSTNÁ PODSTATA

Je osviežujúce vedieť, že sa matičiari prihlásili k slávnostnej podstate valných zhromaždení zo štvrtého augusta 1863. Ako? Svojím správaním. Aj keď jednodňový

„pandemický“ program Valného zhromaždenia MS nemohol byť taký rozsiahly ako predtým a nie každý mohol predniesť svoj príhovor, dalo nám to optimizmus. O ďalšie štyri roky, keď už konanie valného zhromaždenia nebude obmedzené žiadnymi pandémiami, si opäť spoomeňme na tých matičiarov, ktorým matičnú demokraciu zakazovali pod hrozbou trestov a väzení.

Uznesenie z Valného zhromaždenia Matice slovenskej, konaného 9. októbra 2021 v Liptovskom Mikuláši

VALNÉ ZHROMAŽDENIE MATICE SLOVENSKEJ:

1. VOLÍ ORGÁNY MATICE SLOVENSKEJ

Súčasťou uznesenia je priložená zápisnica z volieb VZ MS.

2. SCHVALUJE

Správu o činnosti Matice slovenskej v rokoch 2017 – 2021 (v prílohe).

Správu o činnosti Dozorného výboru Matice slovenskej od Valného zhromaždenia MS v roku 2017 a berie na vedomie Stanovisko Dozorného výboru Matice slovenskej k Správe o činnosti Matice slovenskej od Valného zhromaždenia MS v roku 2017 (v prílohe) – s vážnou výhradou.

3. UKLADÁ

Výboru MS, aby spracoval, prerokoval a schválil Konceptiu rozvoja členskej základne Matice slovenskej, ktorá sa zaoberá kvalitatívnym

i kvantitatívnym rozvojom Matice slovenskej.

Výboru MS a predsedovi MS rokovať so Slovenskou národnou knižnicou, s Ministerstvom kultúry a s ďalšími štátnymi orgánmi o možnosti „spoluspravovania“ a využitia zbierkových fondov a pracovísk, najmä prvej budovy MS, ktoré Matici slovenskej boli odňaté takzvaným knižničným zákonom z roka 2000. Valnému zhromaždeniu Výbor MS predloží osobitú správu o krokoch, ktoré boli v tejto veci za volebné obdobie podniknuté. Týmto sa rušia uznesenia VZ z roku 2017 číslo IV/5 a IV/6.

Výboru MS a predsedovi MS rokovať s Nadáciou Matice slovenskej o vysporiadaní majetkovo-právnych vzťahov vo veci Národného pokladu Slovenskej republiky s cieľom previesť všetky majetkové práva na Maticu slovenskú a ukončiť činnosť Nadácie Matice slovenskej.

Valnému zhromaždeniu Výbor MS predloží osobitú správu o krokoch, ktoré boli v tejto veci za volebné obdobie podniknuté. Týmto sa ruší uznesenie VZ z roka 2017 číslo IV/11.

Dozornému výboru MS, aby v lehote dvoch mesiacov pripravil,

prerokoval a schválil nový Rokovací poriadok Dozorného výboru MS, kde by per analogiam a primerane matičným podmienkam prebral ustanovenia Správneho poriadku č. 71/1967 Zb., jeho princípy a najmä zásady zákonnosti, súčinnosti, hospodárnosti, rýchlosti, účelnosti konania, materiálnej pravdy, informovanosti, spravodlivosti.

Vedeniu Matice slovenskej, aby sa vyjadrovalo k aktuálnym problémom, ktoré na slovenský národ doliehajú.

4. SPLNOMOCŇUJE

Výbor MS na zvolanie Snemu Matice slovenskej s cieľom schváliť zmeny Stanov a Programu Matice slovenskej podľa aktuálnej bezpečnostnej a epidemiologickej situácie v SR a finančnej situácie v MS, t. j. ak to nebude možné, tak ho nevolá.

Odsudzuje negatívnu predvolebnú kampaň a splnomocňuje Výbor

Matice slovenskej takto konajúcich vylúčiť z Matice slovenskej.

5. DEKLARUJE

Výklad Stanov Matice slovenskej v sporných prípadoch vykonáva výlučne Valné zhromaždenie Matice slovenskej alebo Snem Matice slovenskej.

6. BERIE NA VEDOMIE

Diskusné príspevky delegátov a hostí Valného zhromaždenia MS, ako aj všetky odovzdané návrhy a pripomienky.

Uznesenie spracovala návrhová komisia, ktorá na Valnom zhromaždení MS v Liptovskom Mikuláši pracovala v zložení: Viliam Komora (predseda), Pavol Madura, Libuša Klučková, Miroslav Holečko, Ján Brloš, Roman Michelko, Ján Klubušník, Zuzana Pavelcová, Marián Gešper.

Predseda MS Marián GEŠPER: Matičná činnosť neustrnie Dobrovoľne sa nevzdáme dedičstva predkov

Slová predsedu MS Mariána GEŠPERA po VZ MS

Drahé matičiarky, vážení matičiari, ctené matičné sestry a bratia.

Nesmierne si vážim vašu podporu, ktorú ste mi preukázali na Valnom zhromaždení MS v Liptovskom Mikuláši 9. októbra 2021. Zároveň si vážim a ďakujem za aktívnu účasť a angažovanosť na VZ MS každému jednému matičnému delegátovi a delegátke bez ohľadu na to, pre ktorého kandidáta sa v priamej a tajnej voľbe slobodne rozhodli. Konanie Valného zhromaždenia MS je vždy historicky významné pre demokratický život našej najstaršej národnej, kultúrnej a vedeckej ustanovizne.

Zápas o udržanie a ďalší rozvoj, ako aj zachovanie dôstojnosti a úcty Matice slovenskej v spoločnosti pokračuje. Ubezpečujem vás, že Ministerstvo kultúry SR budeme naďalej profesionálne presviedčať o dôležitosti navýšenia štátnej dotácie pre MS o finančnú položku na priame financovanie podujatí a aktivít miestnych odborov MS. V súčasnosti je štátna dotácia pre MS predovšetkým prevádzková a financovanie regionálnej kultúry MS priamo z nej nie je možné.

Znovu budeme štátnym predstaviteľom opakovať, že na rozvoj činnosti miestnych odborov je potrebná prítomnosť profesionálneho regionálneho pracoviska MS, teda Domu MS, bez ktorého miestne odbory a matičná kultúra upadajú. A že tie sú často jediným zdrojom slovenskej kultúry pre Slovákov na národnostne zmiešaných územiach. To sú dva základné body, na ktorých trváme a bez ktorých o kvalitnom rozvoji matičnej a národnej kultúry v regiónoch nemôžeme ani hovoriť.

Matica slovenská je okrem toho aj vedecká, vydavateľsko-informačná a národno-osvetová ustanovizne, čo sú rovnako jej tradičné, historické a zákonné úlohy. Financovanie tejto činnosti je takisto náročné. Napriek tomu sa nesmieme dopustiť zrady celožitného úsilia a obety našich predchodcov od roka 1863, ktorí tieto piliere Matice slovenskej založili, vybudovali a starali sa o ne. Nemôžeme sa dobrovoľne vzdať dedičstva našich predkov, ktorých pre ich matičné a národné presvedčenie neraz väznili a mučili neprajný režim. Veď bez matičnej vedy nemô-

žeme osvetľovať význam Matice slovenskej, jej miestnych, vedeckých a umeleckých odborov či matičných osobností v zlomových udalostiach dejín slovenského národa. Bez aktívnych vzťahov s našimi krajanmi a so sesterskými Maticami slovenskými v zahraničí len ťažko podporíme

PRÍHOVOR

národnú hrdosť slovenských menšín a diaspór v cudzom prostredí. A toto všetko by bola márna snaha bez kvalitnej literárnej a žurnalistickej činnosti, ktorá bola v Matici slovenskej prítomná od jej vzniku.

Vážené matičiarky a matičiari. Dovoľte mi vyzdvihnúť vašu matičnú jednotu, vytrvalosť a oddanosť posvätnéj matičnej myšlienke. Pre každého, kto to s Maticou slovenskou myslí vážne, to nie je fráza. Mnohí z vás si pamätáte degradáciu našej ustanovizne v socialistickej dobe v päťdesiatych rokoch 20. storočia, keď ste si nemohli slobodne voľiť predsedu MS, ale vymenovaný bol politicky a ideologicky ministrom kultúry. A veľa z vás bolo

Druhýkrát zvolený predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER sa prihovára delegátom valného zhromaždenia 2021.

prí čiastočnej, hoci krátkej obnove jej spolkového a demokratického charakteru počas obrodného procesu v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Väčšina matičiarov má ešte v živej pamäti revolúciu 1989, po ktorej sa konečne mohli opäť konať Valné zhromaždenia MS v roku 1990. Nielen päťdesiate roky, ale aj normalizácia je pre nás obrovským červeným výkričníkom, že matičnú demokraciu, matičné hnutie, ale aj slobodný vedecký výskum si musíme chrániť zo všetkých síl. História nás naučila, že každé naše uhnutie z cesty sa Matici slovenskej vypomstilo.

Nasledujúce štyri roky budeme ešte húževnatejšie pripravovať kultúrne, vedecké, osvetové a vydavateľské aktivity. Matičná činnosť nesmie ustnúť. Slovenský národ vo vlasti i v zahraničí dnes potrebuje Maticu slovenskú ako soľ a Matica slovenská potrebuje svoj národ o to viac. Buďme súdržní, neklesajme na duchu a spoločnými silami v matičnej jednote ochraňujme dedičstvo našich predkov, ktorí nám dali do vienka i opatery našu vzácnu a milú Maticu slovenskú.

S úctou a matičným pozdravom JUDr. Marián GEŠPER, predseda MS

Normálny občan žasne, čo všetko je na Slovensku možné Neprijímajme rozumy lievikom propagandy

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív J. P.

Miestny odbor Matice slovenskej v Nitre oslávil 6. októbra 2020 sté výročie založenia. Vinou nepriaznivej pandemickej situácie sa oslavy uskutočnili až 10. novembra tohto roka odhalením pamätnej tabule pred budovou Domu MS v Nitre. Pri tejto príležitosti sme sa porozprávali s predsedom MO MS v Nitre MUDr. Jánom PETRUŠKOM, PhD.

• Aké sú najdôležitejšie medzníky matičného života a diania v meste pod Zoborom?

Je ťažké vtesnať sto rokov činnosti do pár riadkov. Ale pokúsím sa. V Nitre založili matičný odbor 6. októbra 1920. Mesto bolo v tom čase pod silným maďarským vplyvom. Pôsobila tu Femka – tzv. Hornouhorský vzdelávací spolok, ktorého poslaním bolo presadzovať národnostnú asimilačnú politiku voči slovenskému obyvateľstvu na základe ideológie jednotného maďarského národa. Aj napriek tomu sa našli vlastenci, ktorí sa odvážili založiť MO MS. Bol to riaditeľ Československého reálneho gymnázia Tomáša Červeňa Jozef Rozim. Matičiari účinne spolupracovali so školami a pričínili sa o zakladanie slovenských škôl v pomadžarských obciach, pomáhali pri zakladaní slovenských verejných knižníc a pri doplnení ich knižničných fondov. Po skončení maďarizácie nastúpila politika neexistujúceho československého národa. Aj tu sa prejavili matičiari ako nezlomní bojovníci za čistú slovenčinu na čele s prof. Jánom Damborským, významným jazykovedcom a autorom Slovenskej gramatiky. Matičiari pomáhali zakladať divadelné súbory, spevokoly, folklórne súbory. Po nástupe totalitného režimu matičné aktivity vládna moc utlmovala a v roku 1954 spolkovú činnosť MS zrušila. MO MS v Nitre opäť oživilo 28. apríla 1968. Predsedom sa stal Ján Kamil Beňadik a tajomníkom František Hafala. Devätnásteho mája 1968 sa konalo v hale PKO valné zhromaždenie s tisícristo účastníkmi. Členská základňa mala vtedy v Nitre dvetisíc členov. Po 21. auguste 1968 sa činnosť MO opäť zastavila. Po takmer dvadsiatich dvoch rokoch oživujúce valné zhromaždenie MO bolo 29. apríla

1990 s účasťou asi osemsto Slovákov. V roku 1993 bol zvolený za predsedu MO MUDr. Ján Petruška. Vďaka ústretovosti primátora Silvestra Štefanku matičný odbor získal do symbolického prenájmu bývalú budovu kina na Čermáni pre plánovaný Dom MS. Budova však bola v katastrofálnom stave, opustená, v zime sa tam nekúrilo. Kúrenie popraskalo a parkety vytvorili Vysoké Tatry. Matičiari sa dali do neľahkej práce. Nemôžeme nespome-

NA SLOVIČKO

núť sponzorský dar stodvadsaťtisíc slovenských korún od generálneho riaditeľa Pozemných stavieb Ing. Františka Kuklu. Úsilím členov výboru sa podarilo budovu zreštaurovať a v roku 1995 bola slávnostne otvorená za bohatej účasti nitrianskej verejnosti. Dom MS sa stal magnetom pre široké okolie. Vytvoril sa tam priestor nielen pre matičné, ale aj občianske aktivity. Využívajú ho školy, spolky filatelistov, šachistov. Konajú sa tu matičné plesy, ale i rôzne iné zábavné a kultúrne podujatia, ako sú výstavy, ochutnávky vín, zábavy pre osamelých, folklórne vystúpenia atď. Dnes tam mladí umelci nacvičujú divadlo a tu predstavenia aj inscenujú.

• Pred vchodom do Domu MS ste slávnostne odhalili pamätnú tabuľu pripomínajúcu túto významnú udalosť. Ako ste získali financie na jej vytvorenie a inštaláciu?

Bohužiaľ, na primeranú oslavu storočnice založenia MO sa chystáme vyše roka, ale spoločenská a epidemiologická situácia nie je nám priaznivo naklonená. Plánovali sme slávnostné zasadnutie a ešte stále veríme, že ho uskutočnime aj s pozvaním všetkých našich priaznivcov a sponzorov, bez ktorých by sme

Predseda Miestneho odboru MS v Nitre Ján PETRUŠKA

v dnešných časoch mohli uskutočniť možno iba polovicu z plánovaných podujatí. A, samozrejme, chceme aj vyznamenať tých, ktorí sa najviac zaslúžili o to, aby MO MS mohol fungovať. Rozhodli sme sa odhaliť aspoň pamätnú tabuľu. Pôvodný zámer bol umiestniť ju na budove Gymnázia sv. Jozefa Kalazanského, kde pôsobil zakladateľ a prvý predseda MO MS v Nitre, ale nestretli sme sa s pochopením terajšieho provinciála rehole piaristov, ktorý to nedovolil. Budova totiž opäť patrí reholi piaristov. Peniaze sme dostali ako grant od VÚC Nitra, za čo im patrí naše srdečné poďakovanie.

• Čo z vašich aktivít by ste vyzdvihli?

Máme bohatú činnosť. Usilujeme sa budovať v ľuďoch pocit

spolupatričnosti, vlastenectva a hrdosti na to, že sme Slováci. Pripomíname si dôležité výročia a udalosti buď prednáškami, alebo seminármi. Zúčastňujeme sa na celoslovenských akciách usporiadaných ústredím MS, ako bolo odhalenie busty L. Štúra v Štúrove, púť na Bradlo, usporiadali sme aj sériu prednášok k významným postavám Nitry, pamätihodnostiam a významným archeologickým náleziskám. Každý rok organizujeme Vátru zvrchovanosti, ktorá bola tradične na Zobore, neskôr pri Dražovskom kostolíku. Tohto roku nám Urbársky spolok v Dražovciach nedovolil usporiadať vátru v ich katastri. Urobili sme ju pri matičnom dome a vátra bola len na filmovom páse, ale aj tak za hojnej účasti, a o dobrú atmosféru sa postarali speváci a hudobníci z Janíkoviec. Každý rok tiež pripravíme Matičný ples, ktorý sa teší veľkej obľube a je to jediný, aj keď slabý zdroj príjmov pre náš MO. Oslavy sv. Cyrila a Metoda boli donedávna záležitosťou MO. Teraz len pomáhame biskupskému úradu a kultúrnemu oddeleniu MÚ v Nitre, ktorí sú hlavnými organizátormi. Organizujeme stolnotenisové turnaje a futbalové turnaje, aby sme do Matice prilákali aj mladých ľudí. Tie sú srdcovkou Mgr. Ľuboša Kleštincea...

• Útoky na najstaršiu celonárodnú ustanovu Slovákov z liberálnych médií a niektorých členov vládnej koalície neustávajú. Ako ich vnímate?

Každý normálny občan žasne, čo je všetko možné v Slovenskej republike. Naši bojovníci za práva Slovákov a všetci tí, čo obetovali aj životy, aby sme mohli žiť v samostatnom a svojbytnom slovenskom štáte, sa musia v hrobe obracať. Bohužiaľ, médiá neplnia svoju funkciu a sú zapredané liberálnej propagande. Je len pár periódik, ktoré môže človek čítať bez toho, aby sa necítil ako hlu-páček, ktorému nalievajú rozum do hlavy cez lievik. Treba je voliť takých ľudí a také strany, ktoré sú proslovensky orientované a ktorým leží osud Slovenska a Slovákov na srdci nielen pred voľbami, ale aj vtedy, keď sú pri kormidle a riadia túto republiku.

MATIČNÉ DEPEŠE

TRENČÍN EHK 2026

Európske hlavné mesto kultúry je jeden z najuznávanejších projektov Európskej únie. V závere minulého týždňa jedenásťčlenný medzinárodný tím porotcov spomedzi troch slovenských finalistov (Žilina, Nitra, Trenčín) vyhodnotil ako najperspektívnejší zámer mladého tímu trenčianskych kreatívov a udelil tomuto mestu titul EHK 2026 ako druhému mestu na Slovensku po Košiciach, ktoré túto poctu získali v roku 2013. Kto sa pohybuje v oblasti kultúry alebo v nej pracuje, vie, aké možnosti a príležitosti tento titul priniesol metropole východu, ktorá dodnes aktívne využíva jeho potenciál. Trenčín, ktorý je titulom spojený s fínskou Oulu, získa touto výraznou imidžovou aj finančnou injekciou do vybudovania zázemia a praktickej premeny súťažného projektu Bid-Book štyridsať miliónov eur, čo v najbližšej budúcnosti štyroch realizačných rokoch aj v ďalšej budúcnosti určite prinesie nielen kontinentálne zviditeľnenie, podporu cestovného ruchu a zmenu postoja miestnych štruktúr ku kultúre, ale ovplyvní aj celkový sociálny a ekonomický aspekt rozvoja mesta a regiónu.

OMŠA ZA MAJSTRA DUSÍKA

Málokto slovenský umelec natoľko vo svojej tvorbe akcentoval príklon k biblickým témam ako grafik, ilustrátor, spisovateľ, akademický maliar Stanislav Dusík, ktorý prežil väčšinu tvorivého života v Taliansku, kde pred dvoma rokmi práve na sviatok svätého Mikuláša odišiel vo Florencii do večnosti. Na jeho pamiatku na podnet OU Cyrilometodiada sa 6. decembra v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave-Krasňanoch uskutočnila pietna spomienka bez účasti verejnosti, na ktorej svätú omšu za zosnulého umelca odslúžil don Jozef Slivoň, SBD, rektor katedrály.

MATIČNÝ ZÁRMUTOK

Uplynulé dni priniesli do Matice slovenskej nemalo zármutku. Zväčšilo ho aj úmrtie významného slovenského akademického sochára Stanislava Mikuša, rodáka z Handlovej (1953), ktorý na sklonku svojho plodného umeleckého života pôsobil ako predseda Dozorného výboru Výtvarného odboru MS. Umelec skončil po krátkej, ťažkej chorobe 7. decembra 2021. Stanislav Mikuš bol známy aktívnou účasťou na aktivitách Matice slovenskej v čase emancipačných úsilí a vzniku Slovenskej republiky ako autor pomníkových diel k cyrilo-metodskému odkazu (Prievidza, Jacovce), ako aj pozoruhodných portrétov národných dejateľov A. Bernoláka, Š. Moysesu, J. Palárika, K. Kuzmányho, L. Holubyho, F. R. Osvalda. Aktívne prispieval aj k náročnej pamiatkovej obnove pamätníkov protifašistického odboja (Krpáčovo, pamätná tabuľa V. Žingora v Martine). Rovnako nezanedbateľný je jeho tvorivý prínos vo vzťahu k sakrálnym témam, cyrilo-metodskej tradícii a sochárskych kreácií pri tvorbe životného prostredia Petržalky.

Pripravuje Emil SEMANCO

Versaillský mierový systém – jeho príčiny, následky a vplyv na súčasnosť O Trianonskej zmluve z právnej roviny

Radoslav ŽGRADA – Foto: archív autora

Trianonská mierová zmluva je jednou z najproblematickejších zmlúv Versaillského mierového systému. Počas vyše sto rokov svojej platnosti vyvolala rôzne emócie na oboch stranách Dunaja. Na jednej strane hrdosť na vlastný štát, na druhej strane sklamanie až rozčarovanie z rozpadu monarchie.

Skúmať príčiny i následky Versaillského mierového systému z pohľadov, ktoré doteraz pri konfrontácii názorov s maďarskými kolegami si vytýčila medzinárodná konferencia. Zorganizovala ju 14. a 15. októbra Katedra dejín štátu a práva Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach v spolupráci s Maticou slovenskou a pod záštitou APVV. Bola to prvá spoločná medzinárodná konferencia organizovaná v takomto formáte. Vzhľadom na nepriaznivú pandemickej situáciu sa musela uskutočniť online formou. Trianonskú zmluvu doteraz detailne neanalyzovali a komplexne neskúmali právní vedci, preto sa na konferencii zúčastnili najmä právní historici, romanisti a pozitívni právníci, ktorí dokument skúmali vo verejnoprávných súvislostiach, nezanedbávajú však ani nevyhnutné súkromnoprávne aspekty. Maticu slovenskú ako spoluorgani-

zátoru reprezentoval predseda MS Marián Gešper s príspevkom Matica slovenská v kontexte štátoprávneho vývoja slovenského národa a docent Pavol Parenička zo Slovenského literárneho ústavu MS, ktorý na konferencii prezentoval svoju monografiu Slovensko-maďarské storočie 1918/1920 – 2018/2020 v historických, historiografických, biografických a bibliografických poznámkach vydanú Maticou slovenskou. Monografia načrtáva spoločnú slovensko-maďarskú koexistenciu od najstarších čias cez existenciu stredovekého a novovekého Uhorského kráľovstva až do osudového roka 1918. Hlavný záber venuje zložitým témam, ku ktorým patria pohnuté roky 1918 až 1920, 1938 až 1939, 1945, ale aj rok 1968. Detailne približuje dejiny slovensko-maďarských vzťahov od vzniku Československej republiky po súčasnosť, keď aktuálne sú Slovenská republika a Maďarsko partnerskými krajinami v rámci Vyšehradskej štvorky, NATO a Európskej únie. Čitateľ sa zoznámí so slovenským pohľadom na problematiku tohto spolunažívania dvoch národov – maďarskej menšiny na Slovensku

Slováci, maďarski aj poľski odborníci na póde Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach analyzovali Trianonskú zmluvu z hľadiska medzinárodného práva.

a takmer zaniknutej vetvy slovenského národa v Maďarsku.

Na tomto odbornom fóre vystúpili odborníci z oboch brehov Dunaja a dvaja aj z Poľska s neutrálnym pohla-

dom na danú problematiku. Účastníci svoje príspevky prezentovali vo viacerých jazykoch – v slovenčine, maďarčine, poľštine a angličtine. Výsledkom konferencie je aj vydanie zborníka.

OČAMI MATIČIARA

Pred čosi vyše desiatimi rokmi sa vo Valči ozývali ponosy na nedostatočný kultúrno-spoločenský život. Bolo to na pováženie, veď obec dovtedy bola známa niekoľkými ľudovými kapelami, dychovou hudbou, tanečnými zábavami a najmä ochotníckym divadlom. Aj matičný odbor, ktorý v predchádzajúcich rokoch zvykol zabezpečovať najmä zájazdy na známe historické miesta, takmer desaťročné stagnoval. Sformovali sme preto prípravný výbor z občanov ochotných venovať sa oživeniu matičného diania.

Valčianska reminiscencia

Začiatkom roka 2011 osobnou návštevou vytypovaných občanov získali sme dostatočný počet členov a 10. apríla sme uskutočnili ustanovujúce VZ za účasti tridsiatich troch členov, ktorí za predsedu zvolili J. Lučana, tajomníčkou sa stala A. Falátová, pokladníčkou V. Dikošová, kontrolorkou Eva Koppová a členom výboru I. Švec. Hlavným cieľom nového výboru bolo zdokumentovať významných rodákov a osobnosti obce s pripomenutím ich výročí. A rovnako zaevidovať významné domy – olejkárske a remeselné tradície v obci. Ďalším predsavzatím bolo založenie speváckeho súboru. Poznali sme ženy z kostolného spevokolu. Z nich sa nám podarilo zabezpečiť dostatočný počet účinkujúcich a presvedčiť aj mužov a najmä budúcu vedúcu Ing. Katarínu Skoršepovú, ktorá zároveň sprevádzala nácviky harmonikou. Takto vznikol dnes už známy spevokol Valčan, ktorému OÚ prispel na rovnosť. S vedením obce a dobrovoľnými hasičmi sme postupne obnovili tradíciu Jánskych ohňov a ďalších podujatí, ktorých výpočet by sme do toho príspevku ani nepomeslili. O mnohých informujeme na stránkach SNN. V posledných rokoch sa zameriavame aj na spracovanie materiálu o spoločensko-politickom vývoji obce, ktorý má poslúžiť na zriadenie Pamätnej izby s národopisnou expozíciou. Na inštaláciu odborne dohliadala riaditeľka Vlastivedného odboru MS PhDr. Daša Daneková. Chceli sme ju otvoriť ešte tento rok v priestoroch Kultúrneho domu. Len pandémia koronavírusu je zatiaľ proti...

Ján LUČAN,
predseda MO MS vo Valči

Karol BIELEK neúnavne dvíhal zdeptané slovenské povedomie
Inšpektor, ktorého si vážia aj po desaťročiach

Text a foto: Jozef PIECKA

Na cintoríne v Žarnovici sa koncom novembra konala spomienka pri príležitosti osemdesiateho piateho výročia úmrtia prvého slovenského školského inšpektora Tekovskej župy Karola Bieleka, ktorý umrel práve v tomto meste. Pietnu slávnosť pripravil tunajší Miestny odbor Matice slovenskej.

Prítomných na podujatí privítala predsedníčka MO Anna Benčatová a za žarnovických matičiarov položila na hrob neobohého kyticu kvetov. Jana Brigantová predniesla potom upravenú Kompozíciu od Júliusa Lenka. S históriou opravy hrobu Karola Bieleka v krátkosti oboznámil člen Výboru MS a tajomník MO Ing. Jozef Piecka. Opravu pomníka a hrobu dokončili žarnovickí matičiari v októbri 2016 s prispelením vedenia mesta, čo pripomína aj nápis na náhrobku.

Karol Bielek sa narodil 15. januára 1857 v obci Lutiše neďaleko Žiliny. Študoval na gymnáziu a prípravke v Žiline, Kláštore pod Znievom a Trnave, kde v roku 1879 získal učiteľský diplom. Do roka 1881 pôsobil ako učiteľ v Kysuckom Novom Meste. Ďalších päť-

Účastníci spomienky (zľava) Roland Hanus, Sidónia Kuchariková, Mgr. Darina Nikodémová, Mgr. Anna Benčatová, Elena Debnárová a Jana Brigantová

desiatpäť rokov života však pôsobil ako pedagóg, ale aj ako organista a poštmajster v Trubíne (dnes obec

Lovčica-Trubín pri Žiari nad Hronom). Bolo to v čase, keď po likvidácii Matice slovenskej sa svetlé obdobie Štefana Moysesona končilo tým, že už ani na pohrebe tohto biskupa sa nasmela ozvať slovenčina, slovenské školstvo maďarské úrady likvidovali. Obdobie pomaďarčovania si vyžadovalo odvahu a erudíciu takých národovcov, ako bol K. Bielek. Najplodnejším obdobím jeho života bola desaťročná služba školského inšpektora vo Svätom Kríži pri Hrone, do ktorej bol vymenovaný v roku 1919 s poverením pre celú Tekovskú župu, aj keď v tom čase už mal šesťdesiatdva rokov. Bez zveličenia možno povedať, že bol priekopníkom humanizácie školstva, jeden zo vzácnych pilierov slovenskej pedagogiky.

Úcta k šedinám kmeťov

Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre

„Starnúť znamená stúpať hore. Čím vyššie sa človek dostáva, tým viac potrebuje sil, ale o to ďalej vidí!“ Úvahou o prirodzenom plynutí času otvorili matičiari v Nedede svoje každoročné podujatie Z úcty k šedinám.

Matičiari v Nedede každý rok vzdávajú úctu seniorom komponovaným programom Z úcty k šedinám, kde je samozrejmosťou aj bohatý kultúrny program.

V tamojšom Miestnom odbore Matice slovenskej už dávno pochopili, aké je dôležité vytvárať priame medzigeneračné putá. Má na tom veľkú zásluhu bývalý predseda

odboru Ondrej Guláš spolu s matičnými výborníkmi. Práve oni pri oživení činnosti mysleli vopred na to, ako ich štafetu musia nevyhnutne prebrať mladšie ročníky. Podujatie

Z úcty k šedinám sa preto už v tomto roku konalo pod taktovkou novozvoleného predsedu Mária Letka. Nededskí matičiari považujú za dôležité venovať časť svojich aktivít tradíciám našich predkov a pre nich dôležitú spojitosť so svojou históriou dolnozemských Slovákov. Prednáška Evy Boňanskej preto vrátila publikum o niekoľko storočí späť v čase. Mnohí si úsmevom zaspomínali na staršie zabudnuté alebo už menej používané výrazy. Na mladších ročníkoch bolo zase vidieť záujem o dobu, ktorá sa tak rýchlo dokázala zmeniť. Mnohé fakty prednášajúcej však vysvetlili aj doteraz prenesené každodenné významy.

Organizátori podujatia vyzdvihli aj hudbu a pieseň ako spájajúci aspekt ľudí v minulosti, ale i to, čo môžeme dnes darovať ako odkaz budúcim generáciám. V hudobnej časti programu sa po prvýkrát v tejto obci predstavili hostia Ľudová hudba Máňanská muzička a Folklórna skupina Dolina, ktorí pôsobia aj pri Miestnom odbore Matice slovenskej Maňa. Celým podujatím sprevádzala Mária Letková.

Podujatie sa uskutočnilo s finančnou podporou Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Vyšlo nové číslo časopisu Slovensko – Národné spektrum

V týchto dňoch sa na pulty stánkov dostáva nové číslo časopisu Slovensko – Národné spektrum, ktorý si za dva roky svojej existencie získal množstvo čitateľov a úspešne sa etabloval na slovenskom mediálnom trhu. V období praktického odnáródňovania a útokov na najstaršiu slovenskú vedecko-kultúrnu ustanovizeň je potešiteľné, že Matica slovenská ponúka časopis, navyše v pútavej grafickej podobe, ktorý má za cieľ priniesť čitateľom nové a zaujímavé informácie z národného pohľadu. Aj v tomto čísle podobne ako v predošlých sa preto venujeme viacerým témam, ktoré v novom svetle prinášajú pohľad

na viac či menej známe udalosti a príbehy nielen zo slovenských dejín. Jednou z nich je vynikajúca štúdia z pera renomovaného historika Róberta Letza venovaná jednej z najvýznamnejších postáv novodobých slovenských dejín – Andrejovi Hlinkovi a jeho vzťahu k nacizmu a fašizmu. V novom čísle však nájde čitateľ aj informácie o ďalšej nesporne výnimočnej postave našej národnej histórie – Alexandrovi Dubčekovi, ktorému Matica slovenská pri príležitosti stého výročia narodenia venovala množstvo spoločenských a kultúrnych akcií a v podobe viacerých príspevkov matičných vedcov sa dostal aj na stránky nášho časopisu. Samozrejme,

nechýbajú v ňom ani ďalšie pravidelné rubriky, ktoré spoločne pomôžu opäť viac dotvoriť mozaiku našich národných dejín. Za všetky možno spomenúť najmä analýzu predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera, ktorá sa zaoberá priebehom a následkami Východoslovenského roľníckeho povstania, pravidelnú rubriku zaujímavosti či zbierkový predmet, ktorý je tentoraz venovaný škandalózne návšteve prezidenta Novotného v Matici slovenskej. Zostáva veriť, že osemdesiat strán hodnotného čítania opäť prinesie čitateľom nové informácie a zostanú nášmu časopisu verní aj v ďalších rokoch.

Peter SOKOLOVIČ, šéfredaktor

ČITATEĽSKÁ SÚŤAZ

V súvislosti s Rokom Alexandra Dubčeka a s podujatiami, ktoré sa pri príležitosti storočnice narodenia tejto významnej osobnosti uskutočnili v závere roka, sme sa v SNN č. 24 pýtali, kto bol hybnou silou viacerých podujatí aj v jeho rodnom Uhrovci? Správne odpovedali tí, ktorí uviedli, že za mnohými aktivitami v tejto obci treba hľadať dlhoročnú činorodú starostku Ing. Zuzanu Máčekovú. Spomedzi mnohých správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Jozef Petrek, Svinná; Anton Szaló, Trnava; Jana Baladová, Piešťany.

• **Palatín Juraj Turzo dal na sobáš svojich dcér postaviť vo svojom sídle v Bytči honosný Sobášny palác. Koľko dcér a synov mal tento uhorský magnát?**

Svoje odpovede posielajte na kontakty redakcie SNN, ktoré nájdete v tiráži týchto novín, aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do konca tohto kalendárneho roka.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

25. decembra

– pred stošesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil evanjelický biskup, spisovateľ a predseda Matice slovenskej Jur Janoška (1856 – 1930); aktívne pôsobil v slovenskom národnom hnutí, pred rokom 1918 vystupoval proti maďarizácii, propagoval česko-slovenskú vzájomnosť, bol jeden zo signatárov Martinskej deklarácie

– pred päťdesiatimi rokmi sa narodil spevák Robert Opatovský (1971); pri príležitosti päťdesiatych narodenín si doprial v poradí štvrtý vianočný album

27. decembra

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil futbalista a politik Dušan Tittel (1966); trikrát vyhral anketu o najlepšieho hráča Slovenska, ako politik najprv pôsobil v strane Aliancia nového občana, potom ako poslanec za SNS

– pred sto rokmi zomrel polyhistor fyzik Ivan Branislav Zoch (1843 – 1921); jeden z najvýznamnejších slovenských vedcov a pedagógov v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia, zaoberal sa aj fyzikou, matematikou, chémiou, meteorológiou, geológiou, botanikou, zoológiou a ďalšími vednými disciplínami, autor vyše 270 vedeckých prác a štúdií

29. decembra

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Július Vašek (1926 – 2009); účinkoval vo vyše päťdesiatich filmoch, väčšinou stvárňoval negatívne postavy, nervové či emocionálne typy mužov v hraničných situáciách, kde sa najviac ukázalo jeho herecké umenie

1. januára

– každoročne oslavujeme tento deň ako deň vzniku samostatnej SR – pred sto rokmi na Slovensku nadobudol účinnosť župný zákon, podľa ktorého sa pôvodných šesťnásť žúp zredukovalo na šesť veľkožúp (1921)

– pred osemdesiatimi rokmi odvysielal Slovenský rozhlas prvotinu Petra Karvaša Strýko z Ameriky (1941)

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila trénerka krasokorčuľovania Hilda Múdra (1926 – 2021); pätnásť rokov bol jej zvercom najúspešnejší slovenský krasokorčuľár olympijský víťaz Ondrej Nepela, zomrela pred pár dňami

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel herec Emil Horváth st. (1923 – 2001); od roka 1946 až do ukončenia aktívnej hereckej kariéry pôsobil v Martine v Slovenskom komornom divadle, kde stvárnil takmer sto postáv

3. januára

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Eduard Bindas (1926 – 2012), od roka 1957 až do odchodu člen činohry Novej scény v Bratislave; bol predstaviteľom vitálnych sebavedomých postáv

4. januára

– pred stodvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil prvý slovenský filmový režisér Jaroslav Siakel (1896 – 1997); v roku 1921 natočil prvý dlhometrážny nemý film Jánošík v slovensko-americkej koprodukcii, ktorý patrí medzi prvé dlhometrážne filmy na svete

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ a scenárista Dušan Dušek (1946); vo svojich dielach využíva tému detstva, domova, dediny, vzťahov, smrti i detskej radosti

Ludovít KUSAL

